

III. Відомості про церковний устрій краю другої половини XVIII – першої третини XIX століть

Невід'ємним фактором розвитку поселень на території краю на кожному з історичних етапів його заселення була православна церква. Одночасно з поверненням запорожців у межі Російської держави у 1734 році вирішувалося також питання влаштування на місці нової Січі військової церкви. Спеціальними рішеннями Святійшого Синоду на початку 30-х і 40-х років XVIII століття надавалося сприяння у заснуванні церков у задніпрських поселеннях Гетьманщини, при утворенні на їх території у 50-х роках Нової Сербії і Слобідського козачого поселення. У 1772 році з метою спрощення умов надання дозволу на зведення церков (з 1771 року мали надаватися виключно за рішенням Синоду) додаткові повноваження впливу на церковне будівництво отримали Новоросійська губернська канцелярія і Кіш Запорозької Січі, в 1777 і в 1779 – Азовський губернатор. Пізніше, в 90-х роках, з дозволу на влаштування церков розпочиналося заселення більшості слобід новоприєднаної Очаківської області.

Розгорнуту картину церковного будівництва на території Херсонської губернії у період 1752-1835 років містить "Хронологіко-історичний опис церков епархії Херсонської і Таврійської" архієпископа Гавриїла Розанова (ЗООИД, 1848, с. 143-197), який для багатьох дослідників до цього часу залишається чи не єдиним джерелом відповідної інформації незважаючи на значні вади цього документа (як методологічні, фактологічні, так і чисто редакційні). Стосовно аналогічного видання з хронології церков Катеринославської губернії, об'яненого Гавриїлом, - останнє так і залишилося не опублікованим. Не було завершено також "Церковно-статистичний опис Катеринославської епархії", який готувався тогочасним ректором Катеринославської духовної семінарії Павлом Доброхотовим¹. Лише в останній чверті століття цей пробір в церковній історії краю було в основному заповнено фундаментальним виданням Феодосія Макаревського "Материалы для историко-статистического описания Екатеринославской епархии. Церкви и приходы прошедшего XVIII столетия" (Екатеринослав, 1880; вип. I – 572 с., вип. II – 373 с.).

Багато документально вивіренних фактів з історії церков на території краю містять пізніші роботи В.Біднова, А.Лебединцева, В.Никіфорова, Д.Яворницького, інших авторів (переважно священників відповідних приходів), які суттєво доповнили відомості, опубліковані в роботах Розанова і Макаревського. Але значний обсяг не залучених у науковий обіг документів так і залишилися поза аналізом дослідників.

До певної міри тут спрацьовує авторитет тогочасних церковних ієрархів, з іншої – відсутність цілісних комплексів архівних джерел, які б дозволили відтворити історію започаткування церковних приходів, а не лише час побудови чи освячення діючих у певний час релігійних споруд, як це періодично фіксували формулярні відомості церков, а на початку XX століття знайшло відображення також в об'ємних довідкових виданнях вищезгаданих епархій². Зрозуміло, що на час їх виходу у більшості поселень були закладені вже нові, переважно кам'яні церковні споруди. В окремих випадках при перебудові зазнавали зміни також їх назви або до спорудження церкви діяв лише молитовний будинок. Вони не дають також відповіді щодо церков, які припинили своє існування, а також на такі відправні моменти заснування кожного церковного приходу, як отримання антимиаса, призначення першосвящеників, початок ведення останніми метричних книг та сповідальних розписів, тощо. Незалежно від наявності церковної будівлі та її типу, сільське поселення з тогочасним статусом "деревни", що ставало центром приходу, отримувало право називатися селом.

Після втрати значної частини архівних фондів, розпорошеності уцілілих документів по регіональних архівах, важко розраховувати на можливість з'ясування у всіх деталях історії заснування кожної церкви. За окремими винятками не описаним залишається також масив наявних метричних книг, сповідальних розписів та відомостей про церкви і священників. Серед архівних джерел збереглося також немало чітко датованих списків церков, співставлення яких дозволяє простежити час появи відповідних приходів, даючи можливість впевнитись у достовірності опублікованих даних або зорієнтувати на пошук додаткових документальних свідчень. Зокрема, стосовно останньої чверті XVIII століття багато таких списків, що готувалися під час укладання описів Катеринославського намісництва, відклалося в рукописній збірці архієпископа Гавриїла Розанова в Інституті рукописів НБУ ім. В.І. Вернадського. Збереглося також кілька оригінальних донесень

¹ В даний час в колекції єпископа Павла Доброхотова у фондах архіву Санкт-Петербурзького відділення Інституту Історії РАН зберігається 11 зошитів, що містять витяги з клірових відомостей 1855-1859 років та інших документів з історії церков Катеринославської епархії (СПБІИ, кол. 52, акты, № 160).

² Див.: Памятная книжка для духовенства Херсонской епархии. – Одесса, 1902; Справочная книга Херсонской епархии. – Одесса, 1906; Справочная книга Екатеринославской епархии за 1913 г. – Екатеринослав, 1914.

духовних правлін з відомостями про час закладання церков, які направлялися на адресу Гавриїла Розанова в рамках підготовки останнім історико-хронологічного опису церков тогочасної Катеринославської єпархії, що дозволяє отримати певне уявлення про документи, які знаходилися у розпорядженні Гавриїла, і як вони були використані в опублікованому варіанті його хронологічного опису. Багато додаткових фактів можна почерпнути також з описів втрачених та наявних документів консисторських архівів, які, сподіваємося, з часом будуть залучені до наукового обігу у більш повному обсязі.

35. Відомості Переяславсько-Бориспільської духовної консисторії 1774 року про кількість та склад церков Єлисаветградської протопопії

28	ВЕДОМОСТЬ	
	по силе определения Его Преосвященства, сколько по всей здешней епархии в каждой протопопии имеется церквей, и те церкви в которых имяно состоят городах, местечках и селах, каменные церкви или деревянные, в какие храмы построены, однопрестольные или двопрестольные или троепрестольные, какие в церквах храмы настоящий, какой в пределах или на хорах или колокольнях, и о тех церквах кои еще строятся из присланных от внутренних духовных правлений ведомостей сочинена 1774 года декабря 17 дня	
42	№	Протопопии Елисаветградской В крепости Святыя Елисаветы
	1	церковь соборная Святыя Живоначальныя Троицы, деревянная однопрестольная <i>в том же городе Елисавете</i>
	2	церковь на Подоле Преградская новостроящаяся на место старой, троепрестольная, а в ней храмы настоящий: Успения Пресвятыя Богоматери, с правой Святыя Великомученицы Варвары, а с левой стороны Святителя Христова Николая // <i>в том же городе</i>
	3	церковь греческая, деревянная двопрестольная, в ней храмы настоящий Владимирския Богоматере, а с правой стороны Святыя Великомученицы Екатерины <i>в том же городе на форштате</i>
	4	церковь Знамения Богоматери, деревянная однопрестольная Елисаветградского пикинерного полку <i>в 1 роте Мурзинке</i>
	5	церковь Святителя Христова Николая, деревянная однопрестольная <i>во 2 роте Головковке</i>
	6	церковь Святыя Живоначальныя Троицы, деревянная однопрестольная <i>в 3 роте Аврамовке</i>
	7	церковь Святаго Архистратига Христова Михаила, деревянная однопрестольная <i>в 4 роте Куколовке</i>
	8	церковь Святаго архистратига Христова Михаила, деревянная однопрестольная <i>в 5 роте Краснокаменке</i>
43	9	церковь новостроящаяся во имя Рождества Пресвятыя Богородицы, деревянная однопрестольная // <i>в 6 роте Верблюжке</i>
	10	церковь Покрова Пресвятыя Богоматери, деревянная однопрестольная <i>в 7 роте Зеленой</i>
	11	церковь Святых апостолов Петра и Павла, деревянная, однопрестольная <i>в 8 роте Мишурином Роге</i>
	12	церковь Святых и праведных Симеона Богоприимца и Анны Пророчицы, деревянная однопрестольная <i>к той же роте приписанная</i>
	13	церковь Преображения Господня, деревянная однопрестольная <i>в 9 роте Днепровокаменке</i>
	14	церковь Святителя Христова Николая, деревянная однопрестольная <i>в 10 роте Бородаевке</i>
	15	церковь Покрова Пресвятыя Богоматери, деревянная однопрестольная <i>в 11 роте Домоткане</i>
	16	церковь Святаго Архистратига Христова Михаила, деревянная однопрестольная <i>в 12 роте Омельнике</i>
	17	церковь Святыя Живоначальныя Троицы, деревянная однопрестольная //

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

	<i>в 13 роті Попельнастовке</i>
18	церковь Святого Иоана Богослова, деревянная однопрестольная
	<i>в 14 роті Дереевке</i>
19	церковь Вознесения Господня, деревянная, однопрестольная
	<i>в 15 роті Калужине</i>
20	церковь Успения Пресвятыя Богоматери, деревянная однопрестольная
	<i>в 16 роті Куцувололке</i>
21	церковь Святителя Христова Николая, деревянная однопрестольная
	<i>в 17 роті Спасовой</i>
22	церковь Святого Архистратига Христова Михаила новостроящаяся, деревянная однопрестольная
	<i>в 18 роті Вершинокаменке</i>
23	церковь Святителя Христова Николая, деревянная однопрестольная
	<i>в 19 роті Новоаджамке</i>
24	церкви нет, а приписана по прикосновенности к 20 роті Аджамке, в коей церковь строится деревянная однопрестольная в храм Покрова Пресвятыя Богоматери
	Чорного гусарского полку
	<i>в 1 роті в шанце Новомиргородском</i>
25	церковь каменная соборная Святителя Христова Николая, деревянная однопрестольная
	<i>в том же шанце</i>
26	церковь купеческая Рождества Пресвятыя Богородицы, деревянная однопрестольная
	<i>там же, на форштате</i>
27	церковь Святого Архистратига Христова Михаила, деревянная однопрестольная
	<i>во 2 роті в шанце Печке</i>
28	церковь Успения Пресвятыя Богоматери, деревянная однопрестольная
	<i>в 3 роті в шанце Петроостровском</i>
29	церковь Преображения Господня, деревянная однопрестольная
	<i>в 4 роті в шанце Надлаке</i>
30	церковь Святителя Христова Николая, деревянная однопрестольная
	<i>в 5 роті в шанце Калниболоте</i>
31	церковь Вознесения Господня, деревянная однопрестольная
	<i>в 6 роті в шанце Семлеке</i>
32	церковь Собора Архангела Гавриила, деревянная однопрестольная
	<i>в 7 роті в шанце Архангельском</i>
33	церковь Святого Архистратига Христова Михаила, деревянная однопрестольная //
	<i>в 8 роті в шанце Мартоноше</i>
34	церковь Святого Великомученика и Победоносца Георгия, деревянная однопрестольная
	<i>в 9 роті в шанце Панчеве</i>
35	церковь деревянная новостроящаяся двопрестольная, настоящий храм во имя Святителя Христова Николая, а на хорах Покрова Пресвятыя Богоматере
	<i>в 10 роті в шанце Каниже</i>
36	церковь Трех Святителей, деревянная однопрестольная
	<i>в 11 роті в шанце Сенте</i>
37	церковь Сошествия Святого Духа, деревянная однопрестольная
	<i>в 12 роті в шанце Буковарском</i>
38	церковь Святого Великомученика Димитрия, деревянная однопрестольная
	<i>в 13 роті в шанце Федварском</i>
39	церковь Святых первоверховных апостолов Петра и Павла, деревянная однопрестольная
	<i>в 14 роті в шанце Суботицком</i>
40	церковь Стретения Господня, новостроящаяся, деревянная однопрестольная
	<i>в 15 роті в шанце Цибулеве</i>
41	церковь Покрова Пресвятыя Богородицы новостроящаяся, деревянная однопрестольная
	<i>в 16 роті в шанце Мошорине</i>
42	церковь Воздвижения Честного Креста Господня, деревянная однопрестольная
	<i>в слободе Иванковцах</i>
43	церковь Покрова Пресвятыя Богоматере, деревянная однопрестольная
	<i>в слободе Красном Поле полковника князя Баратова</i>
44	церковь Святого и Праведного Симеона Богоприимца, деревянная однопрестольная
	<i>в сободе Михайловке майора Димы /Михайловича/</i>
45	церковь Святого архистратига Христова Михаила новостроящаяся, деревянная однопрестольная

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

	<i>в слободі государевой Хорватовской /Виски/</i>
46	церковь Рождества Иоана Предтечи, деревянная однопрестольная Жолтого гусарского полку в 1 роте в шанце Крюковском
47	церковь Покрова Пресвятыя Богородицы, деревянная однопрестольная во 2 роте в шанце Табуриском
48	церковь Святаго Архистратига Христова Михаила, деревянная однопрестольная // в 3 роте в шанце Криловском
49	церковь Покрова Пресвятыя Богоматери, деревянная, однопрестольная в том же шанце
50	церковь Успения Пресвятыя Богоматери, деревянная однопрестольная в 4 роте в шанце Камяннопотоцком
51	церковь Преображения Господня, деревянная однопрестольная в 5 роте в шанце Зимуне
52	церковь Успения Пресвятыя Богоматери, деревянная однопрестольная в 6 роте в шанце Павлышском
53	церковь Стретения Господня, деревянная однопрестольная в 7 роте в шанце Чонграде
54	церковь Святаго Великомученика Георгия, деревянная однопрестольная в 8 роте в шанце Вершадском
55	церковь Рождества Пресвятыя Богоматери, деревянная однопрестольная в 9 роте в шанце Глинском
46	56 церковь Святаго архистратига Христова Михаила, деревянная однопрестольная в 10 роте в шанце Диковке
57	церковь Богоявления Господня, деревянная однопрестольная в 11 роте в шанце Дмитровском
58	церковь Успения Пресвятыя Богоматери, деревянная однопрестольная в 12 роте в шанце Бечей
59	церковь Святителя Христова Николая, деревянная однопрестольная в 13 роте в шанце Вараждине
60	церковь Святыя Живоначальной Троицы, деревянная однопрестольная в 14 роте в шанце Головаце
61	церковь Святителя Христова Николая, деревянная однопрестольная в 15 роте в шанце Яновском
62	церковь Рождества Святаго Иоана Предтечи, деревянная однопрестольная в 16 роте в шанце Шолмоше
63	церковь Святителя Христова Николая, деревянная однопрестольная в слободі государевой Калантаевке
64	церковь Покрова Пресвятыя Богоматери, деревянная однопрестольная // в слободі Богоявленской Киевского губернатора Воейкова
65	церковь Богоявления Господня, деревянная однопрестольная в слободі Онуфриевке
66	церковь Святаго и Праведного Спиридона, деревянная однопрестольная в слободі Уховке, где имел быть монастырь
67	церковь деревянная двопрестольная, настоящий храм Преображения Господня, а в пределе с левой стороны Святителя Христова Николая, в котором и священнослужение продолжается в слободі Василевке капитана Касинова
68	церковь Преподобнаго исповедника Василия, епископа Парийского, деревянная, однопрестольная Молдавского гусарского полку в 1 роте в шанце Павловском
69	церковь Святаго Великомученика Георгия, новостроящаясь, деревянная, однопрестольная в той же роте
47	70 церковь походная, Святаго архистратига Христова Михаила в 2 роте в шанце Виском
71	церковь Преображения Господня, деревянная, однопрестольная в 3 роте в шанце Пещанобродском
=	настоящей церкви неимеется, только часовня

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

	в 4 роті в шанці Черноташлицком
=	настоящей церкви неимеется, только часовня
	в 5 роті в шанці Терновском
72	церковь Святителя Христова Николая, деревянная, однопрестольная
	в 6 роті в шанці Ингульском
73	церковь Святыя Живоначальныя Троицы, деревянная, однопрестольная
	в 7 роті в шанці Добрянском
74	церковь Рождества Пресвятыя Богоматере, деревянная, однопрестольная
	в 8 роті в шанці Синюхобродском
=	настоящей церкви неимеется, только часовня
	в 9 роті в шанці Липняжском
75	церковь Успения Пресвятыя Богоматери, деревянная, однопрестольная
	в 10 роті в шанці Плетеноташлицком
76	церковь Святителя Христова Николая, деревянная, однопрестольная //
	в 11 роті в шанці Лисогорском
=	настоящей церкви неимеется, только часовня
	в 12 роті в шанці Сухоташлицком
=	настоящей церкви неимеется, только часовня
	в 13 роті в шанці Тишковском
77	церковь Покрова Пресвятыя Богородицы, деревянная, однопрестольная
	в 14 роті в шанці Гружчанском
78	церковь Покрова Пресвятыя Богородицы, деревянная, однопрестольная
	в 15 роті в шанці Ольшанском
=	настоящей церкви неимеется, только часовня
	в шанці Екатерининском
=	настоящей церкви неимеется, только часовня
	Итого в Елисаветградской провинции церквей: тропрестольных – 1; двопрестольных – 3; однопрестольных – 74; всех – 78;
48	А в Молдавском гусарском полку часовен – 7.

ЦДІАК України, ф. 990, оп. 1, спр. 990, арк. 28, 42-48. Витяг.

Примітка: приведені відомості характеризують основний масив церков, що діяли на території краю на час завершення російсько-турецької війни 1768-1774 років. Як свідчать матеріали справи, її укладено на підставі донесення Єлисаветградської протопопії від 14 вересня 1774 року, що певним чином пояснює відмінності у нумерації рот Єлисаветградського пікінерного полку, яка зазнала змін наприкінці цього року (див. док. ??). Судячи із відповідності даних, копія цього донесення з деякими редакційними збоями у відображенні церков кількох пікінерних слобід (5-8 роти) у 1880 році була опублікована у додатках до Матеріалів для історико-статистичного опису Катеринославської єпархії Феодосія Макаревського. Цікаво також, що в обох випадках відсутня інформація про Святомиколаївську церкву слободи Пушкарівки, яка більш за все була пропущена при складанні вихідного документа, що надійшов з Єлисаветградської протопопії.

В той же час у відомості, опублікованій Макаревським, міститься інформація про Преображенську церкву села Аджамки, другу церкву шанця Архангельського (влаштовану під колокольнею дерев'яну однопрестольну в ім'я Святої великомучениці Варвари). З історії цієї церкви, яка періодично згадується також у пізніших документах, вдалося з'ясувати, що за донесенням Новомиргородського протопопа П.Булича від 17 травня 1758 року вона мала бути закладена як тепла (ЦДІАК України, ф. 990, оп. 1, спр. 293, арк. 26), хоча у довідковій книзі Херсонської єпархії 1906 року її поява датується 1776 роком. Проіснувала церква до 1822 року, коли за рапортом благочинного 3-ї Уланської дивізії її було ліквідовано і розібрано (ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 903). Більш за все ця церква не мала відокремленого приходу та власного священика, що пояснює її відсутність як у вищевказаному витягу з відомості Переяславсько-Бориспільської духовної консисторії 1774 року, так і в пізніших відомостях 1776 року про передачу церков Єлисаветградської протопопії до новоутвореної Словолянської і Херсонської єпархії, які збереглися в матеріалах Синодського архіву (див.: Православна церква на півдні України (1771-1781) / Упорядник: І.Лиман. // Джерела з історії Південної України. Том 4. – Запоріжжя, 2004, с. 143-161).

Не торкаючись деталей закладення всіх церков, перелічених у відомостях Єлисаветградської протопопії 1774 року, зазначимо, що більше чверті з них діяли на території краю у складі задніпрських поселень Миргородського і Полтавського полків ще до утворення Нової Сербії. Зокрема, після переселення жителів на початку 1754 року із 23 таких церков на своїх місцях залишилися 19: у містечках Крилові – 2, Архангельську, Глинську і Цибулеві, селах Андрусівка (з 1759 року Чонград), Дерев'янка, Дмитрівка, Калантаїв, Кам'янка, Круків, Мішурин Ріг, Нестерівка

(Вершач), Новий Миргород, Петроострів, Плахтіївка (Земун), Стецівка (Шолмош), Табурище і Войтове³. Церкви Цибулівської слободи графа О.Розумовського, сіл Бутівки, Ухівки, Федорок були перенесені у новозаселені слободи Аджамку, Буянську⁴, Вершинокам'янку і Предградську при фортеці Святої Єлисавети (освячена як Успенська)⁵. У цьому ж 1754 році були закладені, а частково і освячені, церкви в слободах Новоархангельській (Тернівка), Красна, Вись, Плетений Ташлик, Грузька, Верблюжка, Овнянка, Бешка, Мурзинка, Омельницька, Кам'янка, Калужина, Бородаївка і Домоткань. Крім того, для потреб ландміліцьких команд при фортеці Святої Єлисавети було освячено алтар похідної церкви, на заміну якої при ставці компанійських полків в урочищі Жовтеньке у 1765 році було влаштовано полкову Покровську церкву⁶ (ЦДІАК України, ф. 990, оп. 1, спр. 421, арк. 8-9). З 1752 року діяла також похідна Миколаївська церква при штаб-квартирі Новосербського корпусу у Новомиргороді, начиння якої очевидно було використане при влаштуванні тут гарнізонної Михайлівської церкви.

До 1756 року на час утворення протопопії фортеці Святої Єлисавети в підпорядкуванні останньої перебувало вже 23 церкви. Крім вищезгаданих були закладені церкви в слободах Тройницька (пізніше Куцєволівка), Пушкарівці, Зеленій та Троїцька церква фортеці Святої Єлисавети, що отримала статус соборної. У зв'язку підпорядкуванням новоутвореної протопопії Переяславській єпархії (указ Синоду від 26 червня 1756 року) залишилося нереалізованим звернення до Київського митрополита про закладення церкви у Інгульській слободі.

Церковне будівництво у межах Новосербського військового поселення розпочалося практично вже після утворення тут Новомиргородської протопопії, виділеної з частини Криловської, які за указом Синоду від 27 серпня 1756 року також були передані з Київської до Переяславської єпархії. До цього часу у найбільш заселені шанці починаючи з 1754 року призначалися лише священики. Наміри І.Хорвата закласти при Новомиргороді монастир, перші згадки про який датуються 1753 роком, як і кам'яної Миколаївської церкви (1756 рік), були реалізовані лише частково. Серед новоутворених шанців однією з перших мала з'явитися церква в Ольховатському шанці (з 1759 року Панчев), куди за зверненням Хорвата до Київського митрополита від 15 червня 1756 року передбачалося перенести Покровську церкву з колишньої Калантаївської слободи (ЦДІАК України, ф. 127, оп. 1020, спр. 2895, арк. 11 зв.). Але це звернення, як і деякі інші, що відносяться до часу перепідпорядкування церковного управління краєм Переяславській єпархії, залишилося без відповіді і до цього питання повернулися лише в 1758 році, коли розпочалося закладення церков у переважній більшості інших шанців. Крім згадок про перенесення Калантаївської церкви до Ольховатського шанця, в реєстраційних документах Переяславської єпархії за цей рік збереглися відомості про закладення церков у шанцях: Крутоярському (з 1759 року Вуковар), Усиківському (Бечей), Калниболотському, Новосельському (Семлек), Кільтенському (Надлак), Яреминобальському (Мартонош) та Некрасівському (Мошорин) (ЦДІАК України, ф. 990, оп. 1, спр. 293, п. 128, 202, 237, 296, 337, 348). У 1759 році були закладені церкви в шанцях Каніж, Сентово, Суботець⁷ та на подвір'ї Софронієвого монастиря біля Ухівки, у 1860 – в Сомборі (Диківка) та Вараждині. Лише в 1761 році була освячена церква в шанці Федвар, закладена без належного дозволу у 1757 році. В цей же рік було отримано дозвіл на закладення церкви у шанці Глоговац, в 1762 – при Новомиргородському гарнізоні (Михайлівської), в 1763 – в шанцях Сентомаш (пізніше Богоявленська слобода) і Янов, а також у двох слободах генерала Хорвата, відомих як Мала Виска і Онуфріївка⁸.

При утворенні на території краю першої Новоросійської губернії за відомостями духовних правлінь 1764 року тут діяло вже 66 церков, з них у Новомиргородській протопопії – 22, Криловській – 15, Єлисаветградській – 19, в Кам'янській намісній – 10 (ЦДІАК України, ф. 990, оп. 1, спр. 440). Крім вищеперелічених, у 1756-1757 роках були закладені церкви в слободах Тишківці і Добрянці, у 1758 – в слободі Орел та Преображенська церква у Мішуриному Розі. В сповідальних розписах церков Єлисаветградської протопопії 1762 року згадується також Знам'янська церква, влаштована при форштані фортеці Святої Єлисавети (ЦДІАК України, ф. 990, оп. 1, спр. 376, арк. 157-163). У відомості церковних зборів 1764 року фігурує також приход слободи Калинівки, яка в цей час мала свого православного священика. Але до влаштування церкви справа очевидно не дійшла, оскільки після поселення тут старообрядців її колишні жителі були переведені у сусідні пікінерні слободи (в основному до Вершинокам'янки) і потреба у вирішенні цього питання відпала.

³ Ця церква з дозволу Київського митрополита мала бути перенесена до запорозької слободи Романкове (ЦДІАК України, ф. 127, оп. 1020, спр. 2746, арк. 14), куди перейшла основна частина войтівських жителів, але не отримавши згоди командира Новосербського поселення І.Глебова, очевидно перейшла в один із гусарських шанців (найбільш вірогідно – Коробчинський, де за хронологією Гавриїла церква була закладена у 1755 році), хоча відповідного підтвердження серед переглянутих справ Київської митрополії за цей рік відшукати не вдалося.

⁴ Пізніше, після переселення жителів Буянської слободи, влаштована тут церква у 1772 році в черговий раз була перенесена на інше місце (слобода Попельнаста), зберігши при цьому свою попередню назву.

⁵ Детальніше див.: Пивовар А.В. Поселення Задніпрських місць до утворення Нової Сербії. – К., 2003, с. 117-119.

⁶ Не виключено, що послугами цієї церкви, розташованої в земельній окорузі державної слободи Комісарівки, до влаштування власної церкви користувалися також жителі цього поселення.

⁷ Цікаво, що відразу після освячення у 1761 році ця церква згоріла (ЦДІАК України, ф. 990, оп. 1, спр. 325, арк. 39). При нападі татар у 1769 році вона була спалена вдруге і фактично діючою стала лише третя церква (освячена в 1777 році).

⁸ Влаштована тут Спиридонівська церква була відкрита в розрахунок на сусідній приход у Павлишському шанці. При цьому перше звернення І.Хорвата, датоване жовтнем 1760 року, про влаштування у його слободі з 30 дворів Варваринської церкви залишилося не реалізованим (ЦДІАК України, ф. 990, оп. 1, спр. 316, арк. 1-2).

З 1766 року до початку російсько-турецької війни почали діяти церкви в Інгульській слободі та Володимирська (грецька) церква при фортеці Святої Єлисавети. В 1767-1768 роках були також закладені церкви в слободі Іванківці та в Калантаєві, освячену як і раніше діючу, в ім'я Покрови Богоматері. Після рішення урядової комісії з церковного майна про недоцільність будівництва монастиря, яким опікувався архимандрит Сафроній, на його основі при слободі Ухівці було завершено лише будівництво Миколаївської (прідільної) церкви. З призупиненням урядових планів переведення жителів Єлисаветградської провінції на лівий берег Дніпра відновилося також будівництво Соборної Миколаївської церкви у Новому Миргороді, завершено вже під час війни, до якої у повному складі відійшов приход Різдвяногородицької церкви цього поселення. Остання, враховуючи ситуацію з поширенням "опасної хвороби" на території краю, мала бути обернена на кладовищу, але за клопотанням купецької громади міста, що надійшло в 1772 році, була передана у її користування на правах приходської.

Під час татарського нападу у січні 1769 року за офіційними реляціями Київського і Новоросійського генерал-губернатора Ф.Восійкова від 23 квітня того ж року в Єлисаветградській провінції було спалено 4 церкви⁹. За справами про пізнішу відбудову церков достовірно відомо про зруйнування татарами лише 3-х із них: в слободах Орел, Аджамці і Суботцях. Щодо четвертої, більш за все йшлося про Вершинокам'янську церкву, її майно, як це з'ясувалося у 1772 році, було забране ротмістром Диком до Бородаївської церкви (ЦДІАК України, ф. 990, оп. 1, спр. 864, арк. 117) і фактично втрач не зазнало. Після його повернення за діючим каноним ця церква була повторно освячена вже в 1773 році, інші – після завершення будівництва нових церков, закладених у тому ж 1773 році (крім церкви Катерининського шанця, де до перенесення у 1775 році майна Гардової церкви, діяла лише каплиця).

Черговий етап церковного будівництва на території краю пов'язаний з указом Синоду від 7 травня 1772 року, яким без його попередньої згоди Переяславській єпархії дозволялося приймати рішення про відкриття церков у військових поселеннях виходячи із згоди Новоросійської губернської канцелярії, а у державних та поміщицьких слободах – після укладання останньою відповідних довідок, подання яких мало прискорити розгляд питань у Синоді. Відповідно до цього указу в 1772-1773 роках були призначені священики та почалося закладання церков у новопоселених ротних слободах Єлисаветградського пікінерного полку Куколівці, Красній Кам'янці, Спасовій та Попельнастій, шанцях Молдавського гусарського полку Павлівському, Піщанобродському, Лисогорському, Чорноташлицькому, Синюхинобродському, Сухоташлицькому, Ольшанському, Катерининському та в шанці Жовтого гусарського полку Павлиші¹⁰. Крім того, православний священик був призначений у слободу Злинку. В цей же час були закладені перші церкви у поміщицьких слободах Красне Поле, Михайлівка та Василівка, які в 1773 році були також і освячені, як і завершена будівництвом Святомихайлівська церква міста Новомиргорода.

В той же час перелік церков, закладених станом на 1774 рік, у вищенаведеній відомості є далеко не повним. Вже у відомостях про священиків та кількість дворів у приходах, датованих груднем 1774 року, згадуються приходи у слободах Максимівка майора Максимова, Оситняжці майора Лбова, Новокам'янці капітана Доні, Северинці полковника Увалова, Вінтелевці прапорщика Вінтелева, Лозоватці капітана Карачуна, Семенівці капітана Боровського, слободі майора Алтипармака (він же Іванов), в державній слободі Красній (Веселий) Кут, а також кладовищна церква Святих Петра і Павла, закладена у Єлисаветграді ще в 1772 році (ЦДІАК України, ф. 990, оп. 1, спр. 1008, арк. 155-170). Крім того, у відомостях Переяславської єпархії 1776 року, складених відповідно до указу Святійшого Синоду про переведення діючих церков до складу Слав'янської та Херсонської єпархії¹¹, які можна вважати базовими для подальшої історії церковного устрою краю, згадуються приходи у слободах Мікловій, Дицівці, майорів Чернікова і Живановича, капітанів Якимова та Радойчина (у Лозоватці).

Щодо церков на правобережній території колишньої Запорозької Січі, аналогічними відомостями Київської духовної консисторії 1776 року тут зафіксовано 5 діючих церков (в селах Старий Кодак, Новий Кодак, Карнаухівка, Кам'янка (Кам'янське) та Романівка (Романкове)¹². Крім того, особливий статус зберігала січова Покровська церква, при якій уже до кінця цього ж року після переведення ієромонахів планувалося розмістити Слов'янське духовне правління. Залишалася не освяченою також Покровська церква, збудована при Микитиному перевозі замість згорілої в часи останньої російсько-турецької війни плетневої, що функціонувала тут на правах похідної церкви. Ще одна запорозька похідна церква в цей час очевидно вже перебувала при урочищі Омеловому, Михайлівська церква якого згадується у найбільш ранніх відомостях Новокодацького духовного правління 1777 року (Макаревський Ф., с. 110). Після переходу слободи у приватну власність на вимогу генерала Ганнібала у 1779 році цю похідну церкву було переведено у Херсон (ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 574, п. 60), де після побудови Катерининської церкви вона прослужила з переосвяченням у статус купецької практично до 1796 року. Цікаво також, що Михайлівську похідну церкву на замовлення Коша було виготовлено у Москві в 1771 році, де для неї було видано також святий антиминос, висвячений за згодою новопризначеного Київського митрополита Білгородським протопопом (ЦДІАК України, ф. 127, оп. 1020, спр. 4140).

⁹ Андриевский А.А. Реляции Киевского генерал-губернатора за 1768 и 1769 гг. // ЧНИОЛ, 1893, кн.7, отд. 3, с. 177.

¹⁰ Цікаво, що за архівними документами фундатором церкви у Павлиші, закладеної в 1773 році, значиться не громада села, а відкупник питних зборів Трохим Іосифов (ЦДІАК України, ф. 990, оп. 1, спр. 735, арк. 20).

¹¹ Див. Православна церква на півдні України (1771-1781) / Упорядник: І.Лиман. // Джерела з історії Південної України. Том 4. – Запоріжжя, 2004, с. 143-161).

¹² Там же, с. 164. (Про час закладання запорозьких церков див.у примітці до док. ?).

Відомість 1781 року про церковний устрій прилеглих до міста Херсона прибузьких поселень

ВЕДОМОСТЬ	
в канцелярию Славенской духовной консистории учиненная о принадлежащих к городу Херсону по способности местечках и слободах, о имеющихся в них церквах и часовнях положение над Бугом рекою имеющих и о находящихся при них священниках	
<i>город Херсон</i>	
церковь Михайловская, при оной протопоп находится Иоанн Богданович и священник Василий Прохоров; и другая новостроенная греческая во имянование святых священномучеников в Херсоне епископствовавших, при ней греческий иеромонах Иоаким	
<i>местечко Новопетровск</i>	
церковь Николаевская, при ней священник Андрей Мискевич	
<i>местечко Станислав</i>	
в оном местечки имеетя часовня, священник Игнатий Шумакевич	
<i>местечко Новогригорьевск</i>	
слободы к оному принадлежат Раковица, Соколов, Скаржинка и Арноутовка. Имеетя тамо часовня, священники Константин Мерлян и Василий Стефанович	
<i>крепость Колпаковская</i>	
церковь Сошествия Святаго Духа, при оной приходскаго священника неиметя, а находится для преподавания тамошным жителям христианских треб иеромонах Ананий //	
<i>слобода Троицкая и Михайловка</i>	
в оной слободе имеетя часовня, священник Иоан Димитриев	
<i>слобода Трикраты</i>	
во оной слободе имеетя часовня, священник Василий Наливайко	
<i>слободы Матвеевка и Буланова¹³, и в околичности состоящие зимовники</i>	
священник Захария Ивашкевич	

сверстал Василий Вербицкий

IP НБУ, ф. V, спр. 525, арк. 278 і зв.

Примітка: оригінал відомості не містить жодних посилань на дату її укладання, але виходячи із складу священників та згаданих церков, вона готувалася у 1781 році (орієнтовно – листопад), коли у Слав'янській духовній консисторії вирішувалось питання передачі у відання Херсонського протопопа новозакладеної Тягинської церкви (див. Православна церква на Півдні України (1775-1781) / Упорядник: І.Лиман. – Запоріжжя, 2004, с. 291-292).

Не дивлячись на порівняно локальний характер, цей документ дозволяє отримати додаткову інформацію про стан церковного устрою на теренах кута між Бугом і Дніпром та його певну автономію до утворення в Херсоні самостійного духовного правління (до цього Херсон і прилеглі до нього поселення належали до відання Єлисаветградського духовного правління).

Витяг з відомості Катеринославського намісництва 1784 року про кількість церков у новоутворених повітах на правобережжі Дніпра

ВЕДОМОСТЬ

учинена в Екатеринославском, колико в сем наместничестве состоит в городах, местечках, селах и деревнях как казенных, так и владельческих церквей и во имя каких святых построены

54	Звание селений	число церквей	Во имя каких святых построены
	Екатеринославского уезда		
	<i>в окружности города Екатеринослава:</i>		
	в Новых Койдаках	2	1 ^я Святителя Чудотворца Николая; 2 ^я Сошествия Святаго Духа*
	в Старых Койдаках	1	Собор Святого Архистратига Михаила
	<i>в селах:</i>		
	Карнауховке	1	Святая Великомученицы Варвары

¹³ Тут очевидно йдеться про Баловнянську слободу.

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

	Камянском	1	Рождество Пресвятыя Богородицы
	Романково	1	Успения Пресвятыя Богородицы
	Пушкаревке	1	Святителя Христова Николая
	Домоткани	1	Святого Архистратига Михаила
	Бородаевке	2	1я Покрова Богоматери; 2я вновь строящаяся Варвары Великомученицы*
	Волоском	1	Преображения Господня
	Лиховке, она ж и Омельник	1	Святыя Троицы
	Петровом	1	Вознесения Господня
	Днепровой Каменке	1	Святителя Крестова Николая Чудотворца
54 ^{зв.}	Саксагане	1	Святого Апостола и Евангелиста Иоанна Богослова ¹⁴
	Комисаровке	1	Святителя Христова Николая
	Мишурине	3	1 ^я Преображения Господня; 2 ^я Симеона Богоприимца; 3 ^я Анны Пророчицы*
	в местечке Никополе	1	Покров Пресвятыя Богородицы
	<i>во владельческих слободах:</i>		
	Петровской, коллежского секретаря Палчинского	1	Святых верховных апостолов Петра и Павла
	Покровской, генерал прокурора и разных орденов кавалера князя Вяземского	1	Покров Пресвятыя Богородицы
	прапорщиков Белых	1	Трех святителей Василия Великаго, Григория Богослова и Иоанна Златоуста
	Алферовке коллежского ассесора Алферова	1	Иоанна Богослова
	подполковника Шошина	1	Казанской Богоматери
	Михайловке, тайного советника, действительного камергера и кавалера Будланского	1	Святыя Екатерины
	Макогоновке генерал-поруччика и кавалера Черткова	1	Воздвижения Честнаго и Животворящаго Креста
66 ^{зв.}	Херсонского уезда		
	<i>в городах:</i>		
	в Херсоне	2	1 ^я Греческая деревянная Святых священномучеников в Херсоне епископствовавших Василия, Ефрема, Капитона, Евгения, Еферия и Николая /Софиевская/; 2 ^я Архистратига Михаила дотоль имеет будет действовать, доколь вновь строящаяся каменная соорудится
	Бериславе	1	Воскресение Господне
	<i>в местечках:</i>		
	Новогригорьевке	1	Григория Богослова
	Новопетровке	1	Чудотворца Николая
	<i>в селах:</i>		
	Кривом Рогу	1	Николая Чудотворца строится вновь
	Марьинском	1	часовня
67	<i>в помещичьих:</i>		
	генерал майора Енгельгарда	1	Николая Чудотворца
	в Миловой князя Баратинского	1	Святых апостолов Петра и Павла
	Спасовке, капитана Спаского	1	Преображения Нерукотворного Образа
	Ивановке, тайного советника и кавалера Безбородька	1	Рождества Иоанна Предтечи
	Медировке, генерал майора Медира	1	Святого апостола Петра и Павла строится вновь
	Баратовке, генерал майорши княгини Баратовой	1	Покров Пресвятыя Богородицы

¹⁴ Очевидно йдеться про відповідну церкву-каплицю, влаштовану за зверненням саксаганських жителів у 1780 році (ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 574а, п. 370). Як свідчить справа Покровської церкви села Саксагані з метричною книгою 1783-1801 років (там же, спр. 422), ця церква-каплиця та саксаганський приход почали діяти з 1783 року. І лише у 1787 році був освячений Георгіївський приділ новозакладеної Покровської церкви, остаточно завершеної будівництвом та оздобленням наприкінці 1793 року.

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

Новомиргородського уезду		
	в городе Новомиргороде	3 1 ^я Соборная о двух престолах Святителя Христова Николая и Святых апостолов Петра и Павла; 2 ^я Рождество Пресвятыя Богородицы; 3 ^я Архистратига Михаила
67 ^{зв.}	<i>в слободах:</i>	
	в Веселой Виске, секунд майора Лепехина	1 Рождество Иоанна Предтечи
	Ясиноватой, секунд майора Лутковского	1 Святителя Иоана Богослова
	<i>в селениях:</i>	
	Печковском	1 Святоуспенская
	Петроостровском	1 Святопреображенская
	Надлацком	1 Святониколаевская
	<i>в слободах:</i>	
	Якимовке секунд майора Миклоева	1 Иоакима и Анны
	Ивановка секунд майора Иванова	1 Царя Константина
	Калниболотском	1 Святовознесенская
	Семлецом	1 Святогаврииловская
	Архангельском	2 1 ^я Святомихайловская; 2 ^я Святоварварская*
	Терновском	1 Святониколаевская
	Тишковском	1 Святопокровская
	Добрянском	1 Рождество Богородицы
68	Липняжском	1 Святоуспенская
	Павловском	1 Святогригорьевская
	Черноташлыцком	1 Святомихайловская
	Плетеноташлыцком	1 Святониколаевская
	Злинском	1 Рождество Пресвятыя Богородицы
	Висковском	1 Преображения Господня
	Грузьком	1 Покров Пресвятыя Богородицы
	Канижском	1 Трех Святителей
	Панчовском	1 Святониколаевская
	Максимовке, секунд майора Чербы	1 Преподобнаго Арсения Великаго
	Мартоношском	1 Святогеоргиевская
Елисаветградского уезда		
	в городе Елисаветграде	5 1 ^я Соборная Троицкая; 2 ^я Трех престолов Успенская; 3 ^я Греческая трех престольная Владимирской Богоматери; 4 ^я Знаменская Пресвятыя Богородицы; 5 ^я Святых апостолов Петра и Павла*
68 ^{зв.}	в местечке Дмитровке	2 1 ^я Успения Пресвятыя Богородицы; 2 ^я Святаго Равноапостольнаго царя Константина*
	<i>в селах:</i>	
	Сентове	1 Сошествия Святаго Духа
	Вуковаре	1 Святаго Великомученика Димитрия
	Федваре	1 Святых апостолов Петра и Павла
	в Субботицы	1 Стретение Господне
	Цыбулеве	1 двухпрестольная: 1 ^й Покров Пресвятыя Богородицы; 2 ^й Святитель Николай
	в Вершаце	1 двупрестольная: 1 ^й Пресвятыя Богородицы; 2 ^й Рождество Иоанна Предтечи
	в Иванковцах	1 Покров Пресвятыя Богородицы
	Мошорине	1 Воздвижения Честного Креста
	в Аджамке	1 двухпрестольная: 1 ^й Преображение Господне; 2 ^й Покров Пресвятыя Богородицы
	в Куцовке	1 Святые Живоначальной Троицы

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

	Вершинокамьянке	1	Святителя Николая
	Верблюжке	1	Успения Пресвятыя Богородицы
	в Лелековке	1	Святитыя Живоначальной Троицы
	<i>в деревнях:</i>		
	Знаменке	1	Знамения Присвятыя Богородицы
	Уховке	1	Святителя Христова Николая
69	Веселом Куте	1	Святого Архистратига Михаила
	<i>в помещичьих слободах:</i>		
	бригадира Увалова	1	Святителя Николая
	капитана Дони Вершинной	1	Святого Архистратига Михаила
	майора Черникова	1	Святителя Христова Николая
	порутчицы Бережинской	1	Рождество Пресвятыя Богородицы
	майора Михайловича	1	Святого Архистратига Михаила
	капитанши Радойчиной	1	Святителя Николая
	Его светлости князя Григория Александровича Потемкина	1	Святого Симеона Богоприимца
	польского полковника Мервинского	1	Святого Андрея Первозванного
	майора Лбова	1	Святителя Николая
	подполковника Стойкова	1	Святителя Николая
	майора Марьяновича	1	Рождество Пресвятыя Богородицы
	Александрийского уезда		
	в городе Александрии	1	Святителя Николая
	в местечке Петриковке	2	1 ^я Святителя Николая; 2 ^я Усекновение Честныя главы Святого пророка Предтечи и крестителя Иоана
	<i>в слободах:</i>		
	майора Пантазия	1	Архангела Гавриила
	в Головковке	1	Живоначальныя Троицы
	в Спасовой	1	Архистратига Михаила
	Красном Поле капитана Церна	1	Преподобнаго Димитрия Мироточца
	Чечелевке	1	Покров Пресвятыя Богородицы
69 ^{зв}	Аврамовке	1	Трех святителей: Василия Великаго, Григория Богослова и Иоанна Златоуста
	Зеленой	1	Святых Верховных апостолов Петра и Павла
	Кукуловке	1	Архистратига Христова Михаила
	Богоявленской генерал аншефши Воейковой	1	Богоявление Господне
	Красной Каменки	1	Рождество Пресвятыя Богородицы
	Попельнастой	1	Святого апостола и евангелиста Иоана Богослова
	Дереевке	1	Воздвижения Честнаго Креста
	Куцеволовке	1	Святителя Христова Николая
	Плахтеевке	1	Успения Богородицы
	Каменке Потоцкой	1	Преображения Господне
	Вараждине	1	Живоначальныя Троицы
	Бундаровке подполковника Чеботаева	1	Покров Богоматери
	Воиновке брегадира князя Стратиневича	1	Архидиакона Стефана
	Сомборе	1	Богоявление Господне
	Косовке	1	Святителя Христова Николая
	Янове	1	Святого Иоана Предтечи
	Мироновке надворного советника Дементьева	1	Святого Симеона Столпника
	Глинске	1	Архистратига Михаила
70	Стецовке	1	Святителя Николая
	Калантаеве	1	Покрова Богоматери
	Галагановке	1	Святого апостола Иоанна Богослова
	в Чонграде	1	Святого великомученика и победоносца Георгия
	Георгиевке майора Ластухина	1	Святителя Николая вновь строится

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

	<i>в местечках:</i>		
	Крылове	3	1 ^а Успения Богоматери; 2 ^а Живоначальныя Троицы*; 3 ^а Покрова Богоматери
	Крюкове	1	Покров Богоматери
	<i>в слободах:</i>		
	Белецковке брегадира и кавалера Леванидова	1	Святителя Николая
70 ^{зв.}	Павлыше	1	Стретения Господне
	<i>в селах:</i>		
	Василиевском коллежского ассесора Касинова	1	Преподобнаго Василия исповедника
	Онуфриевке коллежского ассесора Конбурлея	1	Преподобнаго Чудотворца Спиридона Тримиерийского
	Табурище	1	Архистратига Михаила

ІР НБУВ, ф. V, д. 479, арк. 54 і зв., 67-70 зв. Витяг.

Примітка: відомості підготовлено на запит Слав'янської духовної консисторії у зв'язку з завершенням розмежування повітів у складі новозаснованого Катеринославського намісництва (направлено в консисторію 28 грудня 1784 року, отримано за призначенням – 25 січня 1785 року).

Всього за доданими до відомості підсумковими даними в цей час на території правобережних повітів Катеринославського намісництва нараховувалося 142 церкви, у тому числі в Катеринославському повіті – 27, у Херсонському – 13, Новомиргородському – 28, Єлисаветградському – 34, Олександрійському – 40. З них дві, відмічені нами відповідною позначкою (*), були на цей час кладовищними (в Новому Кодакі, Єлисаветграді та Крилові), або влаштовані у відокремлених приміщеннях (переважно дзвіницях) при головному храмі (Архангельськ та Дмитрівка). Як окрема показані також Варваринська церква села Бородаївки та Мішуриногорозька Аннівська церква, хоча фактично йдеться лише про другі приділи діючих тут церков. Як однопрідільна зазначена Миколаївська церква села Ухівки, хоча згодом остання згадується вже як Преображенська за назвою її основного, добудованого після 1780 року храму (щодо Миколаївського – його було продано у сусіднє село Дмитрівку, де використано для облаштування однойменної кладовищної церкви).

Із переліку церков 1774 року у відомості 1784 року відсутні згадки про Калужинську церкву. Щодо похідної Михайлівської церкви при шанці Павлівському, очевидно саме вона зазначена як церква Чорного Ташлика, оскільки у Павлівську з 1776 року не згадується. У справах фонду Херсонської духовної консисторії за 1780 рік згадується про будівництво церков також у колишніх шанцях Молдавського гусарського полку Лисих Горах, Синюхиному Броді та Ольшанці, де початково діяла Миколаївська церква-каплиця (ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 65, 66).

Оцінюючи повноту відомостей про церкви 1784 року, варто звернути увагу, що у більш ранніх відомостях про поселення, датованих цим же роком (див. док. ??), крім вищезгаданих, із статусом сіл зазначені також Сухий Ташлик, де діяла Дмитріївська церква-каплиця, Піщаний Брід, Станіслав та поміщицькі Андріївка, Байдаківка, Перетівка, а також Хмелеве і Мігія генерала Текелі, де останнім були влаштовані Різдвяногородицька та Миколаївська церкви. Крім того, в описі втрачених справ Слав'янської і Херсонської духовної консисторії відкрито згадки про закладені до 1784 року церкви у місті Херсоні (Катеринська), слободах Половиці, графині Браницької, Байдаківці та Тарамській (ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 841, пп. 273, 142, 507; спр. 574, пп. 56, 267). У описах справ Херсонської духовної консисторії за 1778-1784 роки згадується про призначення священників, закладання церков та функціонування приходів у казенних поселеннях Губівка, Троїцьке і Михайлівка (Святодухівську церкву-каплицю відкрито в Троїцькому), Федорівка, Шестерня та у місті Херсоні (Успенська купецька) (ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 31, 41, 97, 130, 155); у поміщицьких слободах Мігія, Трикрати, Тягинка, Кам'янувата, Осиковата (Ставровича), Копанки, Хмелеве, Мала Виска (Дуковича), Перетівка, Мацківка, Андріївка (князя Любомирського), Єланне, Седнівка, Златоустівка, Никориці (Кагарлик), Миколаївка (Касперова), Репнінське (Никільське), Високі Байраки, Грушівка і Веселі Терни (там же, спр. 7, 23, 33, 37, 38, 44, 46, 52, 86, 90, 113, 116, 120, 121, 127, 138, 146, 148, 156) та Водяна майорші Дебрецинієвої (там же, оп. 1а, спр. 11). Збереглися метричні записи приходів, що на цей час діяли у місті Ольвіополі, слободах Бельведер, Ерделівка, Живанівка, Капітанівка, Лозоватка (капітанші Курачунової), Лозоватка (майора Бутовича), Миколаївка (вона ж Андріївка капітана Янкова з Покровською каплицею), Оситна, Софіївка (генерала Гейкіна), Троянівка (там же, оп. 3, спр. 2-6)¹⁵. У більшості з них з часом були збудовані церкви, інші (за малочисельністю) - приєднано до сусідніх приходів. З різних причин не були відкриті приходи у слободах Бургунка (Якубовича), Терновата, Нерубайка (Стефанівська церква), Бутовичівка (Савицького), Водяна (Соколова), Козирівка (Нелубова), Золота Балка (Василівська церква), Іванівка доктора Політики (Предтечівська церква), Василівка (Маркова) та кладовищна церква у Новому Миргороді, щодо яких порушувалися відповідні клопотання (там же, оп. 1, спр. 34, 54, 68, 77, 87, 95, 140; ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 573, п. 465; спр. 841, п. 295; спр. 891, п. 126).

¹⁵ Детальніше див.: Фонд Херсонської духовної консисторії: відомості про метричні записи 1780-1812 років. – К., 2008, с. 17-20 (далі у посиланнях на це видання – ФХДК).

Витяг з відомості Катеринославського намісництва 1790 року про кількість церков у його правобережних повітах

ВЕДОМОСТЬ	
учиненная в Екатеринославской духовной консистории о состоящих в Екатеринославской епархии церквях, какого звания, и сколько где пределов, и где назначенны вновь строением и неоконченны	
в Екатеринославе	
Соборная во имя... (заложена в 1787 году каменным зданием) ¹⁶	
в уезде:	
в селе Половице Казанския Богородицы	
в местечке Новых Койдаках: Соборная Чудотворца Николая с пределом Богоявления Господня; 2 ^а Сошествия Святаго Духа	
в селе Старых Койдаках Архистратига Михаила	
в селе Волоском Преображения Господня	
в слободе Вышетарасовской, Мученицы Александры	
в селе Грушевском, Архистратига Михаила	
в местечке Никополе, Покрова Богородицы	
в слободе Васильевке, Чудотворца Николая (заложена в 1787 году деревянным зданием)	
в селе Пишмичевском, Трех Святителей	
в селе Петровском, Апостолов Петра и Павла	
в селе Карноуховке, Великомученицы Варвары	
в селе Тритузном, Чудотворца Николая	
в селе Камянском, Рождества Богородицы	
в селе Романкове, Успения Богородицы	
в селе Шошиновском, Казанския Богородицы	
в селе Пушкаревском, Чудотворца Николая	
в селе Домотканском, Архистратига Михаила	
в селе Бородаевском, Покрова Богородицы с пределами Архистратига Михаила и Мученицы Варвары	
в селе Днепровокаменском, Чудотворца Николая	
в селе Мишуринорожском, 1 ^а Симеона Богоприимца и Анны Пророчицы; 2 ^а Преображения Господня	
в селе Калужином, Успения Богородицы	
в селе Адобашевском, Воздвижения Честнаго Креста	
в селе Лиховском, Живоначальной Троицы	
в селе Камисаровском, Чудотворца Николая	
191	в селе Алферовском, Апостола и Евангелиста Иоанна Богослова
в селе Саксаганском, Покрова Богородицы с пределом Великомученика Георгия	
в селе Анновке, Равноапостольнаго князя Владимира	
в селе Петровском, Вознесения Господня	
в слободе Байдаковке, Иоанна Крестителя	
в слободе Веселых Тернах, Священномученика Григория (заложена в 1788 году деревянным зданием)	
в слободе Лозоватке, Чудотворца Николая	
в Александрии	
Соборная Чудотворца Николая	
в уезде:	
в местечке Петриковке, Иоанна Предтечи	
в местечке Крюкове, Покрова Богородицы	
в селе Пантазиевском, Архистратига Михаила	
в селе Светлопольском, Великомученика Димитрия	
в селе Василиевском, двупрестольная: Василия, епископа Парийского и зачатия Святыя Анны	
в слободе Байдаковке, Чудотворца Николая	
в селе Каменопотоцком, Преображения Господня	
в селе Мироновке, Симеона Столпника	
в селе Диковском, Богоявления Господня	

¹⁶ В документі назва церкви відсутня, але очевидно, що тут ідеться про майбутній Преображенський собор. (див. док. ?). У дужках тут і далі приведена інформація про кам'яні та новозакладені церкви, подана у використаному документі в окремій колонці.

в селе Онофриевском, Преподобного Спиридона с пределом
в селе Калантаевском, Покрова Богородицы
в местечке Крылове, 1 ^а Покрова Богородицы; 2 ^а Успения Богородицы
в селе Косовском, Чудотворца Николая
в селе Глинском, Архистратига Михаила с пределом Святой Великомученицы Варвары
в селе Яновском, Иоанна Предтечи
в селе Андрусовском, Великомученика Георгия
в селе Плахтеевском, Успения Богородицы
в селе Дериевском, Воздвижения Честного Креста
в селе Павлышском, Стретения Господня
в селе Бандуровском, Покрова Богородицы //
в слободе Воиновке, Архидиакона Стефана
в селе Богоявленском, Богоявления Господня
в селе Вараждином, Живоначальной Троицы
в селе Стецовском, Чудотворца Николая
в слободе Поповичевке, Чудотворца Николая
в селе Галагановском, Иоанна Богослова
в местечке Петриковке, Николая Чудотворца с пределом Захария и Елисаветы
в селе Куколовском, Архистратига Михаила
в селе Жолтом, Апостола Анания
в селе Чечелевском, Покрова Богородицы
в селе Спасовом, Архистратига Михаила
в селе Красном Поле, Великомученика Димитрия
в селе Головковском, Живоначальной Троицы
в селе Зеленом, Апостолов Петра и Павла
в селе Аврамовском, Трех Святителей
в селе Табуриском, Архистратига Михаила
в слободе Красной Каменки, Рождества Богородицы
в селе Попельнастовском, Апостола и Евангелиста Иоанна Богослова
в слободе Федорках, Великомученика Георгия
в слободе Николаевке, Чудотворца Николая
в слободе Радковке, Богоявления Господня
в Елисаветграде
1 ^а Соборная Успения Богородицы с пределами Чудотворца Николая и Великомученицы Варвары (деревянная, на место которой дано дозволение полковнику Красноглазову соорудить каменную); 2 ^а Знамения Богородицы с пределами мучениц Акилины и Евфимии; 3 ^а Живоначальной Троицы; 4 ^а Равно-апостольного князя Владимира греческая с пределами Рождества Иоана Предтечи и Великомученицы Екатерины; 5 ^а старообрядческая Преображения Господня
в уезде в селах:
Лелековке, Живоначальной Троицы
Северинке, Чудотворца Николая
Оситняжке, Чудотворца Николая
Петровском, Чудотворца Николая
Ульяновке, Рождества Богородицы
Сентове, Сошествия Святога Духа
Аннинском, Иоанна Предтечи
в Аджамке, Преображения Господня с пределом на хорах Покрова Богородицы
Суботицком, Сретения Господня
в Мошорине, Воздвижения Честного Креста
в Черниковке, Чудотворца Николая
в Дониной Каменке, Архистратига Михаила
Вуковаре, Великомученика Димитрия
Федваре, Апостола Петра и Павла
в Михайловке, Архистратига Михаила //
в Максимовке, Рождества Богородицы
Знаменке, Знамения Богородицы
Орловой Балке, Андрея Первозванного
Цыбулева: 1 ^а Покрова Богородицы; 2 ^а кладбищенская Живоначальной Троицы

198

Дмитровка: 1^а Успения Богородицы с пределами равноапостольных царей Константина и Елены; 2^а кладбищенская Чудотворца Николая
 Вершаце, Рождества Богородицы
 в Красноселье, Симеона Богоприимца
 Лозоватке, Чудотворца Николая
 Дицовки, Воскресения Христова (на место сей строится во имя Чудотворца Николая)
 в Веселом Куте, Архистратига Михаила
 в Уховке, Преображения Господня
 в Куцовке, Живоначальной Троицы
 Вершинокамянке, Чудотворца Николая
 Верблюжке, Успения Богородицы
 Гуровке, Покрова Богородицы
 в Высоких Буераках, Великомученицы Екатерины
 Ивановцах, Покрова Богородицы
 Шамовке, Рождества Богородицы
 Михайловке, Чудотворца Николая
 Покровской, Покрова Богородицы
 Софиевке, Великомученицы Софии
 Каротяке, Покрова Богородицы
 Конпанеевке, Покрова Богородицы
 в Елисаветграде преградской Ковалевки, Покрова Богородицы
 Головковке, Живоначальной Троицы

В Новомиргороде

1^а Соборная Чудотворца Николая с пределом Петра и Павла (каменная); 2^а Рождества Богородицы; 3^а Архистратига Михаила; 4^а Пророка Илии (каменная)

в уезде в селах:

199 Семлецом, Архистратига Гавриила
 Сухом Ташлике, Покрова Богородицы
 Ольшанском, Иоанна Милостивого
 Якимовке, Акима и Анны
 Тритраке, Архистратига Михаила
 в селе Мигии, Апостола Петра и Павла
 Терновском, Чудотворца Николая
 Липняжском, Успения Богородицы
 Ольвиополе, Великомученицы Варвары
 Кагарлыке, Сошествия Святого Духа
 Лисогорском, Покрова Богородицы
 Тишковском, Покрова Богородицы
 Добрянском, Рождества Богородицы
 Синюхинобродском, Архистратига Михаила
 Архангельском, Архистратига Михаила
 Новопавловском, Великомученика Георгия
 Плетеноташлицком, Чудотворца Николая
 Максимовке, Преподобного Арсения
 Алексеевке, Иоанна Богослова
 Каменоватке, Покрова Богородицы
 Злынке, Рождества Богородицы
 Андреевке, Покрова Богородицы
 Печковском, Успения Богородицы
 Петроостровском, Преображения Господня
 Ивановке, Константина и Елены
 Надлацком, Чудотворца Николая
 Кални Болотском, Вознесения Господне
 Тимофеевке, Покрова Богородицы
 Петропавловском, Апостола Петра и Павла
 Грузком, Покрова Богородицы
 Канижском, Трех Святителей
 Мартоносском, Великомученика Георгия

Виске, Преображення Господня
Пешчанобродском, Иоанна Предтечи
Панчевом, Чудотворца Николая
Малой Виске, Иоанна Предтечи
Копанок, Равноапостольных Константина и Елены (заложена деревянным зданием в 788 году)
Черноташлыцком, Великомученицы Варвары (заложена деревянным зданием в 1790 году)
В Херсоне
1 ^а Соборная Великомученицы Екатерины // 2: греческая, Святой Софии; 3: Архистратига Михаила; 4: Успения Богородицы
в уезде в селениях:
Омеловой, Апостолов Петра и Павла
Шестирни, Рождества Богородицы
Кривом Роге, Чудотворца Николая
Берисловле, Воскресения Христова
Никольской, Живоначальной Троицы
Тягинской, Чудотворца Николая
Белозерке, Иоанна Предтечи
Марьинской, Преображения Господня
Елинской, Чудотворца Николая
Медеровке, Апостолов Петра и Павла
Широкой, Покрова Богородицы
в Новопетровском, Чудотворца Николая с пределом мученика Харлампия (заложена в 786 году каменным зданием)
Баратовке, Успения Богородицы
Грушевке, Чудотворца Николая (заложена в 783 ^м деревянным зданием)
Отбедовая, Рождества Христова
Станиславе, Чудотворца Николая (заложена 790 ^м деревянным зданием)
Матвеевке, Апостола Петра (заложена 785 году каменным зданием)
Домахе, Архистратига Михаила

ІР НБУВ, ф. V, спр. 462-545, д. 501, арк. 190 зв., -191 зв., 198-199 зв. Витяг з копії.

Примітка: вищенаведені відомості складено на запит віце-губернатора Катеринославського намісництва Івана Тібекіна від 11 листопада 1790 року у зв'язку з розпорядженням Г.Потьомкіна про укладанням чергового атласу намісництва. Нумерація та підсумкові дані у відомості відсутні. Всього у Катеринославському повіті значиться 34 церкви, в Олександрійському – 43, в Єлисаветградському – 47, в Новомиргородському – 42, в Херсонському – 22 (разом – 188), з яких 2 зазначені як кладовищні і одна – старообрядницька. Крім того, двічі згадується Троїцька церква села Головкивки, яка крім Олександрійського помилково зазначена також в Єлисаветградському повіті. Аналогічно у Херсонському повіті повторно згадана Миколаївська церква села Грушівки (воно ж Єленське); в Олександрійському повіті - Богоявленська церква села Богоявленське (воно ж Радківка).

Порівняно з попередньою відомістю 1784 року, у даних 1790 року не згадуються церкви у селах Катеринославського повіту Покровському і Михайлівці, в Олександрійському – у Куцеволівці, Білецьківці та Троїцька церква міста Крилова, в Херсонському – містечка Новогригорівська і слободи Спаської, а також Петропавлівська кладовищенська церква Єлисаветграда та Варваринська у Архангельську, щодо існування яких не маємо підтвердження після 1787 року лише стосовно Спасівської церкви, хоча у 1792 році сюди (тепер уже в слободу Кисляківку) мав бути призначений священник (ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 385).

Оцінюючи повноту відомостей 1790 року, варто звернути увагу, що на цей час за документами Херсонської духовної консисторії були відкриті церковні приходи у казенних селах Вітовці (згодом Богоявленське), друга (Успенська) церква у станиці Михайлівка (ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 283, 293). У документах за 1789 рік згадується про призначення священників у казенні села Олександрівку і Костянтинівку¹⁷, за 1790 - про закладання Вознесенської церква у станиці Соколах (там же, спр. 281, 282, 341). Збереглися також метричні записи новозаснованих приходів у селах Бобринець, Водяне (Гончарське), Володимирівка, Губівка, Гурівка, Любомирка (Полковникове, де діяла каплиця, що до 1788 року згадується як Преображенська, з 1789 – як Миколаївська), Миколаївка (Касперова), Олександрівка (майора Олександра), Седнівка, де діяла Миколаївська каплиця, Троянівка, станиць Троїцької, Федорівки, Соколів. У складі Сентовської церкви діяв приход слобід Шпакової і Боровківки (ФХДК, с. 22-38).

В описах справ Архіву морського міністерства (Спб., 1906; - т. 10, с. 49, 80, 86) відклалися відомості за 1789-1790 роки про закладання у місті Миколаєві Миколаївської (коштом Фалєєва) та Григорівської церков, церкви у Лоцманській Кам'янці, а також про призначення священника у Богоявленський морський госпіталь.

¹⁷ До переселення константинівських поселенців у Новогригорівську слободу князя Потьомкіна тут з 1786 року діяв Царекостянтинівський приход (ДАОО, ф. 37, оп. 3, спр. 12), від якого очевидно бере початок і одноіменна церква Новогригорівки (пізніше – Верхньодніпровськ). У Константиновці ж згодом була закладена церква з іншою назвою.

Відомості Дубосарської протопопії 1794 року про наявність церков у поселеннях новопридбаної області між Бугом і Дністром

ВЕДОМОСТЬ

учиненная в Дубосарском духовном правлении по силе указа Екатеринославской духовной консистории всех состоящих в ведении сего правления и вновь выстроенных и строящихся церквам

число церквей	звание мест и церквей
	<u>в городе Дубосарах</u>
1	Соборная Успенская
	<u>в селениях</u>
2	Магали, Михайловская
3	Лунги, Николаевская
4	Погребы, Михайловская
5	Кошницы, Михайловская
6	Перерыгой, Михайловская
7	Дороцкой, Михайловская
8	Черной, Михайловская
9	Глинной, Дмитриевская
10	Буторе, Михайловская
11	Малаеште, Михайловская
12	Томозеи, Михайловская
13	Спеи, Николаевская
14	Шипки, Николаевская
15	Гарабаше, Николаевская
16	Тарнавке, Парасковьенская
17	Суклеи, Николаевская
18	Слобозеи, Михайловская
19	Чобруче, Покровская
20	Глинной, Николаевская
21	Короткой, Покровская
22	Яски, Георгиевская
23	Белявки, Успенская
24	Николаевки Днестровской, Николаевская
25	Кучиере, Михайловская
26	Муловатой, Успенская
27	Рогах, Рождество Богородицкая //
28	Гояне, Николаевская
29	Дубовой, Михайловская
30	Илеи, Илиинская
31	Коржевой, Успенская
32	Гидириме, Успенская
33	Липецкого, Михайловская
34	Пацосцеле, Николаевская
35	Гандрабуре, Михайловская
36	Ананиевой, Николаевская
37	Валеоцулевой, Николаевская
38	Перелетой, Михайловская
39	городе Очакове, Николаевская
40	----- греческая Николаевская

	<u>в местечках</u>
41	Балте, Николаевская
42	Парканах, Николаевская
	<u>вновь выстроенных в слободах</u>
1	Анастасиевке, Св. мученика Анастасия
2	Покровской, Рождество-Богородицкая
3	Захарьевки, Богородицкая
4	Васильевки, Васильевская
5	Осиповки, Св. Иосифа Аримихвейского
6	Балай, Покровская
7	Кошарки, Св. евангелиста Марка
8	Коренихи, Николаевская
9	Меланках, Покровская
	<u>в селениях</u>
10	Незавертайловки, Успенская
11	Дойбане, Михайловская
12	Точиловки, Покровская
13	Мелаште, Николаевская
14	Бобрике, Рождество-Богородицкая
15	Голты, Николаевская //
16	Ясиновой, Покровская
17	Гвоздавки, Михайловская
18	Кумаровой, Дмитриевская
19	Сировой, Михайловская
20	Кривого озера, Парасковинская
21	Бырзулаваго, Богословская
22	Косы, Покровская
	<u>вновь строятся в слободах</u>
1	господина подполковника Филодора, состоящей по течению речки Кучерганах, Святых и равноапостольных царей Константина и Елены
2	Бузавки, Михайловская
3	Ремаровки, Святого Иоанна Крестителя
4	Валановой, Николаевская
5	Ахмачетной, Богословская
6	Троицкой, Троицкая
7	Покровской, Покровская
8	Ташиной, Троицкая
9	Окнах, Успенская
	<u>на место обветшалых</u> <u>вновь строятся же в селениях</u>
1	Теи, Михайловская
2	Билякови, Михайловская
	В городе же Дубосарах, хоть и получен уже из Екатеринославской духовной консистории указ о заложении греческой во имя Всех Святых церкви, однако еще не заложена

Примітка: приведені відомості Дубосарської протопопії були додані до рапорту Катеринославського намісницького правління від 23 серпня 1794 року в Катеринославську духовну консисторію.

У матеріалах рукописної збірки Гавриїла Розанова, звідки залучена вищенаведена відомість, що описує в цілому 76 поселень з церквами, збереглася також відомість з даними про час заснування церков Дубосарської протопопії (72 церкви), підготовлена на підставі указу Катеринославської духовної консисторії від 18 вересня 1794 року (там же, арк. 319-324). Але очевидно із-за неповноти і суперечливості представлених даних, вони були повернуті для уточнення, за наслідками якого в 1795 році було подано нову, більш детальну відомість щодо 79 церков, зміст якої повністю відтворено у наступному документі (див. док. ??). Враховуючи стан заселення краю, багато з наведених у відомості церков мали лише дозвіл на їх закладання та призначеного до приходу священика.

Зокрема, за описом до атласу області Озу або Едисану, укладеному Де Воланом після підписання Яської угоди від 5 грудня 1791 року, діючі церкви або приходи згадуються лише в поселеннях Яска, Тея, Токмазея, Бутор, Дороцьке, Перерите, Кошниця, Погреби, Новодубосари, Лунга, Коржеве, Маловате, Роги (монастир), Гояни, Ілія, Чорне, Глинне, Шипка, Магали, Валегоцулове, Пасицель (монастир), Ковалівка та у монастирях при Кодимі та в Гольмі (*Григорович В. Записка о пособиях к изучению Южно-Русской земли, находящихся в Военно-ученом архиве Главного Штаба. – Одесса, 1876, с. 10-17*). Зберігся також "Табель приходов новозаселяемых селений от Балты понад Кодымою, бывшей Бессарабской земли до реки Бугу Тилигулом и Куслинками, сколько в каком дворов, имена священников и где есть церковь, вступили в приход по указу или без оного и каким преосвященным рукоположен" за січень 1792 року, у якому крім більшості зазначених у описі Де Волана, згадуються церкви сіл Перелети, Липецьке, Ананієве, Гандрабури, Дубове, каплиці в Журавці, Балті та священики приходів у селах Андріяшевка, Гідерим, Точилове, Голта, Окни і Дойбани (*ІР НБУВ, ф V, спр. 508, арк. 235*).

Певне уявлення про діючі на той час приходи на території цього краю дає також розподіл його поселень між благочинними священиками, здійснений після прийняття 19 серпня 1793 року рішення про утворення Дубосарського духовного правління, за яким, зокрема:

"1-й части благочинному священику Мануїлу Боржакову в управление назначены селения: Лунка, Погребы, Кошнице, Перерыта, Чорна, Шибка, Дороцкая, Белякова, Бутура, Спея, Токможея, Тея, Малаешты, Парканы, Магала, Коржова, Кучиеры, Меловата, Роги, Гояны, Дубова.

2-й части благочинному священику Роману Иванову: Терновка, Сукляя и по Кучургану от майора Гержева и до Завертайки все селения: Карагаш, Слободзея, Чобруч, Глинна, Коротка, Завертайка, Яска, Белявка, Николаевка Днестрова, Аджиджера, Аджибей со Свиной и по Свиной слободы лежащие.

3-й части благочинному священику Филиппу Надольскому: Ананиево, Валегошулово, Маланка, слобода князя волоцкого, бригадира Исаева, генерала Кутузова-Голенищева, генерала Толстого, генерала Завадовского, Очаков и прочие по Тилигулу и Бризань реке, также по лиману Буга реки и по Кодыме лежащие: Голта, Кумарова, Сирова, Кривое Озеро, Бобрин и Гвоздавка.

4-й части благочинному священику Георгию Сулиме: Липецкая, Пацицеля, Гондрабурова, Балта, Перелета, Ольма, Ясинова, Илия, Берзолова, Дойбаны, Кошарка, слободы Аржова, Маркова, Настасия, Солунского, с вершины даже до лимана и прочие по тамошним речкам (которых имена правлению неизвестны) лежащие слободы". (*Лебединцов А. Ханская Украина // Херсонские епархиальные ведомости, № 1-12. – Одесса, 1860, с. 313-314*).

Стосовно церков на території краю між Бугом та Дніпром, збереглися лише відомості від того ж 23 серпня 1794 року про певне зростання їх загальної кількості в розрізі повітів Катеринославського намісництва (ІР НБУВ, ф. V, спр. 523, арк. 293-294), які, на жаль, не дають можливості простежити конкретні зміни у їх складі. Уцілілі архівні документи дозволяють зафіксувати появу на цей час нових приходів у селах Лошкарівка, Томаківка (там же, спр. 458), Лоцманська Кам'янка (ДАДО, ф. 193, оп. 3, спр. 243а), Братське, Тарамське, Сухачівка (там же, ф. 1684, оп. 2, спр. 172, п. 363, 433, 520) та у місті Миколаєві, де у 1793 році до новозакладеної Різвянобогородицької церкви був призначений священик (Описание дел архива Морского министерства. Т. 10. – Спб., 1906, с. 156).

Більш повно приходи, що почали діяти з 1791 по 1794 рік представлені у метричних записах фонду Херсонської духовної консисторії, які фіксують появу новозакладених церков у селах Березівка, Водяне (Гончарське), Вавіловка, Інгулокам'янка, Лисаневичевка, Макариха, Никифорівка, Овсянівка, Олександрівка (Покровська церква), Оникиївка, Онуфрїївка (Предтечівська церква), Покровка (Скорича), Петровка (Булича), Хмелеве (Олександроневська церква), Цибулівка, станиць Касперівки і Троїцької (нова Троїцька церква), адміралтейських поселеннях Богоявленське і Воскресенське. Другу (Покровську) церкву, було відкрито в селі Аджамка (ФХДК, с. 22-38). Відклалася також метрика тимчасової церкви міста Миколаєва, що почала функціонувати з 1790 року, штати і справи якої з 1794 році успадкувала вже нова Адміралтейська Григорівська церква, що невдовзі отримала статус Соборної. Більш детально відомості про діючі у цей час церкви та церковні приходи представлені в описі 1798 року, укладеному після проведення V ревізії населення 1795 року (див. док. ??).

На початок 90-х років повністю припинили функціонування раніше відкриті приходи, де не було розпочато закладання церков або молитовних будинків, що після 1784 певний час ще діяли у поміщицьких слободах Андріївці (Янкова), Белведерь, Лозоватка (Бутовича), Осиковата, Спаська, Яланполь (Єланна) та державній слободі Троянка, яка за правом засновника фактично перейшла у приватну власність князя Любомирського.

Відомості Дубосарської протопопії 1795 року з даними про склад та хронологію закладання церков

№	звання мест	имена церквей	когда построены и с чьего позволения	
300	Ведомость учиненная в Дубосарском духовном правлении по силе указов Екатеринославской духовной консистории 1794го сентября 18го и сего 795го годов апреля 20го числа состоявшихся из представленных от благочинных ведомостей в каких именно местечках, слободах и селах, казенных и помещичьих имеются церкви, в какие именованія, с чьего позволения и в каком году построены, а из новостроящихся также с чьего позволения строятся и кем заложены			
1	в городе Дубосарах	соборная Успения Пресвятыя Богородицы	1780 ^{го} года с позволения преосвященного Митрополита Иоанна Провллета	
2	в селении Лунги	Святого Николая Чудотворца	1791 ^{го} года с позволения покойного преосвященного Амвросия Архиепископа	
3	в селении Переритой	Святого Архистратига Михаила	1789 ^{го} года с позволения преосвященного Амвросия	
4	в селении Дороцкой	Святого Архистратига Михаила	1769 ^{го} года с позволения преосвященного Митрополита Даниила Провллета	
5	в селении Черной	Святого Архистратига Михаила	1790 ^{го} года с позволения преосвященного Амвросия Архиепископа //	
6	в селении Шипка	Святого Николая Чудотворца	1790 ^{го} года с позволения покойного преосвященного Амвросия Архиепископа	
7	в селении Малаештах	Св. Архистратига Михаила	1790 ^{го} года с позволения преосвященного Амвросия	
8	в селении Теи	Св. Архистратига Михаила	вновь заложена на место обветшалой Св. Архистратига Михаила в то ж именованіе 1793 ^{го} года покойным протопопом Владевичем самим собою	
9	в селении Спеи	Св. Николая Чудотворца	1789 ^{го} года с позволения преосвященного Архиепископа Амвросия	
10	в селении Токмазеи	Св. Архистратига Михаила	1790 ^{го} года с позволения того же преосвященного Амвросия	
11	в селении Буторах	Св. Архис. Михаила	1773 ^{го} года с позволения преосвященного Митрополита Иоакима Провллета	
12	в селении Кошницы	Св. Архист. Михаила	1773 ^{го} года с позволения преосвященного Митрополита Иоакима Провллета	
13	в селении Погребях	Св. Архист. Михаила	1771 ^{го} года с позволения преосв. Митрополита Даниила Провллета	
14	в селении Магали	Св. Архис. Михаила	1770 ^{го} года с позволения пр. Митрополита Даниила Провллета	
15	в селении Коржевой	Успения Пресв. Богородицы	1789 ^{го} года с позволения пр. Митр. Даниила Провллета	
16	в селении Кучеерах	Св. Арх. Михаила	1772 ^{го} года с позволения пр. Митр. Даниила Провллета	
17	в селении Муловатой	Успения Богоматери	1762 ^{го} года с позволения п. Митр. Даниила Провллета	
18	в селении Рогах	Рождества Пресвятыя Богородицы	1790 ^{го} года с позволения преосв. Архиеп. Амвросия	
19	в селении Гоянах	Св. Николая Чудотворца	1790 ^{го} года с позволения преосв. Амвросия	
301	20	в селении Беликове	Св. Арх. Михаила	1794 ^{го} года с позволения Гавриила, Митрополита Екатеринославскаго и Херсониса Таврическаго

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

№	звание мест	имена церквей	когда построены и с чьего позволения
21	в селении Тарнавке	Св. Преподобных Параскевы	1773 ^{го} года с позволения преос. Амвросия, а на место оной уже обветшалой заложена вновь в тож именование протопопом Иоанном Глижинским 1794 ^{го} года с позволения Гавриила, Митрополита Екатеринославскаго и Херсониса Таврическаго
22	в селении Суклеи, где ныне город Тирасполь	Святителя Христова Николая	1792 ^{го} года с позволения преосв. Арх. Амвросия
23	в селении Гарагошах	Святителя Христова Николая	1779 ^{го} года с позволения пр. Митр. Кирилла Проевлета
24	в селении Слободзеи	Св. Арх. Михаила	1792 ^{го} года с позволения пр. Амвросия Архиепископа
25	в селении Чобручах	Покров Пресвятыя Богородицы	1790 ^{го} года с позволения преосв. Амвросия
26	в селении Глиной	Святителя Христова Николая	1792 ^{го} года с позволения преосв. Амвросия
27	в селении Короткой	Покров Пресвятыя Богородицы	1792 ^{го} года с позволения преос. Амвросия
28	в селении Незавертайловке	Успения Пресвятыя Богородицы	заложена 1793 ^{го} года покойным протопопом Филофеем Владевичем, строением кончена 1794 ^{го} года, с чьего ж позволения заложена неизвестно, освященна ж сего 795 ^{го} года с позволения преос. Гавриила, Митроп. Екатерин. и Херсониса Таврич.
29	в селении Яски	Св. Великомученика Георгия	1780 ^{го} года с позволения преос. Митр. Кирилла Проевлета //
30	в селении Белявке	Успения Пресвятыя Богородицы	1791 ^{го} года с позволения преосв. Амвросия Архиепископа
31	в селении Николаевке	Святителя Христова Николая	1791 ^{го} года с позволения преос. Амвросия
32	в слободе господина подполковника Константина Филодорева	Св. и равноапостольных царей Константина и Елены	заложена 1794 ^{го} года мая 19 дня с позволения пр. Гавриила Мит. Екат. и Херсониса Тав. протопопом Даниилом Глижинским
33	в селении Глиной	Св. Великомученика Димитрия	1783 ^{го} года с позволения пр. Мит. Кирилла Проевлета
34 ^д	в селении Долбанах	Св. Арх. Михаила	1792 ^{го} года заложена с позволения преосв. Амвросия, а строением окончена и освящена протопопом Иоанном Глижинским 1794 ^{го} года с позволения преос. Гавриила, Митр. Екат. и Херсониса Таврическаго
35	в селении Дубовой	Св. Арх. Михаила	1790 ^{го} года с позволения покойнаго преосв. Амвросия Архиепископа
36	в слободе господина бригадира Катаржи Илии	Св. Пророка Илии	1790 ^{го} года с позволения преосв. Амвросия
37	в слободе г. Катаржи Малаештах	Св. Николая Чудотворца	1792 ^{го} года заложена с позволения преос. Амвросия, а освящена сего 795 ^{го} года с позволения преос. Гавриила, Митроп. Ек. и Херс. Тавр. протопопом Глижинским
38	в слободе г. действительнаго статскаго советника и кавалера Стурзи Окнах	Успения Пресв. Богородицы	1792 ^{го} года заложена протопопом Луппом, но с чьего позволения неизвестно, строением же окончена 1794 ^{го} года
39	в слободе оногo г. Стурзи Косах	Св. Великомученика Димитрия	1792 ^{го} года заложена по дозволению означеннаго протопопа Луппы селения Липецкаго священником Федором Фиалковским, строением окончена 1794 ^{го} года //

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

302

№	звание мест	имена церквей	когда построены и с чьего позволения
40	в слободе оного ж г.Стурзи Бырзуловой	Св. Иоанна Богослова	1792 ^{го} года заложена по дозволению означеннаго протопопы Луппа священником Стефаном Сочинским, строением же окончена 1794 ^{го} года
41	в селении Гидириме	Успения Пресвятыя Богородицы	1792 ^{го} года с позволения преосвященнаго Амвросия
42	в селении Пащцелах	Святителя Христова Николая	1792 ^{го} года с позволения преосвященнаго Амвросия
43	в местечке Балте	Святителя Христова Николая	1792 ^{го} года с позволения преосв. Амвросия
44	в селении Перелетной	Св. Архистратига Михаила	с позволения преосв. Архиепископа Даниила Ренскаго, но в каком году построена, никто неизвестен
45	в селении Ясыновой	Покров Пресвятыя Богородицы	1791 ^{го} года с позволения преосвященнаго Амвросия
46	в селении Точиловой	Покрова Пресвятыя Богородицы	1791 ^{го} года заложена с позволения преосв. Амвросия, а освящена 1794 ^{го} года с позволения преос. Гавриила, Митр. Ек. и Херсониса Тав. протопопом Иоанном Глижинским
47	в селении Липицком	Св. Архистратига Михаила	1790 ^{го} года с позволения преосв. Амвросия
48	в селении Гандрабурах	Св. Архистратига Михаила	1790 ^{го} года с позволения преосвящ. Амвросия
49	в селении Валеоцуловом	Святителя Христова Николая	1791 ^{го} года с позволения преосвящ. Амвросия
50	в слободе г. подполковника Марки Гайоса Кошарки	Св. апостола и евангелиста Марка	1792 ^{го} года с позволения преосв. Амвросия, а освящена 1793 ^{го} года с позволения преос. Гавриила, Митрополита Ек. и Херс. Тав. покойным протопопом Владевичем //
51	в слободе преосвящ. Архиеп. Иосифа Арменскаго Васильевке	Св. Василия Великаго	1794 ^{го} года с позволения преосвящ. Гавриила, Митрополита Ек. и Херс. Тав.
52	в слободе оного ж преосв. Архиеп. Арменскаго Захаровке	Святаго Пророка Захарии	1794 ^{го} года с позволения преос. Гавриила, Митрополита Ек. и Херс. Тав.
53	в слободе оного ж преос. Иосиповке	Святит. Преподоб. Иосифа Ариматейскаго	1794 ^{го} года с позволения преосв. Гавриила, Митроп. Ек. и Херс. Таврич.
54	в слободе г. пример майора Георгия Гиржева	Святителя Георгия Победоносца	1792 ^{го} года по словесному повелению преосвящ. Амвросия
55	в слободе г. подполковника Марка Гайоса Анастасьевке	Св. Великомученика Анастасия	с чьего позволения и когда заложена по делам не значится, а освящена 1794 ^{го} года с позволения преос. Гавриила, Митроп. Ек. и Херс. Тавр.
56	в слободе г. секунд майора Ивана Ремаря Ремаревке	Св. Иоанна Крестителя	1793 ^{го} года заложена протопопом Филофеем Владевичем, с чьего ж позволения, неизвестно
57	в слободе г. подполковника Бузина Бузовке	Св. Архистратига Михаила	1794 ^{го} года заложена по дозволению преосв. Гавриила, Митроп. Ек. и Херс. Тавр., строением еще неокончена, заложена ж протопопом Глижинским
58	в селении Голте	Святителя Николая	1792 ^{го} года заложена с позв. преос. Амвросия, а освящена сего 795 года по дозволению преос. Гавриила, Мит. Екат. и Херс. Тавр. – протопопом Глижинским

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

303

№	звание мест	имена церквей	когда построены и с чьего позволения
59	в селении Гвоздовке	Св. Архистратига Михаила	1792 ^{го} года заложена и построена по повелению г. генерал майора, Екатеринославского наместничества правителя и кавалера Василия Васильевича Коховского и на освящение оной последовал из Ек. д. консистории марта 24 дня сего 795 года указ, и уже освящена //
60	в селении Бобрик	Рождества Пресвятыя Богородицы	1792 ^{го} года заложена по позволению того ж генерал майора Коховского, строением же окончена 1793 ^{го} года, но еще не освящена
61	в селении Кривом Озере	Св. Великомученицы Праскевы	1792 ^{го} года заложена, а построена 1794 ^{го} года по позволению означенного ж г. Коховского, и на освящение оной последовал из Ек. д. консистории сего 795 ^{го} года марта 24 дня указ, но еще не освящена
62	в селении Сировой	Св. Архистратига Михаила	1792 ^{го} года заложена, а построена 1793 ^{го} года по повелению означенного ж г. Коховского, но еще не освящена
63	в селении Кумаровой	Св. Великомученика Димитрия	1792 ^{го} года заложена и построена 1793 ^{го} года по повелению вышепомянутого г. Коховского
64	в селении Ананиевом	Свят. Николая	1774 года с позволения преос. Митрополита Кирилла Проевлета
65	в слободе г. от армии пример майора, Донского войска полковника Бокова Меланке	Покров Богоматере	1792 ^{го} года заложена, а освящена 1793 ^{го} года протопопом Филофеем Владевичем, с чьего ж позволения по делам неясствует
66	в слободе госпожи провиантмейстерши Стрюковой Журавке	Покров Богоматере	1794 ^{го} года освящена по дозволению преосв. Гавриила, Митр. Ек. и Херс. Тавр. протопопом Иоанном Глижинским, а когда с чьего позволения построена, по делам незначится
67	в слободе господ майоров Ивана и Михаила Коховских Ахмичетной	Св. апостола и евангелиста Иоанна Богослова	1794 ^{го} года заложена по дозволению преосвящ. Гавриила, Митр. Ек. и Херс. Тав. протопопом Иоанном Глижинским, строением же еще не кончена //
68	в городе Очакове	Св. Николая Чудотворца	1792 ^{го} года посвящена в турецком мечете по дозволению преос. Амвросия протопопом Иоанном Богдановичем
69	в том же городе Очакове	греческая Святителя Николая	сооружена самыми прихожанами, а освящена с позволения преосв. Амвросия протопопом Богдановичем 1792 ^{го} года ноября 9 дня
70	в слободе г. вицеадмирала и разных орденов кавалера Николая Семеновича Мордвинова - Коренихе	Святителя Николая	сооружена с позволения преосв. еп. Иова, а освящена по дозволении преосв. Гавриила, Митрополита Ек. и Херс. Тавр. 1794 ^{го} года ноября 19 дня священником Иоанном Обламским
71	в слободе г. полковника и кавалера Грибовскаго, называемой Ташина	Святыя Троицы	1794 ^{го} года августа 4 дня заложена по дозволению преосв. Гавриила, Митроп. Ек. и Х. Т. священником Иоанном Обламским

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

№	звання мест	имена церквей	когда построены и с чьего позволения
72	в селении Голте*	Святителя Николая	1792 ^{то} года заложена с позволения преосвящ. Амвросия, а освящена 1795 года с позволения преосв. Гавриила Митрополита
73	в слободе г. генерал майора Василя Ивановича Турчанинова	именование церкви неизвестно	строится вновь, но из чьего позволения и когда заложена, неизвестно
74	в слободе г. подполковника Куриса Покровской	Покров Пресвятыя Богородицы	1793 ^{то} года заложена, а освящена 1794го года по дозволению преос. Гавриила Мит. протопопом Иоанном Глижинским
75	в крепости строимой по рубежу Главной при Ботне	Св. Андрея Первозванного	сего 795 года апреля 15 числа заложена по дозволению его высокопреосвященства Гавриила, Митрополита Катеринослав. и Херсониса Таврического протопопом Иоанном Глижинским //
304 76	в городе Дубосарах	Во имя Всех Святых	на заложение сея церкви последовал из Ек. д. консистории 1794 года указ, но однако еще не заложена
77	в слободе г. генерал аншефа и разных орденов кавалера, князя Григория Семеновича Волконскаго Троицкой	Святыя Троицы	на заложение последовал из оной консистории 1793 ^{то} года указ, но еще не заложена
78	в слободе г. канцелярии советника и кавалера Андрея Алтесты Валановой	Святителя Христова Николая	на заложение последовал из Екатер. дух. консистории 1793 ^{то} года указ, но еще не заложена
79	в слободе г. провиантмейстера Якова Белухи Кохановке	Св. апостола Иакова, брата Господня	на освящение последовал из походной его высокопреосвящ. Гавриила, Митрополита Екат. и Херсониса Тавр. указ сего 795 ^{то} года

Протопоп Иоан Глижинский.

IP НБУВ, ф. V, спр. 530, арк. 300-304.

Примітка: застосовані у відомості словоскорочення щодо одних і тих же частовживаних назв та титулів передано так, як вони зазначені у оригіналі документа.

У приведеному документі порівняно з попередньою відомістю 1794 року відсутні згадки про церкви Різдвянобогородицьку слободи Покровської і Миколаївської містечка Паркани. Щодо останньої, вона більш за все була ліквідована з припиненням існування цього містечка. Стосовно церкви сільця Покровського, можливо малася на увазі лише каплиця, підпорядкована Покровській церкві сусіднього села Покровського. Очевидно звідси походить також однакова початкова назва обох сіл, пізніше відомих як Катеринівка генерал-полковника М.Кутузова і Журавка або Ананіївка провіантмейстера Струкова. Згадку про Різдвянобогородицьку церкву чи каплицю у колишньому володінні М.Кутузова успадкувало село Богорождественське, де з 1817 року діяла вже Казанська церква. Щодо Покровської церкви села Балай, у відомості 1795 року це вже село Покровське (Куриса), першою назвою якого походить від однойменної річки (див. також: ДАОО, ф. 37, оп 1а, спр. 43а, арк. 10). У подальших відомостях не зустрічається також згадок про село Беликове, яке є дещо перекинутою назвою поселення Делакеу (пізніше Делакове), що мало одну й ту ж Михайлівську церкву. Простежуються також відмінності у назвах церкви села Коси, що зумовлено її освяченням в ім'я іншого святого. Таку ж ситуацію наступні документи фіксують щодо церкви села Ташине, де замість Троїцької з 1796 року почала діяти Андріанонаталіївська церква). У подальших документах не згадується також Миколаївська церква села Сукліє, яка до відкриття у місті Тирасполі кам'яної Соборної церкви (1800 рік) певний час слугувала для задоволення духовних потреб його прихожан. Лише на початку XIX ст. були реалізовані також плани щодо побудови Андріївської церкви при Тираспольській фортеці.

* Тут у відомості явний повтор, але в дещо скороченому варіанті (див. п. № 58).

Відомості про церкви у правобережних повітах Новоросійської губернії за описом 1798 року

№	назва поселень*	відомості про церкви за економічними примітками до опису
Новоросійський уезд		
1А	губернський город Новоросійськ	церкви: первая каменная во имя Преображения Господня заложенная в 1787 году мая в 9 день во время путешествия в южныя страны до города Херсона и Тавриды блаженныя и высокодостойныя памяти Ея Императорского Величества государини императрицы Екатерины вторыя, самодержицы Всероссийской с его величеством римским императором Иосифом вторым же, о трех престолах во имя: первой Преображения Господня, второй Великомученицы Екатерины, третьей Святаго Иосифа, из коих последние два в память Их Императорских Величеств знаменитых во оную страну подвигов, которая строением приостановленна; вторая церковь на полугоре каменная ж во имя Василия, Великого Архиепископа Киссарии Каппадонийския, заложенная на кладбище недоделанная ж, да деревянных приходских две: первая на низком ровном месте во именованіе Успения Пресвятыя Богородицы о трех, вторая Казанския Богоматери на возвышенном ровном месте в одном престолах
1В	казенные фабрики суконная и чулочная	во оных церковь деревянная Покрова Пресвятыя Богородицы в покоях мастерских временная, до сделания в положенном по плану месте
1D	предместье города Новые Койдаки	в нем церквей деревянных три: первая Святителя Николая, вторая Черниговскаго Михаила и третья Сошествія Святаго Духа о одном пределах
3	Сухачевка	церковь деревянная во имя Святаго апостола и евангелиста Иоанна Богослова одна
4	Краснополь	церковь деревянная Сошествія Святаго Духа
7	Каменка и Старые Койдаки	Каменка, в нем церковь деревянная во имя Святителя Николая; Старые Койдаки, в нем церковь деревянная во имя Святаго Архистратига Михаила
9	Волоское	церковь деревянная во имя Преображения Господня
12	Звонецкое	церковь деревянная во имя Преображения Господня
13	Солоненькое	церковь деревянная во имя Святаго Иосифа
14	Николаевка	церковь деревянная во имя Чудотворца и Святителя Николая
17	Сурское	церковь деревянная во имя Трехсвятителей одна
21	Петровское	церковь деревянная во имя Святых апостолов Петра и Павла
24	Ивановское	церковь деревянная во имя Зачатія Святыя Анны
25	Каменское, Третузново, Карнауховка и Тарамское	в Каменском церковь деревянная во имя Рождества Пресвятыя Богородицы; в Третузном церковь деревянная во имя Великомученицы Варвары; в Тарамском церковь деревянная ж во имя Покрова Пресвятыя Богородицы; в оной округе четыре /участка/ церковной земли, две при реке Суре, а прочи при оврагах Ведмежом и Келебердянском
26	Романково	церковь во имя Успения Пресвятыя Богородицы о трех престолах: апостола Андрея Первозванного и принесение мощей Святителя Христова Николая
27	Сошиновское	в оном церковь во имя Казанския Богоматери
31	Новогригорьевское	в нем церковь деревянная во имя царя Константина
35	Ильинское	в нем церковь во имя Архистратига Михаила
45	Писмичевское	церковь деревянная во имя Трех Святителей
50	Федоровка	в нем вновь строится деревянная церковь во имя Архистратига Михаила
56	Хортицкая, колония	церковь деревянная
57	Любимое	церковь деревянная Святителя Христова и Чудотворца Николая
60	Верхнетарасовское	церковь деревянная во имя Святыя Мученицы Александры
66	Грушевка	церковь во имя Архистратига Михаила

* До витягу включені всі поселення зі статусом сіл, що визначався насамперед наявністю церков та інших релігійних споруд, а також міста (г), містечки (м), станиці (ст) незалежно від того, згадується в економічних примітках щодо них про такі споруди чи ні. В свою чергу, якщо економічні примітки містили інформацію про наявність релігійних споруд в інших поселеннях /переважно це стосується окремих сіл, помилково названих у описі "деревнями" (д)/, вони включені до переліку незалежно від їх статусу. Приведено також згадки про наявність церковнослужителів, що можуть свідчити про існування у поселенні самостійних церковних приходів. Передано також нумерацію поселень, яка за виключенням №№ 21-24 у Херсонському повіті, повністю співпадає з номерацією земельних дач за відомостями про поселення, приведені у док. 2-6.

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

70	Томаковка	церковь деревянная во имя Благовещения Пресвятыя Богородицы
76	Красногригорьевка, д.	церковь еще не выстроена
79	Никополь, м.	церковь деревянная во имя Благовещения Пресвятыя Богородицы
82	Покровское	церковь деревянная во имя Покрова Пресвятыя Богородицы
83	Шолохово	церковь деревянная во имя Святаго Апостола и Евангелиста Иоанна Богослова
93	Лошкаревское	церковь деревянная во имя Святых равноапостольных князей Константина и Елены
98	Михайловское	церковь деревянная во имя Святыя великомученицы Екатерины
104	Гуляйполе	церковь деревянная во имя Святаго мученика Федора
129	Ивановское	церковь деревянная во имя Зачатия Иоанна Предтечи
135	Домоткань и Пушкаревка	Домоткань, в нем церковь деревянная во имя Архистратига Михаила; в Пушкаровке церковь деревянная во имя Святителя Христова Николая
146	Бородаевка	церковь деревянная во имя Покрова Пресвятыя Богородицы о тех пределах: Святыя великомученицы Варвары и Архистратига Михаила
149	Днепровокаменка и Калужина	Днепровокаменка, в нем церковь во имя Святителя Христова Николая; в Калужино церковь деревянная во имя Успения Пресвятыя Богородицы
163	Альферовское	церковь деревянная во имя Святаго апостола Иоанна Богослова
165	Саксагань	церковь деревянная во имя Покрова Пресвятыя Богородицы с престолом Великомученика и Победоносца Георгия одна
189	Веселотерновское	церковь во имя Архистратига Михаила
194	Софиевское поле	церковь деревянная во имя Святителя Христова Николая
199	Лозоватое	церковь во имя Покрова Пресвятыя Богородицы
202	Анновка	церковь во имя Святаго равноапостольного князя Владимира
227	Камисаровка	церковь деревянная во имя Святителя Христова Николая
236	Лиховка	церковь во имя Сошествия Святаго Духа
242	Байдаковское	церковь деревянная во имя Святаго Крестителя Господня Иоанна
260	Одобашевское	церковь во имя Воздвижения честнаго креста Господня
263	Мишурин Рог, м.	церквей деревянных две: 1 ^а во имя Преображения Господня, 2 ^а Семиона Богоприимца
278	Дериевка и Куцоловка	в Дериевке церковь деревянная во имя Воздвижения честнаго креста Господня; в Куцоловке церковь во имя Покрова Пресвятыя Богородицы [Николаевская]
283	Плахтеевка	церковь деревянная во имя Успения Пресвятыя Богородицы
290	Николаевка	церковь деревянная во имя Святителя Христова Николая
293	Хорошево	церковь деревянная во имя Святых равноапостольных царей Константина и Елены
295	Попельнастое	церковь во имя Святаго апостола и евангелиста Иоанна Богослова
303	Никифоровка	церковь во имя Живоначальныя Троицы
309	Жолтое	церковь деревянная во имя Святаго апостола Анания
310	Зеленое	деревянная ж во имя Святых апостолов Петра и Павла
Елисаветградский уезд		
1	Елисаветград, г.	Соборная церковь внутри крепости деревянная во имя Святыя Троицы. В предместьи церквей деревянных 1 ^а во имя Успения Пресвятой Богородицы, а 2 ^а вновь выстроенная каменная соборная с тремя престолами, 3 ^а Покрова Пресвятыя Богородицы, 4 ^а Владимирская, 5 ^а Знаменская, 6 ^а старообрядческая часовня и молитвенный дом
2	на выгонной земле у оврага Криничного	при деревне Млинской, неподалеку церковь деревянная во имя Петра и Павла с кладбищем, да отдельных кладбищ три, из коих одно еврейское и раскольничье
14	Клинцы, ст.	часовня деревянная
16	Калиновская, ст	деревянная часовня
38	Божедановка, сельцо	церковь во имя Святыя Живоначальныя Троицы
44	Лелековка	церковь деревянная во имя Святыя и Живоначальныя Троицы
46	Михалчево	церковь деревянная во имя Святителя Христова Николая
48	Большая Северинка	церковь деревянная во имя Чудотворца Николая
53	Оситняжка	церковь деревянная во имя Чудотворца Николая
59	Петрово	церковь деревянная во имя Иоанна Предтечи
63	Ульяновка	церковь деревянная во имя Рождества Богородицы
65	Сентов	церковь деревянная во имя Сошествия Святаго Духа
68	Вуковарь	церковь деревянная Великомученика Дмитрия

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

69	Федварь	церковь деревянная во имя Петра и Павла
74	Каменка	церковь деревянная во имя Архистратига Михаила
83	Высокие Буераки	церковь деревянная во имя Великомученицы Екатерины
86	Казармы	церковь деревянная во имя Чудотворца Николая
87	Суботиц	церковь деревянная во имя Стретения Господня
96	Максимовка	церковь деревянная во имя Рождества Богородицы
98	Гончарское	церковь деревянная во имя Иоанна Богослова
99	Знаменка	церковь деревянная во имя Знамени Богородицы
102	Михайловка	церквей деревянных две, церковников 15 душ
104	Нерубайка	-
105	Лозоватка	церковь деревянная во имя Чудотворца Николая
106	Цыбулев	церковь деревянная во имя Покрова Богородицы с пределом
107	Красное Поле	церковь деревянная во имя Симеона Богоприимца
110	Дицовка	церковь деревянная во имя Воскресения Христова
117	Вершац	церквей деревянных две: первая Рождества Богородицы, вторая Николая Чудотворца
129	Иванковцы	церковь деревянная во имя Покрова Богородицы
130	Плоское	часовня деревянная
134	Веселый Кут	церковь деревянная во имя Рождества Богородицы
135	Ульяновка	церковь деревянная во имя Рождества Богородицы
140	Дмитровка, м.	церквей деревянных три: первая Успения Пресвятыя Богородицы, вторая царя Константина, а третья Чудотворца Николая
141	Шамовка	церковь деревянная во имя Рождества Богородицы
146	Фощеватое	церковь деревянная во имя Андрея Первозванного
150	Мошорин	церковь деревянная во имя Воздвижения Честнаго Креста
165	Пикинерная Аджамка	церквей деревянных две: 1 ^я во имя Преображения Господня о двух престолах, 2 ^я Чудотворца Николая
180	Покровская, ст.	церковь деревянная во имя Покрова Пресвятыя Богородицы
183	Красный Яр, ст.	деревянная часовня
185	Вершинокаменка	церковь деревянная во имя Святителя Николая
198	Куцовка	церковь деревянная во имя Живоначальныя Троицы
201	Верблюжка	церковь деревянная во имя Успения Богородицы
205	Петрово	церковь деревянная во имя Вознесения Господня
217	Гуровка	церковь деревянная во имя Покрова Богородицы
222	Софийское	церковь деревянная во имя Святыя великомученицы Софии
261	Цыбулевка, сельцо	часовня деревянная
270	Коротяк	церковь деревянная во имя Покрова Богородицы
277	Губовка	церковь деревянная Покрова Пресвятыя Богородицы
281	Компанеевка, сельцо	церковь деревянная во имя Покрова Пресвятыя Богородицы
294	Новомиргород, г.	в крепости две церкви: соборная каменная во имя Святителя Николая Чудотворца и приходская деревянная во имя Рождества Пресвятыя Богородицы; в предместьи оного города приходских две церкви: каменная Покрова Илии, деревянная Архистратига Михаила, старообрядческих часовен две
310	Андреевка	церковь деревянная
330	Мартонош	церковь деревянная Великомученика Георгия
334	Алексеевское	церковь деревянная во имя Святаго апостола и евангелиста Иоанна Богослова
338	Малая Вись	церковь деревянная Иоанна Предтечи
340	Петровка	церковь во имя Верховных апостолов Петра и Павла
342	Петропавлово	церковь деревянная апостолов Петра и Павла
353	Коробчин	церковь деревянная во имя Успения Пресвятыя Богородицы
357	Александровка	-
358	Плетеный Ташлык	церковь деревянная Николая Чудотворца
375	Ивановка	церковь деревянная во имя С ¹⁰ Иоанна Крестителя
379	Грузкое	церковь деревянная Покрова Богородицы
385	Овсяниковка	церковь деревянная Святителя Николая
388	Виска	церковь деревянная Преображения Господня

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

398	Максимовка	церковь деревянная Преподобного Арсения
402	Панчов	церковь деревянная во имя Чудотворца Николая
409	Каменка	церковь деревянная во имя Святого великомученика и победоносца Георгия
410	Каниж	церковь деревянная во имя Трех святителей
417	Владимеровка	церковь деревянная во имя Чудотворца Николая
424	Александрия, г.	церквей деревянных 2, первая Успения, вторая Покрова Пресвятыя Богородицы; старообрядческая часовня
428	Золотаревская, ст.	часовня
433	Табурище	церковь деревянная Архистратига Михаила
448	Белецковка, сельцо	церковь деревянная Живоначальной Троицы
449	Крюков, м.	церковь деревянная Покрова Богородицы
450	Онофреево	церковь каменная Преподобного Спиридона
452	Павлыш	церковь деревянная Стретения Господня
455	Васильевское	церковь деревянная о двух престолах: Василия епископа Парийскаго и Зачатия Святыя Анны
458	Байдаково	церковь деревянная Андрея Первозваннаго
471	Каменнопотоцкое	церковь Преображения Господня
472	Зыбкая, ст.	старообрядческая часовня
473	Красная Камянка	церковь деревянная во имя Рождества Пресвятыя Богородицы
484	Богоявленск	церковь деревянная Богоявления Господня
485	Куколовка	церковь деревянная Архистратига Михаила
493	Аврамовка	церковь деревянная Трех Святителей
505	Александровка	церковь деревянная Архистратига Михаила
509	Краснополье	церковь деревянная Святого Великомученика Димитрия
511	Чечелевка	церковь деревянная Покрова Пресвятыя Богородицы
513	Спасово	церковь деревянная Архистратига Михаила
519	Лисаневичево	церковь деревянная Иоанна Богослова
523	Петриковка, м.	церквей деревянных две: 1 ^я Иоанна Предтечи, 2 ^я Чудотворца Николая с пределом Захария и Елисаветы
531	Головковка	церковь деревянная Живоначальныя Троицы
540	Усовка	церковь деревянная во имя Чудотворца Николая
542	Березово	церковь деревянная Святого праведнаго Иосифа
545	Глоговац	церковь деревянная Святителя Христова Николая
546	Вараждин	церковь деревянная Живоначальныя Троицы
547	Войновка	церковь деревянная во имя Святого архидиакона Стефана
554	Бандуровка	церковь во имя Покрова Пресвятыя Богородицы
565	Светлое Поле	церковь во имя Святого Димитрия Мироточиваго
566	Пантазиево	церковь деревянная Архистратига Михаила
568	Диковка	церковь деревянная Богоявления Господня
579	Мироново	церковь деревянная Симеона Столпника
580	Никольская,ст.	часовня
586	Янов	церковь деревянная во имя Иоанна Предтечи
589	Макариха	церковь деревянная Иоанна Предтечи
594	Федорки	церковь деревянная великомученика Георгия
596	Глинск	в старом развалившемся укреплении церковь деревянная Архистратига Михаила
602	Галагановка	церковь деревянная во имя Иоанна Богослова
603	Стецовка	церковь деревянная Чудотворца Николая
606	Калонтаев	церковь деревянная Покрова Богородицы
612	Егоровка	церковь деревянная во имя Святителя Христова и Чудотворца Николая
617	Чонград	церковь деревянная Вознесения Господня
		Ольвиопольский уезд
1а	Ольвиополь, г.	церковь Великомученицы Варвары деревянная
1	Голта	церковь деревянная Николая Чудотворца
5	Катериновка	церковь деревянная Михайловская
7	Романовка	церковь деревянная во имя Марьи Египетския

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

37	Исаевка	церковь деревянная Казанския Богоматери
57	Новопавловка	церковь во имя Иоанна Богослова
65	Святотроецкое	церковь Святыя Троицы
68	Кохановка	церковь во имя Иякова брата Божия
72	Кривое Озеро и Лукановка	в Кривом Озере церковь во имя Великомученицы Парасковей, в Лукановки Крестовоздвиженская
73	Кумарово	церковь Дмитрия Ростовского Чудотворца
96	Контакузиновка	церковь деревянная во имя Святаго Иоанна
100	Константиновка и Александровка	церковь в Константиновке Святаго Чудотворца Николая; в Александровке Покров Пресвятыя Богородицы
103	Трикраты	церковь деревянная во имя Архистратига Михаила
108	Братское	церковь во имя Чудотворца Николая
136	Бобринцово	церковь во имя Чудотворца Николая
171	Троицкое	церковь деревянная Святыя Троицы
174	Новогригорьевское	церковь деревянная Григория Великой Армении
175	Соколы	церковь деревянная Петра и Павла
176	Мигея	церковь деревянная Апостолов Петра и Павла
189	Цибулево	-
216	Ровное	церковь деревянная Покрова Богородицы и часовня деревянная
231	Пещаный Брод	церковь деревянная Иоанна Предтечи
237	Павловское (м.) и Черный Ташлык	в селе Черноташлыцком церковь деревянная Великомученицы Варвары, в Павловском - Великомученика Георгия
242	Злынка	церковь часовня деревянная, церковь деревянная Рождества Богородицы
247	Сухой Ташлык	церковь деревянная Покрова Богородицы
263	Тишковка	церковь деревянная Покрова Богородицы
264	Липняжка	церковь деревянная Успения Богородицы
265	Любомирка	церковь деревянная Покрова Богородицы
271	Лысые Горы	церковь деревянная Покрова Богородицы
273	Исаевка	церковь деревянная Святаго Димитрия
274	Синюхин Брод	церковь деревянная Архангела Михаила
377	Ольшанка	церковь деревянная Иоанна Милостиваго
278	Осички, д.	церковь деревянная Иоанна Богослова
279	Добрянка	церковь деревянная Рождества Христова
293	Терновка	церковь деревянная во имя Святаго Чудотворца Николая
302	Серезлиевка	церковь деревянная Покрова Богородицы
304	Архангельск, м.	две деревянные церкви: первая Архистратига Михаила, вторая Чудотворца Николая
315	Скалевое	церковь деревянная Архангела Михаила
318	Живаново	церковь Архистратига Михаила
319	Тимофеевка	церковь деревянная Покрова Богородицы
320	Калниболото	церковь деревянная Вознесения Господня
325	Кагарлык	церковь деревянная Святыя Троицы
338	Якимовка	церковь деревянная Иоакима и Анны
341	Надлак	церковь деревянная Чудотворца Николая
343	Ивановка	церковь деревянная Константина и Елены
345	Петроостров	церковь деревянная Преображения Господня
347	Хмелевое	церковь деревянная Александра Невского
348	Заверюховка	церковников - 5
350	Эрделиевка	церковь деревянная Георгия
351	Копанки	церковь деревянная Константина и Елены
		Тираспольский уезд
1	Тирасполь, г.,* Терновка и Сугакля	в Тирасполе церковь греческого исповедания во имя Святителя Николая и часовня деревянные мазаночные; церковь в Терновке Прасковейская

* Тут і далі при наявності в окремих земельних округах Тираспільського повіту кількох поселень, опис 1798 року не розмежує їх статусу (село чи "деревня"). Таке розмежування було зроблене лише в доданому до опису алфавіті поселень (див. док. ??), який до певної міри дозволяє простежити подібні відмінності.

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

2	Карагаш и Слободзея	церковь в Карагаше Николаевская, а в Слободзее Михайловская
3	Чубурчи, Корытная, Глинна, Завертайловка	-
12	Граденице	в намереванной выстроить в оном селе Рождества Богородицы церкви для довольствия церковнослужителей отмежеванно из окружной земли сто двадцать десятин
13	Яска и Троицкая	церковь в Яске Георгиевская, церковнослужителей мужеска 5, Троицком - Троецкая, церковнослужителей мужеска 8 душ
19	Беляевка и Маяки	церковь в Беляевке Успенская
20	Калаклея	-
21	Овидиополь, г.	в предместии города церковь во имя Святителя Николая
25	Одесса, г.	церковь Николаевская и строящаяся Екатерининская
33	Любополь	церковнослужителей 2 души
56	Покровское	церковь Покровская
73	Бузыновка	церковнослужителей мужеска 3 души
113	Анастасиевка	церковь Анастасиевская
116	Николаевка	церковнослужителей мужеска 4 души
152	Валегоцул	церковь Николаевская
165	Васильевка, Осиповка и Захаровка	имеются церкви: в Васильевке Васильевская, в Осиповке Иосифовская, при них церковнослужителей мужеска 14 душ, в Захаровке Успенская
178	Богославка	для намереваемой выстроиться в Богославке каменной Иоанновской церкви отведено 124 десятины 2090 квадратных саженой земли
183	Малаешты, Тея, Токмадзиу, Спея, Бутор, Шибка	имеются церкви: в Малаештах, Теи Михайловская, Токмадзиу Николаевская, Спеи Николаевская ж, Буторе – Михайловская, Шибке Николаевская
192	Григориополь, г. с селениями: Делакеу, Черное и Глинное	деревянных церквей две, церковнослужителей мужеска 37, женска 47 душ; церкви в селениях Черном Михайловская, а Глинном Дмитриевская
193	Новые Дубосары, г. с селениями Лунка, Могала	деревянных церквей три, из коих в двух на российском, а в третьей молдовском языках отправляется богослужение, соборная из них во имя Успения Пресвятыя Богородицы; церковнослужителей мужеска 26, женска 15; в селениях Лунке и Могалы имеются часовни
	Погребы, Кошница, Перрыта, Дороцкое	в означенных селениях церкви: Дубовой и Дойбанах Михайловские, при них церковнослужителей мужеска 9; Гоянах Николаевская, церковнослужителей мужеска 2; Рогах Рождества Богородицы и заштатной Святосимеоновский монастырь, церковнослужителей мужеска 6; Милаватом Успенская, церковнослужителей мужеска 7; Кошьерах Михайловская, церковнослужителей мужеска 2; Коржевом Успенская, церковнослужителей мужеска 3; Лунке Николаевская; Магалах Михайловская; Кошници, Перрите и Дорацком Михайловские, при них церковнослужителей мужеска 18; в селе Погребах церковнослужителей мужеска 3 души; в сих селениях имеются выстроенные наподобие дому мазаночные часовни
194	Ремеровка, д.	церковь во имя Иоанна Предтечи
196	Ильино и д.Малаешты	в первом имеется церковь Ильинская, при ней церковнослужителей 8, а в Малаештах 3
200	Кошарка	церковь во имя Святаго евангелиста Марка
201	Окны	церковь во имя Успения Пресвятыя Богородицы
202	Флоры	церковь Георгиевская
203	Косы	-
204	Бырза	-
207	Точильня и Липецка	-
208	Анани и Гандрабура	-
209	Гольм	невдаль оного при овраге нещитающийся в штате Гольмский мужской Рождества Богородицы монастырь
210	Ясенова	-
211	Гвоздовка и Бобрик	-
212	Мелана	церковь деревянная Покрова Пресвятыя Богородицы
213	Перелет, Посисель, Гидерим, Байталы из округи г.Балты	в Посиселе заштатный Рождества Богородицы монастырь; в Балте церковь деревянная

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

Херсонський уезд		
1	Херсон, г.	внутри крепости соборная церковь каменная во имя Святыя великомученицы Екатерины и при ней в особом отделении деревянная колоколя; в предместьях города: военном – полковая ветхая деревянная церковь, в купеческом или греческом форштате церковь российская деревянная Святаго Архангела Михаила с пределом Великомученицы Варвары, на место коей вновь строится каменная о трех престолах во имя Успения Пресвятой Богородицы, Святителя Христова Николая и Святыя Великомученицы Варвары; церковь греческая, деревянная же Святыя мученицы Софии с пределом Великомученицы Варвары, на место которой вновь зиждется каменная, и церковь католическая мазаночная
5	Ивановское	церковь каменная во имя Святого Предтечи Иоанна
10	Станислав	церковь Святителя Христова и Чудотворца Николая
19	Вавилово	церковь Преображения Господня
21	Турецкая Терновка	строится турецкая мечеть каменная
22	Воскресенское	имеет деревянную церковь
23	Богоявленское	церковь Богоявления Господня
24	Николаев, г.	две церкви православного исповедания: одна Соборная каменная во имя Великого мученика Григория Великия Армении, а другая деревянная греческая во имя Покрова Пресвятыя Богородицы; католическая церковь каменная во имя Святого Иосифа
25	Домаха	церковь деревянная Святаго Архангела Гавриила
40	Никольское	церковь каменная Святыя Живоначальной Троицы
48	Тягинка	церковь деревянная Святителя Христова и Судотворца Николая
58	Береслав	церковь Воскресения Господня деревянная, обнесена каменной оградой
63	пустошь Сафрониевская	монастырь построен каменный напротив берега Днепра при устьи оврага Пропастного
67	Омеловое	церковь деревянная Святых Петра и Павла обветшалая, на место которой вновь строится того ж имени каменная
75	Перетовка	в нем церковь деревянная
92	Николаевка, д.	церковь Пресвятыя Живоначальной Троицы
93	Марьинское	церковь Преображения Господня
94	Еленовское	церковь деревянная во имя Святителя Христова и Чудотворца Николая
114	Кривой Рог	церковь деревянная Святителя Христова и Чудотворца Николая
119	Широкое	церковь Покрова Пресвятыя Богородицы
125	Шестерня	церковь каменная Рождества Пресвятыя Богородицы
143	Томарово	церковь Рождества Христова деревянная
204	Медерово	церковь во имя Святых апостолов Петра и Павла
222	Привольная, ст.	в ней церковь деревянная
228	Федоровка	церковь Святаго великомученика и победоносца Георгия
229	Касперово	в первом церковь каменная Святителя Христова и Чудотворца Николая с
230	Новопетровское, м.	пределом Святаго мученика Харлампия, а в последнем Святаго Димитрия
240	Николаевка, д.	в селе церковь Святителя Христова и Чудотворца Николая
246	Очаков, г.	церквей православного исповедания две, обе каменные, сооружены во имя Святителя Христова и Чудотворца Николая

Складено за: ЦГИА, ф. 1350, оп. 312, д. 22, лл. 1-25, 48-146. Копія: ЦДАК України, КМФ-11, оп. 2, од. зб. 2 і 3.

Примітка: за всіма оцінками опис повітів Новоросійської губернії 1798 року (більше відомий дослідникам як опис до відповідного атласу 1799 року), звідки залучені вищенаведені відомості, відноситься до найбільш детальних. В той же час і при його підготовці укладачам не вдалося уникнути окремих прогалин або і явних помилок.

Зокрема, із-за пропусків в описі відсутня згадка про Миколаївську церкву села Тритузного, внаслідок чого з тексту виходить, що тут діяла Варваринська церква, яка фактично знаходилася у Карнаухівці. Не відповідає фактичному стану черговість зазначення назв церков у казенних поселеннях Касперове і Новопетровське, де діяли, відповідно, Дмитрівська і Миколаївська церкви. Хрестовоздвиженська церква села Луканівки (згодом Сирове) та Михайлівська села Катеринівки, які знаходилися в лівобережній частині цих сіл, на час укладання опису вже відносилися до території, що відійшла до Подільської губернії (згадки про них без належних коректив залучено очевидно ще з попередніх описів Вознесенського намісництва, коли ці села до їх поділу на ліво- і правобережні частини перебували у складі тогочасного Богопільського повіту). Більш того, у Сировому вже з 1795 року почала

діяти власна Михайлівська церква (ДАОО, ф. 37, оп. 3, спр. 53). Невідповідності простежуються також у назвах Пасицельського монастиря (мав здавна Успенську церкву), церков сіл Байдаківка, Білецьківка, Божеданівка (Аннінське), Гуляй Поле, Веселий Кут, Домаха, Кагарлик, Куцеволівка, Лисаневичеве, Миколаївка (фон Сталя), Олександрівка (Аврамова), Петрове (Стойкова), Скалеве, Флори, Чонград і Кам'янка (Булацелєвої), де замість діючої Покровської церкви значиться назва Георгіївської церкви села Олександрівки, відсутня в його описі¹⁸. Аналогічну ситуацію маємо і щодо назв других церков в Аджамці і Архангельську (згадані як Миколаївські замість, відповідно, Покровської і Варваринської); у м. Миколаєві діяла Миколаївська грецька церква, а не Покровська.

Не менш показово, що подібні невідповідності у назвах церков зустрічаються і в тогочасних документах духовних правлінь. Зокрема у донесенні 1796 року про побудову церков, у селі Окни (Стурзи) згадується Георгіївська церква, що фактично була закладена і діяла як Успенська; у селі Бірзулове – Дмитрівська, яка при освяченні названа вже Богословською (ДАОО, ф. 37, оп.1, спр. 493). Згадана у цій же справі Покровська церква села Флори вже через два роки фіксувалася в документах як Миколаївська. Очевидно в ім'я інших святих були освячені також згадані в описі церкви у селі Солоненьке та кладовищна у місті Катеринославі.

Дещо застарілою є інформація опису щодо церков у селах Дицівка і Онуфріївка, де діяли вже новозбудовані храми, названі іменами інших святих. За наявними документами Михайлівська церква міста Херсона востаннє згадується у 1795 році, замість якої вже з наступного року почала функціонувати новозбудована Успенська купецька церква (ДАОО, ф. 37, оп. 2а, спр. 33; оп. 4, спр. 5).

Лише в окремих випадках виділені кладовищні та придільні церкви. Зокрема, до перших очевидно відносилася друга Миколаївська церква села Вершаца¹⁹ на основі якої та відповідного приділу з 1800 року почала діяти вже Іоаннопредтечівська кладовищна церква (там же, спр. 464, арк. 66), до других – Костянтинівська церква села Дмитрівки, яка вже на початку ХІХ ст. не згадується.

Звертає увагу також недостатня чіткість відображення у описі 1798 року статусу поселень з церквами, частина з яких все ще відмічена як "деревни". Показово, що практично без змін статус таких сіл залишився відображеним і в пізніших відомостях Херсонської губернії 1806 року (док. 2-5). Виключення складають лише уточнення щодо сіл Розаліївки, Барабойського, Кисляківки, Миколаївки (фон Сталя), Талового та Іванівського (Камбурлея), куди за відомостями з хронології Гавриїла Розанова мала бути перенесена колишня Спиридонівська церква села Онуфріївки. Як село з церквою Іванівка фіксується також у пізніших картографічних джерелах, але скоріше за все тут діяв лише відокремлений приход Онуфріївської церкви, більш детальних відомостей щодо якого відшукати не вдалося. Як село згадується також Верхня Лозоватка, що, не виключено, могло бути зумовлене її входженням до приходу церкви села Миколаївки (Остроградського), яке відійшло до Катеринославського повіту. Не вдалося знайти підтвержень також щодо існування церков у Нерубайці, Перетівці, Цибулеве (Ольвіопільський повіт), названих селами, а також в Ульяновці²⁰ та сільці Осички, в якому скоріше за все згадана Іоаннівська церква села Ольшанки, до приходу якої воно входило. Аналогічним чином при сільці Софіївське поле Катеринославського повіту очевидно згадана Миколаївська церква села Кривого Рогу, до приходу якого певний час воно було приписане. Відсутні і відомості про самостійні приходи у слободах Завірюхівці, Миколаївці (Жураковського), Любополі (Стурзи), хоча остання, як і слобода Троїцька (адмірала Мордвінова, згодом – генерала Кобле) на другій стороні Тилигульського лиману зображені з відміткою про наявність релігійних споруд також на аркушах тогочасної Детальної карти Росії, укладеної з урахуванням підсумків V ревізії населення.

Найбільш помітні лакуни щодо складу церков простежуються у відомостях Тираспільського та забузьких частин Херсонського і Ольвіопільського повітів. Але не виключено, що за певною недбалістю чи необізнаністю укладачів, описи фіксують також реальний стан церковного будівництва у цьому регіоні. У багатьох випадках швидкість, з якою видавалися дозволи на відкриття церков та відбувалося їх освячення, наводять на думку, що часто йшлося лише про наспіх влаштовані плетеневі споруди, які вже через кілька років потребували поправки. Щодо кам'яних церков, їх будівництво нерідко розтягувалося на цілі десятиліття. Очевидно не випадково в архіві Херсонської духовної консисторії за другу половину 90-х років ХVІІІ – перше десятиліття ХІХ століть відклалася значна кількість справ, які стосувалися дозволів на ремонт або перебудову церков, серед яких було немало і

¹⁸ В той же час, відомості 1798 року чітко фіксують місце влаштування Орловобалківської Андріївської церкви (село Хвошувате), закладеної за спільним клопотанням від 1778 року генерала Медера і польського полковника Мервинського (ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 573, п. 221), які були власниками фактично двох різних сіл в урочищі Орлова балка (від останнього, власне, і походить назва церкви, що згодом перейшла також на село Хашувате).

¹⁹ Про дві церкви цього села йдеться ще у відомостях, доданих до указу 1787 року (див. док. ??).

²⁰ За фрагментарними свідченнями документів не виключається, що у зв'язку з намірами закриття та приєднання до Веселого Кута прихожан звітшалої Преображенської церкви села Ухівки (ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 594, 692), до приходу якого входила Ульяновка, тут дійсно передбачалася до закладання нова церква. Частково це підтверджується також відомостями 1804 року про відмежування підцерковної землі із земельної ділячки села Ухівки для церкви села Ульяновки (ДАХО, ф. 14, оп. 1, спр. 559), де очевидно була влаштована нова чи відремонтована церква, яка в той же час зберегла свою попередню назву. При цьому про Різдваиногородницьку церкву, як це зазначено в описі, не згадується і ця назва відноситься скоріше до помилкових. І лише в 20-х роках (з початком організації військових поселень) після переведу ухівських жителів у Тираспільський повіт, Преображенська церква перший час до її ліквідації (1830 рік) фіксується як церква села Ульяновки (ДАОО, ф. 37, оп. 2а, спр. 228).

нововідкритих. Тому не виключено, що недобудовані церкви у таких випадках могли просто не фіксуватися (в цілому, із зазначених у відомості 1795 року, опис 1798 року не містить інформації щодо діючих церков у 20 поселеннях цього регіону, згаданих зі статусом сіл). Все ще як слободи без зазначення церкви показані села Гіржеве, Ананіївка (Струкова), Ахмачет, Розаліївка (Філодора) і Ташине. Станом на 1798 рік збереглися також метричні книги казенних поселень Врадіївки, Ташлик і Байтали, слобід Іванівка (Мар'яновського), Куликове Поле, Покровка (Милашевича), Миколаївка (Ганського), де початково діяла Троїцька церква, та Тузл (ФХДК, с. 45-70). В той же час, ще в 1796 році була закрита церква у селі Погреби, жителі якого були приєднані до приходу села Кошніці (ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 495). Аналогічним чином через рік припинила існування Михайлівська церква села Чорне. Недобудованими або не розпочаті будівництвом залишалися церкви міста Одеси Катерининська і Олександроневська при фортеці (там же, оп. 2а, спр. 81, арк. 51), слободи Воланівки та грецького дивізіону, що мав бути поселений неподалік Одеси.

Із згаданих у описі 1798 року не була закладена церква також у селі Федорівці (графині Сіверсової) Катеринославського повіту, що увійшло до приходу новозакладеної церкви в селі Ігнатівка (генерала Гіжицького). Крім того, з різних причин залишилися нереалізованими клопотання про відкриття церков у слободах Петрівка (Ганського), Петрівське (Заводовського, де лише з 1809 року почав діяти власний Петропавлівський молитовний будинок, Весела (бригадира Зам'ятіна) та Трояни (Кузнецова) (там же, оп. 1, спр. 481, 485, 516, 583). У 1796 році поселяни села Усівки отримали зашнурну книгу для збору пожертв на будівництво другої Олександроневської церкви (ДАДО, ф. 1684, оп. 2, 172, п. 695), яка практично відразу після освячення згоріла, так і не розпочавши функціонувати у якості самостійного приходу (див. док.?).

Щодо території краю між Бугом і Дніпром, в описі відсутня інформація щодо церковних приходів, які згадані в документах попереднього періоду (Оникіївка, Петрівка (Булича), Покровка (Скорича), Седнівка, Ухівка) та за відомостями про метричні записи станом на 1798 рік почали діяти у казенних поселеннях Богданівка, Варварівка, Кам'янка, Щербані та у поміщицьких селах Троянка, Величківка, Бешбайраки, Девітовка, Любомирка (Ксаверівка), Іванопетровське, Миколаївка (фон Сталя), Андріївка (Сочеванова), Попівка, Олександрівка (Текелі), Миколаївка (Водяна), Миколаївка/Андріївка (Вінтулева), Витязівка, Богуславка та Янопіль, де замість Різдвянобогородицької каплиці з 1798 року почала діяти новозбудована Успенська церква (ФХДК, с. 40-70).

Крім того, замість звітшалої Покровської в адміралтейському селі Воскресенське була закладена Воскресенська церква, згадки про які в описі відсутні. У 1796 році поселянами-старообрядцями станиці Привольної було порушене клопотання про їх приєднання до православ'я, що вже наступного року було реалізоване відповідним указом з переосвяченням діючої тут каплиці в Покровську церкву²¹ (ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 478). Щодо правобережної Катеринославщини архівні документи цього періоду додатково фіксують започаткування церков приходів у селах Хорошеве (там же, оп. 1, спр. 486) та Ігнатівка полковника Гіжицького (ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 172, п. 724, 764).

Не менш помітних зрушень склад церков на території краю зазнав до середини першого десятиріччя XIX ст. та початку реалізації назрілих адміністративних змін у повітовому устрої губерній. Зокрема, станом на 1805 рік за відомостями про метричні записи, що збереглися у фонді Херсонської духовної консисторії, почали діяти церковні приходи у казенних селах Береснегувате, Бокове, Гарбузинка, Себине, Тернівка (болгарська колонія), Устинівка, у підпорядкування якої на певний час відійшли також прихожани закритої Седнівської церкви; серед приватних – у селах Гордоватка, Григорівка, Іллінське, Кисляківка, Петринівка, Петровське (Солониха), Ревівка, Северинівка, Шпакове (Одигітрівська церква), Щасливе. Замість звітшалої Предтечівської церкви з 1800 року в селі Мала Виска почала діяти новозбудована Покровська церква, змінили назви також новозакладені чи новоосвячені церкви в селах Романкова Балка (Покровська), Тея (Парасковіївська) та Глинне (Вознесенська), на основі якої з 1809 року почав діяти молитовний будинок міста Григоріополя.

У місті Миколаєві крім адміралтейської та грецької почала функціонувати також Різдвянобогородицька купецька церква. Ще дві церкви було закладено у місті Херсоні: кладовищну Всіх Святих і Святодухівську (у Преображенському приділі останньої, відомому як привізна Преображенська церква, вже з 1806 року розпочалося богослужіння). Крім того, були влаштовані церкви при Миколаївському та Херсонському морських госпіталях (ФХДК, с. 55-89). Збереглася також перша метрика Троїцької грецької церкви м. Одеси за 1799 рік, яка розпочала діяти в недостатньо пристосованому приміщенні і лише в 1800 році магістрат віднайшов можливості та звернувся до консисторії з клопотанням про її перенесення в новозбудований будинок у центрі міста (ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 176, п. 65). Ще одна грецька церква (Всіх Святих) з 1805 року почала діяти в Дубосарах. У 1803 році були призначені священники також у новопоселені болгарські колонії Малий і Великий Буялики (ДАОО, ф. 37, оп. 2а, спр. 82, арк. 78, 82), де згодом були влаштовані церкви, передбачені до побудови за рахунок казенних коштів.

Було освячено також цілий ряд нових старообрядницьких церков у містах Тирасполі, Одесі, Олександрії (тогочасний Крилов), друга (Покровська) церква у селі Злинка, які після 1800 року отримали офіційний статус єдиновірських. 1799 роком датується згадка ігумена Корсунського єдиновірського монастиря про навернення в русло офіційного православ'я і старообрядницької громади села Троїцького, що над Дніпром²². Єдине з сіл краю у

²¹ Згодом (з 1807 року) у селі Привольне почав діяти також православний приход Покровської церкви, прихожанами якого у 1814 році було закладено нову Святодухівську церкву.

²² Феодосій (Макарьевский). Материали для историко-статистического описания Екатеринославской епархии. Церкви и приходы прошедшего XVIII столетия. – Екатеринослав, 1880. – Вып. II. Разные заметки.

Придніпров'ї з такою назвою – це сільце Троїцьке неподалік містечка Крюкова, відоме ще як Чикалівка. Але останнє належало до поміщицьких сіл, у яких, зазвичай, старообрядці не селилися. І скоріше за все в оригіналі документа йшлося про село не на Дніпрі, а на берегах Дністра, де про влаштування такої церкви у старообрядницькій слободі Троїцькій згадується у більш ранньому опублікованому донесенні Катеринославської духовної консисторії 1795 року (ЗООИД, 1875, т. XIX, с. 286-287). В той же час, Троїцька церква цього села починає згадуватися як єдиновірська лише з 1810 року (ФХДК, с. 225). До єдиновірських не відносилися також перша Богородицька та Покровська церкви старообрядницьких сіл Злинки та Рівного, що перебували під особливим наглядом Єлисаветградського духовного правління, хоча до його підпорядкування територіально не належали. Ще через певний час єдиновірські церкви з'явилися в містах Херсоні, Миколаєві та у містечку Крюкові (1825 рік, Хрестовоздвиженська церква), яка до 1837 року, як і його Покровська церква, залишалася у віданні Олександрійського духовного правління. Досить фрагментарні відомості маємо про старообрядницьку громаду міста Катеринослава, де вже в 1804 році було порушене клопотання про влаштування каплиці (ДАОО, ф. 1864, оп. 2, спр. 172, п. 1143), на основі якої згодом почав функціонувати молитовний будинок²³.

В описах втрачених справ Катеринославської духовної консисторії збереглися відомості про відкриття до 1806 року церковних приходів також у казенних селах Софіївка, Діївка, Комісарівка (друга Успенська церква), Новомиколаївка (Миколаївка) Херсонського повіту, яка до влаштування власної церкви була зарахована в прихід Катерининської церкви села Михайлівки (Будлянського) (ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 172, пп. 895 і 913, 917, 920 і 1058, 1081), а також у приватних слободах Красногригорівка (закладена нова церква), Семенівка (Мироненкова), Артемівка, Павлівка (Соловійова), Біленькій (Миколаївська церква якої мала бути влаштована замість молитовного будинку у селі Любимівка), Белченкавій (там же, пп. 973, 1085 і 1090; спр. 176, пп. 243, 380, 503, 541) та Нововасилівці полковника Орди (там же, спр. 245, п. 13). У Катеринославі замість звітшалої Успенської церкви з 1801 року певний час згадується як Соборна новозбудована Троїцька, що очевидно була зведена як придільна при Святодухівській купецькій церкві і таким чином набула самостійного статусу (там же, п. 377; спр. 172, пп. 1100, 1160). Згадується також Хортицький приход (там же, спр. 172, п. 825) та церква в Сурсько-Литовській або Дубровинській слободі Новоросійських казенних фабрик, куди з Нового Кодаку було перенесено Святодухівську церкву, щодо якої попередньо претендував також князь Кудашов (там же, спр. 176, пп. 304).

Після відмови у 1793 році фактично двічі впродовж 1801 року розглядалося повторне клопотання статського радника Шароя про відкриття Павлівської церкви в сільці Павлівка, більше відомому як Шаровка або Княжі Байраки, і лише після чергового звернення необхідний дозвіл було отримано (там же, спр. 172, п. 457; спр. 176, пп. 256, 302, 609; спр. 177, п. 17425), хоча вже на рубежі 20-х років цей приход було закрито. В цьому ж році отримав відмову підполковник Пищевич на відкриття церкви у сільці Млинки (там же, спр. 176, п. 345)²⁴. Збереглося також прохання 1799 року про відкриття Ільїнської церкви у станіці Білоусівка (там же, оп.1, спр. 602), у задоволенні якого було відмовлено, що не завадило згодом відкрити тут власний приход, хоча і під іншою назвою. Залишилися нереалізованим і датоване цим же роком клопотання губернатора Селецького про відкриття Преображенської церкви у слободі Барабойській поручника Шостака (ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 176, пп. 139).

Щодо церков, які почали функціонувати після 1805 року, відклалися більш ранні справи про їх закладання також у селах Іванівка (майорші Курлянської), Остапівка, Романкова Балка, де єлисаветградським купцем Спиридоном Набоковим була збудована друга (Покровська) церква (ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 606, 645, 664 і 718). За не досить фаховим описом втраченої справи, у 1801 році без належного дозволу було розпочато зведення каплиці у слободі майора Богданова Тираспільського повіту (там же, спр. 650). Але скоріше за все тут ідеться про слободу майора Баранова, де згодом почала діяти Різдвянобогородицька церква.

За малолюдністю приходу була закрита звітшала Миколаївська церква села Токмазеї (ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 172, п. 1217). Залишилися нереалізованими і плани закладання тут нової Михайлівської церкви, до влаштування якої поселяни повернулися лише наприкінці століття. У зв'язку з указами Синоду було звернуте також монастирське будівництво, що торкнулося насамперед Пасисельського Успенського монастиря (там же, спр. 883 за 1793-1906 роки), новозакладену церкву якого було переведено у село Понори. Дещо раніше припинили діяльність Рогівський Симеонівський і Гольмський Різдвянобогородицький монастирі, з яких залишилася функціонуючою лише церква останнього.

²³ Щодо старообрядницьких сіл на території краю, які за описом 1798 року мали відповідні каплиці, на засадах православ'я було переосвячено лише Калинівську, на основі якої з 1821 року почала діяти Миколаївська церква. В інших за Довідником Херсонської єпархії 1806 року такі церкви виключно на засадах єдиновір'я були влаштовані лише в 40-х роках: в Зибкій (Покровська) - у 1840 році, в Красному Ярі (Благовіщенська) – у 1842, в Золотарівці (Ільїнська) - у 1845, в Клинцях (Благовіщенська) - у 1847, в Никільському (Миколаївська) - у 1849 році. У селі Плоскому навіть після його переведення у Тираспільський повіт діяла традиційна старообрядницька церква, яка у 1752 році згоріла і лише з 1859 року згадується про наміри закласти тут, а також у селі Маяки, молитовних будинків (ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 1702, 1822). Чи не останньою у 1849 році склад єдиновірських церков першої половини XIX ст. поповнила Покровська церква міста Єлисаветграда, влаштуванням якої опікувався ще князь Потьомкін.

²⁴ Таку згоду було надано лише після відрахування у склад військових поселень села Плахтіївки (згодом Успенка), до приходу церкви якого належали поселяни Млинків (збудовану тут у 1886 році Троїцьку церкву було освячено фактично вже у частині цього села, що отримала назву Новогригорівки).

Враховуючи вади наявних описів втрачених справ та брак джерельної бази щодо Верхньодніпровського та Катеринославського повітів починаючи з 1806 року досить складно відтворити подальші зміни у церковному устрої цієї частини території краю, зокрема до 1835 року, як це простежено у хронології Розанова. Так, судячи з пізніше опублікованого Довідника Катеринославської єпархії 1913 року, на цей час тут простежується додаткове відкриття лише близько десяти нових церков, зокрема у Богодарівці і Троїцькому (1812 рік), Аулах (1816), Чумаках (1821), Мавроєнівці (1824), Сулицько-Лиманському (1829), Вільних хуторах Верхньодніпровського повіту (1833), Адамівці (1834), Катеринославі (1834 - Богородицька при земській лікарні, 1935 - Кафедральний Преображенський собор) та у Михайлівці або Вільних хуторах Катеринославського повіту (1835), відомих завдяки оповідям про їх осадчого – Микиту Коржа, опублікованим А.Скальковським та Г.Розановим.

В той же час на початку 30-х років діюча у Михайлівці церква (фактично – молитовний будинок) згоріла і 1832 року було відкрито справу про закладення нової (ДАДО, ф. 1884, оп. 2, спр. 407, п. 3). Не виключено, що більш ранню згадку про цю церкву містить також не досить конкретне посилання консисторського архіву за 1822 рік про переведення в сільце Михайлівку до новозакладеної церкви священика (там же, спр. 173, п. 5356). Про значно раніше влаштування церкви при верхньодніпровських Вільних хуторах фіксує карта Катеринославської губернії 1816 року, де відображена також наявність церков у селах Троїцькому та Аулах (див. фрагмент на стор. ?).

За відомістю Нікопольського благочиння 1836 року (див. стор. ??) перша церква у Чумаках була закладена у 1817 році, у Сулицько-Лиманському – у 1822, у солдатській Новопавлівці - у 1828 (за довідником – у 1900 році). За описом втрачених справ консисторського архіву в Катеринославі ще у 1824 році була закладена церква при тюремному замку, а у 1830-му розпочато збір пожертвувань на спорудження храму при міській гімназії (ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 173, пп. 5621, 7195), про час відкриття яких Довідник 1913 року взагалі на дає відповіді, як і про інші домові церкви. Крім того, приведені у Довіднику відомості про дату влаштування церков стосуються насамперед їх діючих будівель без розмежування на вперше закладені чи перезакладені, що є досить принциповим при з'ясуванні часу функціонування відповідного приходу. За відсутності більш ранніх відомостей практично не можливо простежити також зміни у назвах перезакладених церков, які лише з певною вірогідністю можуть бути поширені на більш ранній період їх існування і навпаки. У їхньому складі може не виявитися також згадок про церковні приходи, які з різних причин припинили своє існування.

Зокрема, за даними нвйбільш фундаментального Списку населених місць Катеринославської губернії станом на 1859 рік (Спб., 1863), у межах правобережної Катеринославщини діяло 93 церкви (включаючи православний та старообрядницький молитовні будинки).. З них за Довідником 1913 року до 1859 року засновані 53, після 1859 року – 34, дві церкви зазначені без дати, ще про дві (села Папчинського і другу містечка Алферове) у довіднику не згадується. Крім того, як новозакладений згадується також молитовний будинок у селі Мар'ївка (Мар'їнське) Верхньодніпровського повіту, зазначений у відомостях 1859 року. Показово, що серед 34 новозбудованих церков 29 за наявними документами згадуються як такі, що діяли або були закладені до 1806 року, що в цілому є характерним для 40-50-річного терміну оновлення переважно дерев'яних споруд. При цьому із збудованих після 1759 року церков змінила назву лише одна. Останнє з досить високою вірогідністю дозволяє використовувати пізніші згадки про назви церков для характеристики більш ранніх періодів їх функціонування і навпаки.

Багато додаткової інформації про більш ранній склад церков правобережної Катеринославщини містять також інші, переважно статистичні та картографічні джерела. Зокрема, за обліковими відомостями Катеринославської губернії 1849 року (ІР НБУВ, ф. V, спр. 3712), у її правобережних повітах (без військових поселень) порівняно з даними 1859 року не зазначені як такі, що мали церкви лише 4 поселення. При цьому у двох із них (Байдаківці і Мавроєнівці) на той час вони діяли, ще у двох були закладені дещо пізніше. Крім того, згадується про другу церкву в містечку Алферове (очевидно новозакладену замість звітшалої) та церкву села Василівки (Енгельгардта) при річці Кам'яній, яке у списках 1859 року взагалі відсутнє.

Значні можливості для відтворення тогочасної мережі церков містить 10-верстова Спеціальна карта західної частини Російської імперії, відома як карта Ф.Шуберта, де фіксація церковних споруд була однією з обов'язкових умов для її виконання. Зокрема, періоду, що нас цікавить, стосується перше видання карти, що містить інформацію станом на 1827 рік (до передачі у відомство військових поселень сіл Комісарівки, Кривого Рогу та деяких інших). Порівняно із згаданими в документальних джерелах до 1806 року та на карті 1816 року, аркуші 46 і 47 цієї карти додатково фіксують появу нових церков у межах Верхньодніпровського повіту в селах Богодарівці, Василівці (Енгельгардта), Мар'янівці (Ланга), Мар'їнське (Роздерищина), де довгий час діяв молитовний будинок та Олександрівці (Кудашова-Манвелова); у межах Катеринославського повіту – у Криничуватому, Михайлівці (Вільних хуторах), Михайлівці (Мавроєнівці), Чумаках та у Великій Олександрівці (Безбородька).

Із закладених до 1806 року церков карта Шуберта не містить інформації про їх наявність у селах Лоцманська Кам'янка, Шошинівка, Бородаївка, Калужине, Більченкове, Хорошеве (Шевське) та у Веселих Тернах, що може мати пояснення як певними вадами тогочасних картографічних джерел, так і реальними фактами закриття церков, їх згорання, перенесення, тимчасового функціонування молитовних будинків тощо. За браком відповідних джерел більш-менш достовірно простежується лише факт закриття церкви у слободі Більченковій. Зокрема, за реєстрами межових книг, при оформленні відповідного документа у 1818 році це поселення згадується вже як "деревня" (ДАДО, ф. 1684, оп. 2, спр. 804, п. 125). Водночас, видана у 1827 році поручнику Гегелі межева книга села Миколаївки (там же, п. 517), яке входило до колишнього Більченківського приходу, може свідчити, що тут уже почала закладатися нова церква або почав діяти молитовний будинок. 1808-м роком датована також межева книга села Багатої Троїці або Троїцького (там же, п. 115), де в цей час очевидно вже діяв власний приход.

Серед описів втрачених справ ДАДО збереглися також реєстри ревізських сказок Верхньодніпровського повіту за 1811-1851 роки, які, виходячи із зміни статусу поселень (з сільця чи "деревни" на село), дозволяють з певною мірою достовірності констатувати більш ранній час появи церков: у Мар'янівці (Ланга), Олександрівці (Кудашова-Манвелова) – до 1811 року; у Василівці (Енгельгарда) – до 1820 року (там же, спр. 109, пп. 419, 466, 1070). Щодо села Криничок, про відкриття тут церкви у 1827 році згадується в повідомленні завідуючого відділом Катеринославського музею В.І.Строменка за результатами обстежень поселень басейну річки Сури (Известия Археологической комиссии. Вып. 8. – 1903, с. 54).

За ревізією 1835 року як окреме казенне поселення показане також село Новогригорівка або Солдатські хутори (там же, п.1217), відомості стосовно якого перед цим, як правило, подавалися у складі Верхньодніпровська, що, не виключено, пов'язане також із започаткуванням тут власного церковного приходу. В той же час, за відсутності відповідних згадок не вдалося знайти будь-яких підтверджень про існування церкви в селі Великій Олександрівці (графа Безбородька), яке за чисельністю жителів мало для цього всі підстави, але до їх реалізації справа очевидно не дійшла і це село продовжувало перебувати у складі Писмичевського приходу.

Щодо діючих церков, закладених з 1806 по 1835 рік на території Херсонської губернії, вони досить цілісно представлені у хронології Г.Розанова та пізніших довідкових виданнях Херсонської єпархії. В той же час, за відомостями про метричні записи у фонді Херсонської духовної консисторії, певний час діяли приходи, відкриті у 1809 році в селі Сергіївка колезького радника Бредихіна (Казанська церква); у 1810 році – в селах Софійське радника комерції Перетця (Миколаївська церква) та Богородицьке генерал-майорші Бухольцевої (Казанська церква); у 1811 – в селі Тимофіївка артилерії поручника Бутовича (Благовіщенська церква). У селі Любомирка (Ксаверівка) замість Святодухівської церкви з 1808 року згадується вже Троїцька церква, з 1810 року замість Михайлівських церков у селах Краснополь (Календи) і Нечаївка почали діяти, відповідно, Дмитрівська і Покровська церкви. За цей же рік збереглася метрика Іоаннівського молитовного будинку болгарської колонії Кубанки (очевидно приписаний до сусідньої Малобуялицької церкви), де згодом було відкрито Троїцьку церкву. Лише з 1811 року почали діяти Михайлівська церква колонії Паркани та Преображенська села Нечаяне (ФХДК, с. 92-113). У 1818 році служителями Дубосарського карантину був влаштований Преображенський молитовний будинок, згодом приписаний до Соборної церкви міста Дубосар. Були закладені церкви та почали діяти молитовні будинки у селах Новопокровське (Сахарова), Понятовка і Олександрів Дар (ДАОО, ф. 37, оп. 1а, спр. 292, 307).

Збереглася також одна з перших метрик Успенського молитовного будинку так званого "Фонтальського метрополітанського метону" за 1819 рік (там же, оп. 1, спр. 859, арк. 60), на основі якого з 1824 року в урочищі Великого і Малого фонтанів передмістя Одеси почав діяти дружокласний Успенський монастир.

В середині 20-х років влаштована церква у селі Новопетрівське (Савицького) (там же, оп. 1а, спр. 292, арк. 92). У відомостях про церкви за 1824 рік згадується також кладовищна церква села Глинського, очевидно закладена тут під час зведення нової трьохпрестольної церкви (там же, оп. 2а, спр. 165, арк. 132).

З переведенням у 1817 році Миколаївського морського госпіталю з Богоявленська до міста Миколаєва, сюди була перенесена і його церква Святих Захарія і Єлисавети. Остання, як і Адміралтейський Собор, соборні церкви при фортецях міст Херсона і Очакова та госпітальна міста Одеси (до перетворення на лікарняну), передані з 1826 року у відомство військового обер-священника, перестають згадуватися у відомостях духовних правлінь, до яких вони початково входили. Ще раніше з підпорядкування єпархії була виведена церква Тираспільської фортеці. До військового відомства в цей час очевидно належали також Олексіївська церква арестантського відділення міста Миколаєва (при тогочасному острозі) та Миколаївська при тюремному замку міста Херсона, як це мало місце щодо влаштованої при Херсонському військовому лазареті Казанської церкви (за довідником Херсонської єпархії 1906 року та за описом храмів армії і флоту 1913 року Г.А. Цитовича закладені, відповідно, у 1828, 1830 та 1816 роках).

У нижченаведених відомостях Херсонського духовного правління за 1836 рік, як і у хронології Г.Розанова, відсутні також згадки про церкви у казенних селах Явкіне, Засілля, Снігурівка, Маліївка, заселених так званими бобирями з числа білоруських переселенців, для будівництва яких ще у 1814-1817 роках були укладені кошториси та виділена підцерковна земля (ДАХО, ф. 14, оп. 1, спр. 825). Прихожани зазначених церков належали до греко-уніатів. З них лише Троїцька церква села Маліївки згадується у формулярних відомостях до 1835 року (ДАОО, ф. 37, оп. 2а, спр. 269). Інші перейшли до православ'я вже після 1838 року (там же, спр. 296, 307).

Крім того, у формулярних відомостях військових поселень згадуються полкові церкви, що розміщувалися у місцях квартирування полкових штабів поселеної Кирасирської дивізії: Георгіївська Орденського кирасирського полку, утворена з часу його формування і поновлена у 1734 році; Успенська Стародубівського кирасирського Його світлості принца Петра Ольденбургського полку, утворена в 1794 році; Георгіївська Кирасирського принца Альберта Пруського полку та Вознесенська Кирасирського Її імператорської величності Великої княгині Олени Павлівни полку, утворені у 1825 році (ДАОО, ф. 37, оп. 2а, спр. 263). Зазначені церкви перебували у віданні Катеринославської єпархії, як і полкові священники уланських дивізій, що не мали полкових церков, але виконували фактично ті ж функції із задоволення духовних потреб офіцерів і нижніх чинів, розквартированих у військових поселеннях.

В архіві Херсонської духовної консисторії відклалися також цілий ряд справ з клопотаннями про відкриття нових церков, які з різних причин не були реалізовані. До таких, зокрема, відносяться прохання про влаштування Різдвабогородицької церкви у сільці Іванівка Анастасії Сабадашевої в Олександрійському повіті (1810 рік), Трисвятительської церкви у селі Агафіївка Григорія Зоріна у окрузі Тузлівського приходу (1819 рік) та Стрітенської церкви в місті Одесі (1820 рік) (ДАОО, ф. 37, оп. 1, спр. 756, 854; оп. 1а, спр. 197). Було започатковане також

будівництво Вознесенської церкви села Звенигородки (1822 рік) та Успенської церкви села Ясиноватки (1833 рік) Олександрійського повіту (там же, оп. 1, спр. 904, 969), які почали діяти вже на рубежі 40-х років. У 1835 році були освячені Миколаївська (невдовзі згадується як Покровська) церква села Піски, Хрестовоздвиженська села Федваря та привізана Святодухівська церква міста Херсона, які фактично почали діяти лише з наступного року.

Значна кількість раніше діючих церков припинили своє існування у зв'язку із звітшальністю, малочисельністю прихожан та за інших обставин. Зокрема, до 1813 року належить чи не остання згадка про функціонування однієї з найбільш давніх – Троїцької церкви фортеці Св.Єлисавети. У відомостях Херсонського духовного правління за 1807 рік востаннє згадується також про грецьку церкву м. Очакова (там же, оп. 2а, спр. 61), богослужіння у якій за малочисельністю прихожан, схоже, так і не було розпочате. Припинили діяльність церкви у селі Гордоватці та при Херсонському морському госпіталі. З 1824 року до влаштування нової була закрита також церква у селі Вавілове.

Але найбільш масове закриття церков відбулося у зв'язку з формуванням військових поселень кавалерії та відповідними заходами з виселення чи переселення "надлишкових" поселян. Вже після 1823 року з офіційних відомостей зникають згадки про Різдвадобогородицьку і Михайлівську церкви міста Новомиргорода та Покровську (з кладовищною Троїцькою) міста Крилова, з 1827 – про церкву села Водяне, з 1829 – про церкви у селах Лагері і Богданівка. У відомостях за 1830 рік з поміткою "ліквідовано" значиться також решта закритих церков у селах Лозоватка, Гутницьке, Веселий Кут, Ул'янівка (колишня Ухівська церква) та Федварь (там же, оп. 2а, спр. 224)²⁵.

Звичайно, відомості про церкви, наведені в цьому та попередніх коментарях і документах далеко не вичерпують всього масиву церковної історії краю. Але в цілому вони дозволяють дещо глибше проникнути в її досить об'ємний масив, зняти наявні суперечності і пробіли, а головне – стимулювати більш повне залучення до наукового обігу наявних документальних джерел. Зокрема, багато додаткових деталей з церковної історії краю містять нижчеприведені відомості з рукописної збірки Г.Розанова, які на жаль, були використані останнім далеко не повністю, а інколи і без достатнього критичного переосмислення.

Деякі відомості з історії церковного будівництва, отримані від духовних правлень архієпископом Гавриїлом Розановим у 1836-1837 роках при підготовці хронологічного опису церков Катеринославської єпархії

1. Катеринославського уезда по части благочинного протоиерея Моисея Порохова статистическое сведение о церквях, 1836 октября 26 числа

№	Которого года и месяца и числа заложена и освящена церковь, самая ли первоначальная или другая, прежде состоящей, налицо	Ежели первоначальная самая церковь была упразднена, то куда именно она девалась, кто были оных строители и небыло ли каких достопамятных событий
1	2	3
1	в селе Беленьком тайного советника и кавалера Михайла Павловича Миклашевского церковь Николаевская 1803 года заложена, 1804 освящена	
2	в селе Вышетарасовском тайной советницы Ольги Брискорн вторая каменная Крестовоздвиженская церковь 1822 заложена, 1824 сентября 14 дня освящена	первоначальная Александринская церковь 1795 года заложена, 1798 года освящена
3	вдовой помещицы надворной советницы Анны Ивановой дочери Синельниковой в селе Грушевке первоначальная Архангеломихайловская церковь 1785 года заложена, 1787 освящена	
4	в селе Красногригорьевке первоначальная каменная Преображенская церковь 1805 года заложена, а 1830 июня 1 дня освящена	был молитвенный дом, устроенный в 1805 году
5	умершего помещика коллежского ассесора Григория Христофорова в селе Лошкаревке Константино-Еленинская церковь первая, 1792 года заложена, 1792 и освящена	
6	тайной советницы Брискорн в селе Мавроеневском деревянная Сретенская церковь первоначально заложена 1824 года	перевезена из села Вышетарасовки и устроена, того ж года ноября 14 дня освящена

²⁵ Деякі деталі ліквідації переважної більшості із згаданих церков досить ґрунтовно описані у пізнішій замітці дмитрівського священика Г.Сорокіна "Исчезнувшие села Новороссийского края" (див. Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1900, №№ 6, 7).

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

1	2	3
7	в городе Никополе третья Покровская деревянная церковь на место второй обветшалой Покровской же церкви 1793 года заложена, а 1796 освящена. Примечание: в селе Никитином, что ныне город Никополь, первоначальная Покровская церковь, как старожилые утверждают, была плетневая, крыша на ней из камыша, устроена при населении запорожских козаков, а в котором годе заложена и освящена неизвестно, которая по времени сгорела, на место коей построена вторая новая деревянная Покровская же, что из описи церковного имущества, хранящейся при Никопольской церкви, с 1777 года видать можно, где значится между прочим так: в Никитином, церковь деревянная новая из одною банею	церковь сия деревянная Покровская, как в Никопольской приходской церковной книге 1797 года записано, продана поселянам села Шолохова за 100 рублей с дозволения преосвященного Гавриила Митрополита Екатеринославского
8	в казенном селении Новопавловке первоначальная деревянная церковь 1828 года апреля 22 дня заложена и 1833 года мая 28 дня освящена	
9	помещика майора и кавалера Василия Оболенского при поселении крестьян бывшим помещиком Соловьевым первоначальная деревянная церковь Петропавловская 1798 года заложена, а 1804 года освящена	
10	помещицы порутчицы Анны Тимченковой в селе Писмичевке первоначальная деревянная Трехсвятительская церковь 1783 года заложена, а в 1784 освящена	
11	надворного советника Николая Штиглица в селе Покровском настоящая вторая каменная Покровская церковь 1795 года заложена, а 1798 освящена	первоначальная запорожская Покровская церковь, в архиве о заложении сведений не отыскалось, кроме антиминса, выданного 1754 года
12	тайного советника Неплюева в селе Сулицко-Лиманском каменная Рождествобогородицкая церковь 1822 года сентября 11 дня заложена, а 1830 июля 13 дня освящена	
13	в казенном селении Токмаковке первоначальная деревянная Благовещенская церковь с колокольнею 1789 года заложена, а 1792 освящена	
14	в казенном селении Чумаках вторая деревянная церковь Николаевская 1831 года заложена, а 1832 освящена	первоначальная, перевезенная из Новых Койдаков, заложена 1817 года и 1830 освящена
15	в казенном селении Шолоховом первоначальная деревянная церковь Иоанно Богословская 1797 года заложена, а 1798 освящена	

IP НБУВ, ф. V, д. 458, арк.120-122, витяз.

2. Доношение о заложении церквей благочинного священника Артемия Павловского в Александрийское духовное правление, 1836 года декабря 8 дня

№	наименование церквей и кем устроены	когда заложены церкви	когда они построены
1	2	3	4
1	Светлопольская Димитриевская, устроена умершим подполковником Трандафиловым	-	1779
2	Шамовская Богородичная, устроена умершим помещиком подполковником Хорватом	-	1788 генваря 11
3	Бандуровская Покровская, устроенная умершим подполковником Чеботаевым	1778	1780 ноября 14
4	Войновская Стефановска, устроитель неизвестен	1783 октября 16	1785 июля 16
5	Краснопольская Димитриевская, устроена умершим капитаном Церном	-	1779
6	Овнянская Покровская, устроена умершей помещицей полковницей Литвиновой	-	1806 ноября 28

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

1	2	3	4
7	Михайловки Николаевская, устроена умершим помещиком Ордой	1806	-
8	Александровская Богородицкая, устроена умершим. помещиком майором Аврамовым	1795 июля 14	1795 декабря 18
9	Николаевки Николаевская, устроена помещиком Красовским	1798	1799 сентября 14
10	Братолюбовская Духовская, устроена умершим генерал-лейтенантом Григорием и статским советником Семеном Лисаневичами	1820 мая 7	1821 декабря 4
11	Лисаневодушенковичевки Варваринская, устроитель неизвестен	1792	1794 июня 8
12	Макаровки Предтечинская, устроена дворянином Иваном Градовским	-	1795
13	Пантазиевки Михайловская, устроена умершим майором Пантазием	-	1779

IP НБУВ, ф. V, д. 593, арк. 223-224, витяг.

**3. В Александрийское духовное правление Александрийского собора священнослужителей
РЕПОРТ**

На указ во оном правлении из Екатеринославской духовной консистории полученный, сим почтительнейше доносим оному, что в сем городе Александрии прежде бывшем селении Усиковке наместо старой пришедшей в ветхость, когда же она сооружена и где девалась неизвестно*, новая церковь вновь сооружена во имя благоверного князя Александра Невского заложена 1793 года апреля 3го дня, а 1797 года мая 28го числа освящена // и того же года июня 18 дня в 8^м часу пополуночи от молнии и грома сгорела до основания, после которой нынешняя Соборная Николаевская церковь во имя Чудотворца Николая заложена 1799го мая 3го дня, а 1800го года ноября 30 числа по резолюции преосвященного Архиепископа Афанасия Новороссийского и Днепровского и ковалера освящена, которые и были сооружаемы от доброхотных дателей, при постройке коих, и первоначальной, достопамятных событий никаких небыло.

генваря __ дня
1837 года

Священник Николай Никифоров;
диакон Михаил Григорьев.

IP НБУВ, ф. V, снр. 594, арк. 225 і зб.

**4. Список, составленный в Херсонском духовном правлении о нижеследующих церквях
в ведомстве его состоящих, генваря 19 дня 1837 года**

№	наименование церквей	когда в каком году устроены
1	Херсонская Успенская каменная трех престольная	дозволено строить в 1785 году, построена ж и освящена по указу Новороссийской духовной консистории 1798 ^{го} , до выстроения ее существовала с 1786 деревянная Архангело Михайловская, перенесенная с Херсонской крепости и упразднена с окончанием ныне существующей Успенской
2	Херсонская Софиевская греческая каменная	заложена преосвященным Никифором 1780 июня 16, построена и освящена того ж года по указу Славянской духовной консистории сентября от 21 дня, прежняя была деревянная, на место коей 1802 года устроена каменная
3	Херсонская привозная Святодуховская каменная трох-престольная	заложена 1804, окончена постройкой и освящена 1836 августа 16 ^{го} дня, до того же в 1806 году устроен в колокольне каменный во именованье Преображения Господня предел и ныне в целости существующий
4	Забалковская Николаевская каменная	в 1819 году обращена из морской госпитальной в приходскую, а 1836 августа 18 ^{го} дня заложена новая каменная в тоже наименование
5	каладбищенская Всех Святых каменная	построена 1806 года, самая первая //
6	Херсонская единоверческая Рождествобогородичная каменная	устроена из двухэтажного дома 1818 года, самая первая

* Цікаво, що те, про що не знав з більш давньої історії Соборної церкви м.Олександрії її тогочасний священник М.Никифоров, згодом розшукав і опублікував його син – відомий краєзнавець Олександрійщини В.М.Никифоров (1832-1908). (Див.: Матеріали для історії виникнення церковей в Александрійском уезді // ЗООИД, 1901, т.23, с.49-69).

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

1	2	3
7	Марьинская Преображенская деревянная	устроена в 1785 году, самая первая
8	города Береслава Воскресенская деревянная	перенесена Полтавской губернии местечка Переволочной в 1782 году, о освящении Архиерейская грамота выдана 1784 года августа 22 числа под № 1098 ^м , самая первая
9	Блацкова, оно ж и Медеровка, Петропавловская каменная	дозволено строить в 1783 году, о заложении Архиерейская грамота выдана 1783 мая 15 под № 1 ^м , построена и освящена по указу Екатеринославской духовной консистории 1788 года декабря от 16 под № 3634 ^м , самая первая
10	Никольского Троицкая каменная	дозволено строить 1786, по заложении храмозданная грамота выдана того ж года мая 20 числа под № 12 ^м , построена и освящена 1788 года, самая первая
11	Отбедовом Христорождественская деревянная	дозволено строить 1790, построена и освящена по указу походной Архиерейской канторы того ж года июня 26 числа под № 536 ^м , самая первая
12	Грушовки Николаевская деревянная	построена и освящена 1791 года, самая первая
13	Касперониколаевки Николаевская каменная	из часовни, освящена в 1796 году, самая первая
14	Иванопетровского Покровская каменная	дозволено строить по указу Новороссийской духовной консистории 1797 года мая 23, построена и освящена 1798 по указу той же консистории 20 мая за № 1350 ^м , самая первая //
15	города Николаева Рождествобогородичная каменная	заложена 1799, а построена и освящена 1800 года, самая первая
16	Каменки, она ж и Константиновка, Успенская деревянная	дозволено строить в 1797 году июня 12, построена и освящена 1799 года, самая первая
17	Остаповки Николаевская каменная	построена 1800 года, самая первая
18	Береснеговатом Николаевская каменная	построена 1801 года, самая первая
19	Омелового Петропавловская каменная	дозволено строить 1785 октября 8 по указу Екатеринославской духовной консистории, о освящении же указ последовал 1800 марта 3 числа под № 379 ^м , самая первая
20	Терновки Успенская каменная	построена и освящена из турецкого мечета 1803 года, самая первая
21	Ульяновки Успенская каменная	построена 1804 года, самая первая
22	Богоявленского Богоявленская каменная	самая первая существовала в 1791 ^м году, так называемая временная, за упразднением коей построена 1806 года нынешняя
23	Любомирки Святодуховская каменная	построена 1806 года, самая первая
24	Калиновки Рождествобогородичная каменная	устроена 1806 года, самая первая
25	Тягинки Николаевская каменная	самая первая существовала в 1781 ^м году, за упразднением же по ветхости настоящая устроена 1807 года
26	города Николаева Всех Святых каменная	построена 1807 года, самая первая //
27	Белозерки Рождествопредтечевская	дозволено строить по выданной Архиерейской грамоте 1781 года октября 30 под № 1316 ^м , построена и освящена тоже по Архиерейской грамоте, выданной 1782 года декабря 29 под № 1560 ^м , самая первая
28	Заградовки Адрианонаталиевская каменная	построена 1810 года, самая первая
29	Ивановки Усекновенская каменная	построена 1812 года, самая первая
30	Большой Александровки Николаевская каменная	построена 1812 года, самая первая
31	Батуринец Покровская каменная	построена 1814 года, самая первая
32	Андреевки Успенская каменная	самая первая заложена 1792 июля 29 по указу походной Архиерейской канторы, построена и освящена по указу 1798 мая от 7 за № 1212, на место коей за ветхостию устроена нынешняя 1825 года

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

1	2	3
33	Воскресенского Покровская каменная	построена 1815 года, самая первая
34	города Николаева Николаевская каменная	построена 1807 года, самая первая
35	Станислава Николаевская каменная	самая первая из часовни посвящена по указу походной преосвященного Амвросия конторы 1790 года июня от 26 за № 538 последовавшему, в 1811 году сгорела, на место коей ныне существующая построена в 1818 году
36	Александрова Дара Николаевский молитвенный дом каменный	построен 1819 года, самый первый
37	Новоивановки Николаевский молитвенный дом деревянный	построен 1820 года, самый первый //
38	Песок Покровская каменная	заложена 1820 года, постройкою окончена и освящена 1835 года
39	Золотой Балки Вознесенский молитвенный дом каменный	построен 1827 года, самый первый
40	Костромского Покровская каменная	построена 1821 года, самая первая
41	Николаевки Николаевская деревянная	построена 1821 года, самая первая
42	Калужского Покровская каменная	построена 1822 года, самая первая
43	Троицкого Троицкая каменная	построена 1823 года, самая первая
44	Вшивого Покровская каменная	построена 1824 года, самая первая
45	Малой Александровки Архангеломихайловская каменная	построена 1829 года, самая первая
46	Нововоронцовки /бывшей Николаевки/ Николаевская каменная	первоначально прошлого 1795 года дозволено строить молитвенный дом, освящен на выданном от преосвященного Митрополита Гавриила протопопу Иоанну Богдановичу в том антиминоссе 1797 года октября 11 числа, на место коего устроена 1829 года ныне существующая
47	Архангельского Архангеломихайловская каменная	построена 1830 года, самая первая
48	города Береслава Успенская каменная	заложена 1811 года, а до устройства был молитвенный дом обращенный по указу консистории прежнего 1836 года в библиотеку и ризницу; настоящая церковь освящена 1835 года ноября 21 дня
49	Кисляковки /бывшем Спаском/ Преображенская каменная	заложена по выданной прошлого 1782 года февраля от 4 числа под № 130 ^м Архиерейской храмозданной грамоте, в 1806 году по ветхости была упразднена, а в 1810 году возобновлена и ныне существует

Храмоиерей Николай Соколов; протоиерей Михаил Перепелицин; священник Федор Кошевский; священник Александр Михайлов; писмоводитель Зеленский.

IP НБУВ, ф. V, спр. 604, арк. 278-280.

Примітка: вищенаведені оригінали документів – є лише незначною частиною з того масиву уцілілих відомостей, які надходили до Г.Розанова в рамках спеціально розробленої програми опису церковної історії краю. В той же час не дивлячись на неповноту охоплення території, вони дають можливість отримати уявлення про характер первинних матеріалів та їх інформаційну повноту (переважно відомості стосувалися лише діючих церков). Особливо прикрою є відсутність оригінальних донесень від найбільших за кількістю церков Єлисаветградського духовного правління та благочинного округу Херсонського військового поселення. Щодо Забузької частини території краю, яка до 1837 року перебувала у складі Кишинівської єпархії, Г.Розановим були використані насамперед відомості Дубосарської протопопії 1794-1795 років (див. док. ??), де що доповнені за рахунок його власних спостережень при об'їзді цих місць. Отримані відомості уточнювалися, про що свідчить обширна переписка, яка відклалася в матеріалах рукописних збірників. Проводилася також вибіркова звірка з документами, які зберігалися у консисторійському архіві. Зокрема в матеріалах Херсонського повіту (49 церков) такі уточнення в сторону більш давньої історії, як свідчить опублікований хронологічний опис, торкнулося 16 церков. На жаль, щодо історично більш давніх частин території краю із-за втрати архівних документів це завдання було реалізоване далеко не повністю. Відповідні пробіли має також більш ґрунтовне видання матеріалів для історико-статистичного опису Катеринославської єпархії XVIII ст. Феодосія Макаревського.

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

Відомості про церкви на території краю другої половини XVIII – першої третини XIX століть у працях Гавриїла Розанова і Феодосія Макаревського та за наявними документальними згадками

№	Відомості за даними хронології Г.Розанова				за згадками в документах							повіт
	назва поселення	назва церкви	повіт	рік згадки	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	1835 року
№	поселення	церква	повіт	дата	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	повіт
1	города Ново-Миргорода	Николаевская, сб	Бб	1752↓		*	+	+	+	+	+	Бб•
2	села Малой Виски (Хорватова, Веселая Вись)	Предтеченская	Бб	1753↓		+	+	+	+	*		Бб-
2а	села Малой Виски (Кудашової)	Покровская	Бб	1794↓						+	+	Бб
3	села Липняжки (сл. Красная)	Успенская	Бб	1754	*	+	+	+	+	+	+	Бб•
4	посада Петриковки (Мурзинка, Новая Прага) (90)	Николаевская	Бб	1754	*	+	+	+	+	+	+	Ал•
5	города Елисаветграда	Успенская, сб		1755↑	*	+	+	+	+	+	+	Бб•
6	села Петроострова	Преображенская	Бб	1755↑	+	+	+	+	+	+	+	Бб•
7	села Аврамовки (Овнянка, Новостародуб)	Трехсвятительская	Бб	1755↑	*	+	+	+	+	+	+	Ал•
8	села Головки (Бешка)	Троицкая	Бб	1755↑	*	+	+	+	+	+	+	Ал•
9	города Елисаветграда	Троицкая		1755		+	+	+	+	+	*	Бб-
10	села Грузкого	Покровская	Бб	1755↑	*	+	+	+	+	+	+	Бб•
11	села Печковки (Коробчино)	Успенская	Бб	1755		+	+	+	+	+	+	Бб•
12	села Овнянки (Литвинової)	Покровская	Ал	1805↓							+	Ал
13	села Семлецького (Скалевоє)	Гавриїловская	Бб	1755		+	+	+	+	+	+	Бб•
14	села Тишківки	Покровская	Бб	1756		+	+	+	+	+	+	Бб•
15	села Вершино-Кам'янки	Николаевская	Бб	1756↑	*	+	+	+	+	+	+	Ал•
16	села Диковки (Сомбор)	Богоявленская	Бб	1757		+	+	+	+	+	+	Ал•
17	города Елисаветграда	Владимирская, гр		1757		*	+	+	+	+	+	Бб
18	села Федваря (284)	Петропавловская	Бб	1757		+	+	+	+	+	+	Ал•
19	села Добрянки	Богородицкая	Бб	1757		+	+	+	+	+	+	Бб•
20	села Панчева	Николаевская	Бб	1757		+	+	+	+	+	+	Бб•
21	села Калніболотського	Вознесенская	Бб	1758		+	+	+	+	+	+	Бб•
21а	города Очакова	Спирідоновская		1755		*						Од-
22	села Калнішського (Каниж)	Трехсвятительская	Бб	1759		+	+	+	+	+	+	Бб•
23	села Сентов	Святодуховская	Бб	1759		+	+	+	+	+	+	Ал•
24	села Каменопотоцького (Каменка)	Преображенская	Бб	1759↑	+	+	+	+	+	+	+	Ал•
25	посада Ольвиополя (Орел, Катерининський шанець)	Варваринская	Бб	1760		+	+	*	+	+	+	Бб•
26	посада Ново-Георгиевска (Крылов, Александрия)	Успенская		1761↑	+	+	+	+	+	+	+	Ал•
27	села Новогеоргиевки (432)	Воскресенская	Ал	1761↓								=
28	села Кукуловки (Куколовка)	Михайловская	Бб	1761↓			+	+	+	+	+	Ал•
29	села Муловатого	Успенская	Тр	1761		*	*	*	+	+	+	Тр*
30	села Кривого Рога	Николаевская	Бб	1761↓				+	+	+	+	Хр•
31	села Надлеська (Надлак)	Николаевская	Бб	1761↑		+	+	+	+	+	+	Бб•
32	села Іванковець	Покровская	Бб	1761↓			+	+	+	+	+	Ал•
33	села Красноселья (105)	Симеоновская	Ал	1761↓								=
34	села Глинського	Михайловская	Бб	1765↑	+	+	+	+	+	+	+	Ал•
35	села Лелековки (сл. Ингульська)	Троицкая	Бб	1766		*	+	+	+	+	+	Бб•
36	села Большой Виски (Вись)	Преображенская	Бб	1766↑	*	+	+	+	+	+	+	Бб•
37	села Яновка (Яново)	Предтеченская	Бб	1767↑		*	+	+	+	+	+	Ал•
38	села Дороцького	Михайловская	Тр	1768			*	*	+	+	+	Тр*

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

№	поселення	церква	повіт	дата	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	повіт
39	села Магалы	Михайловская	Тр	1770			*	*	+	+	+	Тр*
40	села Погребов	Михайловская	Тр	1771			*	*	+		+	Тр*
41	села Кучиерки (Кучиер, Кошьер)	Михайловская	Тр	1772			*	*	+	+	+	Тр*
42	посада Ново-Украинки (Павловск, Новопавловск)	Георгиевская	Бб	1772			+	+	+	+	+	Бб•
43	села Калантаевки (Калантаев)	Покровская	Бб	1772	*		+	+	+	+	+	Ал•
44	села Спасовки (Спасовое)	Михайловская	Бб	1772			+	+	+	+	+	Ал•
45	села Терновки	Николаевская	Бб	1772↑	*	+	+	+	+	+	+	Бб•
46	села Андреевки (Любомирского)	Покровская	Бб	1772↓				*	+	+	+	Бб
47	села Богоявленского (Сентомаш, Радковка)	Богоявленская	Бб	1773↑		+	+	+	+	+	+	Ал
48	села Деликова (Делакеу) (255)	Михайловская	Тр	1773			*	*	+	+	+	Тр*
49	села Бутор	Михайловская	Тр	1773			*	*	+	+	+	Тр*
50	села Аджамки (194)	Преображенская	Бб	1773↑	*	+	+	+	+	+	+	Ал
51	села Васильевки (Касинова)	Васильевская	Ал	1773			+	+	+	+	+	Ал
52	села Ольшанки	Иоанновская	Бб	1773↓					+	+	+	Бб•
53	села Попельнастого	Богословская	Бб	1773			+	+	+	+	+	Вд•
54	села Оситняжки (Лбова)	Николаевская	Бб	1774			*	+	+	+	+	Ал
55	города Ананьева (Анани)	Николаевская	Ан	1774			*	*	+	+	+	Ан
56	села Елисаветградки (Михайловка, Михайловича, Потемкина)	Михайловская	Бб	1775↑			+	+	+	+	+	Ал•
57	села Суботницького (Суботиц)	Сретенская	Бб	1775↑		*	+	+	+	+	+	Ал•
58	села Краснопольского (Черна)	Димитриевская	Ал	1775				+	+	+	+	Ал
59	села Знаменки	Богородицкая*	Бб	1776↓				+	+	+	+	Ал•
60	села Ново-Архангельска (Архангельск)	Михайловская	Бб	1776↑	+	+	+	+	+	+	+	Бб•
60а	села Архангельска	Варваринская, пр		1758		*	*	+	*	*	*	Бб•
61	села Павлиша	Сретенская	Бб	1776↑			+	+	+	+	+	Ал•
62	города Новомиргорода	Богородицкая	Бб	1776↑	+	+	+	+	+	+	*	Бб•
63	села Цыбулева	Михайловская	Бб	1776								=
64	села Вершацкого (Нестеровка)	Богородицкая	Бб	1777↑	+	+	+	+	+	+	+	Ал•
65	местечка Крылова (Александрия)	Покровская		1777↑	+	+	+	+	+	+	*	Ал•
66	села Мартоноша	Георгиевская	Бб	1777↑		*	+	+	+	+	+	Бб•
67	села Успенского (Зимун, Плахтеевка)	Успенская	Бб	1777↑	+	+	+	+	+	+	+	Вд•
68	села Петриковки	Георгиевская	Бб	1777								=
69	села Северинки (Увалова)	Николаевская	Ал	1778↑			*	+	+	+	+	Ал
70	города Новомиргорода	Михайловская	Бб	1778↑		*	+	+	+	+	*	Бб•
71	села Дониева Каменка (Новокаменка, Вершинная)	Михайловская	Бб	1778↑			*	+	+	+	+	Ал
72	села Черного Ташлыка (174)	Варваринская	Бб	1778↓								=
73	села Ивановки (Алтипармака)	Константиновская	Бб	1778				*	+	+	+	Бб
74	села Орловой Балки (Мервинского, Фошеватое)	Андреевская	Бб	1778				+	+	+	+	Ал
75	села Якимовки (Миклоева) (243)	Иоакима и Анны	Бб	1778				+	+	+	+	Бб
76	села Максимовки (Чорбы)	Арсениевская	Бб	1778				+	+	+	+	Бб
77	села Черниковки (Казармы)	Николаевская	Бб	1778				+	+	+	+	Ал
78	села Новгородки (Куцовка)	Троицкая	Бб	1779				+	+	+	+	Ал•
79	села Гарагашиовки (Карагаш)	Николаевская	Од	1779				*	+	+	+	Тр*
80	села Верблюжки (368)	Успенская	Бб	1779				+	+	+	+	Ал•
81	села Галагановки (с 1833 - при Стецовке)	Иоанновская*	Бб	1779				+	+	+	+	Ал•
82	села Пещаного Брода	Предтеченская	Бб	1780↑			*	*	+	+	+	Бб•
83	села Пантасиевки (Пантазиевка)	Михайловская	Ал	1780				+	+	+	+	Ал

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

№	поселення	церква	повіт	дата	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	повіт
84	города Херсона	Софиевская, гр.	Хр	1780				+	+	+	+	Хр
85	села Яски	Георгиевская	Од	1780				*	+	+	+	Од*
86	села Андрусовки (Чонград)	Георгиевская	Бб	1780↑	+	+	+	+	+	+	+	Ал•
87	села Бандуровки	Покровская	Бб	1780↑				+	+	+	+	Ал
88	города Дубосар	Успенская, сб	Ан	1780				*	+	+	+	Тр
89	села Мироновки	Симеоновская	Бб	1780				+	+	+	+	Ал
90	Новой Праги (Петриковка) (4)	Предтеченская	Бб	1781				+	+	+	+	Ал•
91	местечка Трикрат	Михайловская	Бб	1781				*	+	+	+	Бб
92	села Белозерки (Ивановское)	Предтеченская	Хр	1781				+	+	+	+	Хр
93	села Тягинки (Энгельгарда)	Николаевская	Хр	1781				+	+	+	+	Хр
94	села Билецковки	Николаевская	Ал	1781				+	*	+	+	Ал
95	села Петровки (Петрово) (314, 362)	Вознесенская	Бб	1781				+	+	+	+	Ал•
96	села Новогригорьевки (127, 217)	Григорьевская	Бб	1781				+	*	+	+	Бб•
97	посада Крюкова	Покровская	Ал	1781↑	+	+	+	+	+	+	+	Птг
98	села Комисаровки	Николаевская	Бб	1781				+	+	+	+	Вд•
99	города Херсона	Екатерининская, сб	Хр	1782				*	+	+	+	Хр♦
99а	города Херсона	Михайловская, пх	Хр	1779				+	+	*		Хр-
100	слободы Спасской (104)	Преображенская	Бб	1782				+	*			Хр-
101	села Николаевки (262)	Иоанновская	Бб	1782								=
102	города Ново-Миргорода	Петропавловская, кл	Бб	1782				*	*	*	*	Бб•-
103	города Берислава	Воскресенская	Хр	1782				+	+	+	+	Хр
104	села Кисляковки (100)	Преображенская	Хр	1782↓						*	+	Хр
105	села Краснополя (Потемкина, Красноселье) (33)	Семеновская	Бб	1782↑			+	+	+	+	+	Ал•
106	села Марьяновки (110)	Борородичная	Бб	1783								=
107	села Баратовки (Ульяновка) (298)	Успенская	Бб	1783				+	+	*	+	Хр
108	села Кагарлиновки (Кагарлик)	Святодуховская	Бб	1783				*	+	+	+	Бб
109	села Губовки	Покровская	Бб	1783				*	*	+	+	Ал•
110	села Ульяновки (Марьяновича) (106)	Богородицкая	Бб	1783				+	+	+	+	Ал
111	села Ясеноватки (Алексеевка) (420)	Богословская	Бб	1783				+	+	+	+	Бб
112	села Балацкова (Медерово)	Петропавловская	Хр	1783				+	+	+	+	Хр
113	села Петрового (Стойкова)	Николаевская	Ал	1784				+	+	+	+	Ал
114	села Злынки (Новоукраинск) (307)	Богородицкая	Бб	1784↑			*	+	+	+	+	Бб•
115	села Байдаковки	Николаевская	Ал	1784				*	+	+	+	Ал
116	села Воиновки	Стефановская	Ал	1785↑				+	+	+	+	Ал
117	слободы Компанеєвки (Титова)	Покровская	Бб	1785					+	+	+	Бб
118	села Марьинского	Преображенская	Хр	1785↑				+	+	+	+	Хр*
119	села Шестерни	Рождественская	Бб	1785↑				*	+	+	+	Хр•
120	села Грушевки (Еленское)	Николаевская	Хр	1785↑				*	+	+	+	Хр
121	города Херсона	Успенская, сб	Хр	1785↓					+	+	+	Хр
122	села Плетеного Ташлыка	Николаевская	Бб	1785↑	*	+	+	+	+	+	+	Бб•
123	села Веселого Кута	Михайловская	Бб	1785↑			*	+	+	+	*	Ал•-
124	села Поповичевки (Георгиевка, Егоровка, Ластухина)	Николаевская	Бб	1785↑				+	+	+	+	Ал
125	села Стецовки (Шолмош)	Николаевская	Бб	1785↑	+	+	+	+	+	+	+	Ал•
126	местечка Ново-Петровского	Николаевская	Хр	1786↑				+	+	+	+	Хр•
127	села Ново-Григорьевки (96, 217)	Григорьевская	Хр	1786								=
128	села Дмитровки	Успенская	Бб	1786↑	+	+	+	+	+	+	+	Ал•
129	села Дицовки (Гутницкое)	Николаевская	Бб	1786↓					+	+	*	Ал•-
130	села Косовки (Глоговац)	Николаевская	Бб	1786↑		+	+	+	+	+	+	Ал•
131	города Ново-Миргорода	Ильинская	Бб	1786					+	+	+	Бб•
132	села Никольского (Репинской)	Троицкая	Хр	1786↑				*	+	+	+	Хр

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

№	поселення	церква	повіт	дата	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	повіт
133	сала Синюхина Брода	Михайловская	Бб	1786↑			+	+	+	+	+	Бб•
134	села Гуровки	Покровская	Бб	1786					+	+	+	Ал•
135	села Сухого Ташлыка	Покровская	Бб	1786					+	+	+	Бб•
136	села Шамовки	Богородицкая	Бб	1786					+	+	+	Ал
137	села Матвеевки	Петропавловская	Хр	1786↑				*	+	+	+	Хр•
138	села Покровки (Покровское)	Покровская	Бб	1786					+	+	+	Ал•
139	села Коротка (Коротюк) (150)	Покровская	Бб	1786					+	+	+	Бб
140	Бизюкова монастиря (Сафрониевская пустошь)	Григорьевская		1787↑				*	*	*	+	Хр
141	села Светлопольского (311)	Димитриевская	Ал	1787					+	+	+	Ал
142	села Тимофеевки (Никорицы)	Покровская	Бб	1787					+	+	+	Бб
143	села Анновки (Божедановка)	Предтеченская	Бб	1787					+	+	+	Бб
144	села Табурища	Михайловская	Бб	1787↑	+	+	+	+	+	+	+	Ал•
145	села Онофриевки	Предтеченская	Ал	1787↓					*	*	+	Ал
145a	села Онофриевки	Спиридоновская	Ал	1763		*	+	+	+			Ал-
146	города Елисаветграда (148)	Покровская, нз		1787↓					*			Бб-
147	села Высоко-Буерак	Екатерининская	Бб	1787				*	+	+	+	Ал
148	города Елисаветграда (146)	Преображенская, ед	Бб	1788					+	+	+	Бб
149	села Леслиево-Петровской (Петропавловское)	Петропавловская	Бб	1788					+	+	+	Бб
150	села Коротюка (139)	Покровская	Бб	1788								=
151	села Каменоватки (Булацелевой)	Покровская	Бб	1788↑				*	+	+	+	Бб
152	села Мигеи (Скаржинского)	Петропавловская	Бб	1788					+	+	+	Бб
153	села Копаней (Копанки)	Константиновская	Бб	1788↑				*	+	+	+	Бб
154	села Федоровки (Федорки)	Георгиевская	Ал	1788					+	+	+	Ал
155	села Жолтого	Ананиевская	Бб	1788					+	+	+	Вд•
156	села Омелового	Петропавловская	Хр	1788↑			*	+	+	+	+	Хр
157	села Михальчей (Михалчевка)	Николаевская	Бб	1789					+	+	+	Бб
158	села Чечелиевки (Верблюжка)	Покровская	Бб	1789↑	*	+	+	+	+	+	+	Ал•
159	села Коржева	Успенская	Тр	1789					+	+	+	Тр*
160	села Спеи	Николаевская	Тр	1789					+	+	+	Тр*
161	села Перерытого	Михайловская	Тр	1789					+	+	+	Тр*
162	села Троицкого (Новотроицкое)	Троицкая	Бб	1789↓					*	+	+	Бб•
163	села Соколовки (186, 241)		Бб	1790								=
164	села Отбедова (Томарово)	Рождественская	Хр	1790↑					+	+	+	Хр
165	села Станислава	Николаевская	Хр	1790↑				*	+	+	+	Хр*
166	станіци Михайловки (170)	Успенская	Бб	1790					*	+	+	Ал•
167	села Зеленого	Петропавловская	Бб	1790↑		+	+	+	+	+	+	Вд•
168	села Николаевки	Николаевская	Ал	1790								=
169	села Терновки (Тарнавка)	Параскевиевская	Тр	1790					+	+	+	Тр*
170	села Елисаветградки (166)	Успенская	Бб	1790								=
171	города Николаева	Григорьевская, сб	Хр	1790					*	+	+	Хр♦
172	села Гоянь	Николаевская	Тр	1790					+	+	+	Тр*
173	села Малаешт	Михайловская	Тр	1790					+	+	+	Тр*
174	посада Ново-Украинки (Черный Ташлык) (72)	Варваринская	Бб	1790					+	+	+	Бб•
175	села Калаглеи (Николаевка)	Николаевская	Од	1790					+	*	+	Од*
176	города Овидиополя	Николаевская, сб	Од	1790↓						+	+	Од
177	села Градениц	Богородицкая	Од	1790↓						+	+	Од*
178	села Шибки	Николаевская	Тр	1790					+	+	+	Тр*
179	села Лунги (Лунка)	Николаевская	Тр	1790					+	+		Тр-
180	села Токмазеи	Михайловская, нз	Тр	1790					*	*		Тр-
181	села Роги	Богородицкая	Тр	1790					+	*		Тр-

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

№	поселення	церква	повіт	дата	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	повіт
181a	села Роги (при монастире)	Симеоновская	Тр	1790↑					+	*		Тр-
182	села Дубового	Михайловская	Тр	1790					+	+	+	Тр*
183	города Елисаветграда	Знаменская	Бб	1790↑		+	+	+	+	+	+	Бб
184	села Чобручи (Чубурчи)	Покровская	Тр	1790					+	+	+	Тр*
185	села Братского	Николаевская	Бб	1791					*	+	+	Бб
186	города Вознесенска (Соколы) (163, 241)	Петропавловская		1791↑					*	+	+	Бб•
187	села Беш-Байрак	Покровская	Бб	1791↓						*	+	Бб
188	села Пасицель	Николаевская	Ан	1791					+	+	+	Ан
188a	села Пасицель (при монастире)	/Успенская/		1791↑					*	*	*	Ан-
189	села Короткого (Коротное)	Покровская	Тр	1791					+	+	+	Тр*
190	села Ясинового	Покровская	Тр	1791					+	+	+	Ан*
191	села Вале-Гуцулуя (Валигоцул)	Николаевская	Ан	1791					+	+	+	Ан*
192	села Широкого	Покровская	Бб	1792↑					+	+	+	Хр•
193	города Бобринца	Николаевская	Бб	1792					*	+	+	Бб
194	села Аджамки (50)	Покровская	Бб	1792					+	+	+	Ал•
195	села Федоровки (Новая Одесса)	Георгиевская	Бб	1792↑				*	*	+	+	Хр•
196	села Касперовки	Димитриевская	Хр	1792					*	+	+	Хр•
197	села Троицкого (Волконского, Корбе, Святотроицкое)	Троицкая	Ан	1792					+	+	+	Ан
198	села Парканы (местечко)	Николаевская	Тр	1792					+			Тр-
199	села Березовки (Березово)	Иосифовская	Ал	1792					*	+	+	Ал
200	села Ремеровки (Реймаровка)	Предтеченская	Тр	1792					+	+	+	Тр
201	села Гиديرим	Богородицкая*	Тр	1792					+	+	+	Ан*
202	села Перелет	Михайловская	Ан	1792					+	+	+	Ан
203	села Флоры (Макарескула)	Николаевская	Ан	1792↓						+	+	Ан
204	села Окон (Стурзы)	Успенская	Тр	1792					+	+	+	Ан
205	села Дойбановки (Дойбаны)	Михайловская	Тр	1792					+	+	+	Тр*
206	села Бирзул (Бырзулово)	Богословская	Ан	1792					+	+	+	Ан
207	села Малаешт (Катаржи)	Николаевская	Тр	1792					*	+	+	Тр
208	села Глинного	Николаевская	Тр	1792					+	+	+	Тр*
209	села Слободзеи	Михайловская	Тр	1792					+	+	+	Тр*
210	села Незавертайловки	/Успенской/	Тр	1792					+	+	+	Тр*
211	села Андреевки (Сочеванова)	Успенская		1792↓						*	+	Хр
212	села Голты	Николаевская	Бб	1792					+	+	+	Ан•
213	села Воскресенского	Воскресенская	Хр	1792↓						*	*	Хр◊-
213a	села Воскресенского	Покровская	Хр	1792					*		+	Хр◊
214	села Кошарки (Гайоса)	Марковская	Тр	1792					+	+	+	Тр
215	села Суклеи (319)	Николаевская	Од	1792					+			Тр-
216	города Очакова	Николаевская	Од	1792					+	+	+	Од♦
216a	города Очакова	Николаевская, гр	Од	1792					+	+	*	Од-
217	села Ново-Григорьевки (96, 127)	Григорьевская*	Бб	1792								=
218	села Гвоздовки (235)	Михайловская	Тр	1792					+	+	+	Ан*
219	села Коренихи (Николаевка)	Николаевская	Од	1793					+	+	+	Од
220	села Овсяниковки (249)	Николаевская	Бб	1793					*	+	+	Бб
221	села Ингульской Камянки	Николаевская	Бб	1793					*	*	+	Ал•
222	села Макарихи	Предтеченская	Бб	1793					*	+	+	Ал
223	местечка Кантакузовки	Предтеченская	Ан	1793↓						+	+	Ан
224	села Ново-Покровки (Балай, Покровское, Куриса) (427)	Покровская	Од	1793					+	+	+	Од
225	села Седневки	Ильинская	Бб	1793↓						*	+	Бб
226	села Анастасиевки (Гайоса)	Анастасиевская	Тр	1793↓					+	+	+	Тр
227	села Васильевки (Долгорукова)	Васильевская	Тр	1793↓					+	+	+	Тр

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

№	поселення	церква	повіт	дата	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	повіт
228	села Захарьєвки (<i>Долгорукова</i>)	Успенская	Тр	1793↓					+	+	+	Тр
229	села Осиповки (<i>Долгорукова</i>) (426)	Иосифовская	Тр	1793↓					+	+	+	Тр
230	села Александровки	Покровская	Тр	1793↑					*	+	+	Бб•
231	села Аникеевки	Предтеченская	Бб	1793↓					*	*	+	Бб
232	села Миланки (<i>Бокова, Янополь</i>)	Богородицкая*	Ан	1793					+	+	+	Ан
233	села Теи	Параскевиевская	Тр	1793↓						*	+	Тр*
234	села Гиржева	Георгиевская	Тр	1793↑					*	*	+	Тр
235	села Гвоздовки (218)	Михайловская	Тр	1793								=
236	села Бобрика (254)	Богородицкая	Ан	1793↑					+	+	+	Ан*
237	села Кривого Озера (396)	Параскевиевская	Ан	1793↑					+	+	+	Ан*
238	села Сирового (281)	Михайловская	Ан	1793↑					+	+	+	Ан*
239	села Кумаров (299)	Дмитриевская	Ан	1793↑					+	+	+	Ан•
240	села Хмелевого (<i>Акацатова</i>)	Николаевская	Бб	1793↓							+	Бб
241	села Вознесенского (163, 186)	Петропавловская	Бб	1793								=
242	села Пересадовки (Домаха)	Михайловская	Бб	1793					+	+	+	Хр•
243	села Якимовки (75)	Иоакимоанновская	Бб	1793								=
244	села Липецкого	Михайловская	Ан	1793↑					+	+	+	Ан*
245	села Ташина (<i>Грибовского</i>)	Натальинская	Од	1793↓						*	+	Од
246	села Эрделиевки	<i>Георгиевская*</i>	Бб	1793				*		+	+	Бб
247	села Любомирки	Покровская	Бб	1793↓						+	+	Бб
248	города Николаева	Богородицкая	Хр	1793					*	*	+	Хр
249	села Овсяниковки (220)	Николаевская	Бб	1793								=
250	села Поповки	Петропавловская	Ал	1793↓						*	+	Ал
251	села Бузиновки (Бузавка)	Михайловская	Од	1793					+	+	+	Тр
252	села Ананьєвського (<i>Струкова, Покровское, Журавка</i>)	Богородицкая*	Од	1793↑					+	+	+	Ан
253	села Ахмечетки	Богословская	Ан	1793↓					+	+	+	Ан
254	села Бобрика (236)	Богородицкая	Ан	1793								=
255	села Беляков (Делакеу) (48)	Михайловская		1793								=
256	села Алексеевки	Предтеченская	Бб	1793								=
257	села Гандрабур	Михайловская	Ан	1793↑					+	+	+	Ан*
258	села Лисанєво-Душенкевичевой	Варваринская	Ал	1793					*	+	+	Ал
259	села Александровки (<i>Гапсина</i>)	<i>Георгиевская*</i>	Бб	1793					*	+	+	Бб
260	села Тузл (<i>Дерибаса</i>)	Иосифовская	Од	1795						*	+	Од
261	села Шмитова-Петровского (Петровка)	Петропавловская	Бб	1795						+	+	Бб
262	села Николаевки-Винтуловой (101)	Богословская	Бб	1795						*	+	Бб
263	села Величковки	Николаевская	Бб	1795						*	+	Бб
264	села Александровки (<i>Аврамова</i>)	Богородицкая	Ал	1795						+	+	Ал
265	города Одессы	Екатерининская, нз	Од	1795						+		Од-
266	села Куликова-Поля (<i>Чернова</i>)	Димитриевская	Ан	1795						*	+	Ан
267	села Петриновки	Космодамиановская	Бб	1795↓						*	+	Бб
268	села Григорьевки (<i>Зимина</i>)	Николаевская	Тр	1795↓						*	+	Тр
269	села Николаевки (дворянской)	Михайловская	Бб	1795↓							+	Бб•
270	города Одессы	Преображенская, сб	Од	1795↓							+	Од
270a	города Одессы	Николаевская	Од	1795						+	*	Од-
271	села Байтал	Богородичная	Ан	1795						*	+	Ан
272	села Мошорина	Воздвиженская	Бб	1795↑		*	+	+	+	+	+	Ал•
273	села Ивановки (<i>Марьяновского</i>)	Богословская	Бб	1795						*	+	Ан
274	села Ново-Воронцовки (Николаевка)	Николаевская		1795						+	+	Хр
275	села Ровного	Покровская	Бб	1796						+	+	Бб

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

№	поселення	церква	повіт	дата	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	повіт
275a	села Ровного	Николаевская	Бб	1816							+	Бб
276	села Петрова (Солониha, Петровское, <i>Пассека</i>)	Петропавловская	Од	1796↓					*	*	+	Од
277	села Трояновки (Троянка)	Богородицкая	Бб	1796↑				*	*	*	+	Бб
278	села Константиновки	Николаевская	Бб	1796↑					*	+	+	Бб•
279	села Исаевки	Димитриевская	Бб	1796						+	+	Бб
280	села Витязевки (<i>Нечаева</i>)	Николаевская	Бб	1796						*	+	Бб
281	села Сировое (238)	Михайловская	Ан	1796								=
282	села Протопоповки (Вараждин)	Троицкая	Бб	1796↑		*	+	+	+	+	+	Ал•
283	села Троицкого	Троицкая, ед	Од	1796						+	+	Од
283a	села Троицкого (Коблево)	Троицкая	Од	1805						*	+	Од
284	села Федваря (18)	Воздвиженская, нз	Ал	1796↓							*	Ал•
285	села Живановки (<i>Живановича</i>)	Михайловская	Бб	1796↑				*	*	+	+	Бб
286	села Вавиловки (Вавилово)	Преображенская		1796↑					*	+	*	Хр-
287	села Ивановки (<i>Булацелевой</i>)	Предтеченская	Бб	1797						+	+	Бб
288	села Янополя (<i>Ивановой</i>)	Успенская	Бб	1797↓						*	+	Бб
289	села Серезлиевки	Покровская	Бб	1797						+	+	Бб
290	села Розалиевки (<i>Филодора</i>)	Константиновская	Тр	1797					+	*	+	Тр
291	города Дубосар	Всех Святых, гр		1797					*	*	+	Тр
292	села Привольного	Святодуховская	Бб	1797↓							+	Хр•
293	села Привольного	Покровская, ед	Бб	1797↑						+	+	Хр•
294	села Николаевки (Водяной, <i>Красовского</i>)	Николаевская	Бб	1797↓						*	+	Ал
295	села Богдановки	Преображенская	Ал	1797						*	*	Ал•
296	села Богослава (Богославка)	Богословская	Тр	1797						*	+	Тр
297	села Щастливого (<i>Годлевского</i>)	Успенская	Ан	1797↓						*	+	Ан
298	села Ульяновки (107)	Успенская	Хр	1797								=
299	села Кумаревки (239)	Димитриевская	Бб	1797								=
300	села Ивано-Петровки	Покровская	Хр	1797						*	+	Хр
301	села Камянки (303)	Успенская	Хр	1797						*	+	Хр*
302	села Ревовки (<i>Хорвата</i>)	Димитриевская	Ал	1798						*	+	Ал
303	села Камянки (301)	Успенская	Бб	1798								=
304	села Шпаковки (<i>Крижановской</i>)	Богородицкая*	Бб	1798↑					*	*	+	Бб
305	села Варваровки	Богородицкая	Бб	1798						*	+	Ал•
306	села Калиновки	Николаевская	Бб	1798↓						*	+	Ал•
307	села Злынки (Новоукраинск) (114)	Покровская, ед.	Бб	1798						+	+	Бб•
308	города Александрии (Бечия, Усовка)	Николаевская, сб	Ал	1799↑		*	+	+	+	+	+	Ал
308a	города Александрии (Усовка)	Александроневская, нз	Ал	1793					*	*		Ал-
309	города Николаева	Николаевская, гр	Хр	1799↑					*	+	+	Хр
310	города Одессы	Покровская, ед	Од	1799						*	+	Од
311	села Светлопольского (141)	Димитриевская	Ал	1799								=
312	села Ильинского (<i>Безбородька</i>)	Александровская	Од	1800						*	+	Од
313	села Остаповки	Николаевская	Хр	1800						*	+	Хр
314	села Петрова (95)	Вознесенская	Бб	1800								=
315	села Щербаківки (Щербани)	Гавриилівська	Бб	1800↑						*	+	Бб•
316	села Береснеговатого	Николаевская	Хр	1801						*	+	Хр◊
317	села Бокового	Покровская	Бб	1803						*	+	Ал•
318	села Терновки	Успенская	Хр	1803						+	+	Хр□
319	города Тирасполя (215)	Николаевская, сб	Тр	1804↑					*	+	+	Тр
320	села Себенівки (Себино)	Михайловская	Бб	1804						*	+	Хр•
321	села Любомирки (Ксавериевка)	Святодуховская	Хр	1804↑						*	*	Хр-
322	села Михайловки (<i>Орды</i>)	Николаевская	Ан	1804↓							+	Ал

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

№	поселення	церква	повіт	дата	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	повіт
323	города Херсона	Святодуховская, нз	Хр	1804						*	*	Хр
324	города Херсона	Всех Святых, кл	Хр	1804						*	+	Хр
325	села Устиновки	Преображенская	Бб	1804						*	+	Бб•
326	села Арбузинки	Богородичная	Бб	1805						*	+	Бб•
327	села Красной Камянки	Богородичная	Ал	1805↑			+	+	+	+	+	Ал•
328	села Беляевки	Успенская	Од	1805↑					*	+	+	Од*
329	села Еланцовки	Николаевская	Бб	1805								=
330	села Александровки (336)	Николаевская	Хр	1805								=
331	села Григоро-Денисовки	Успенская	Бб	1805↓							+	Ал
332	села Таловой Балки (Боровского)	Преображенская	Ал	1805↓							+	Ал
333	села Браиловки (Петковича)	Святодуховская	Бб	1805↓							+	Ал
334	села Краснополя (Календы)	Дмитриевская	Ан	1805↓							+	Ан
335	села Калиновки	Богородицкая	Хр	1805↓							+	Хр◊
336	села Большой Александровки (330)	Николаевская	Хр	1805↓							+	Хр*
337	села Дорофеевки (Нижняя Татаровка)	Михайловская	Бб	1805↓							+	Бб
338	села Севериновки (Потоцкого)	Богословская	Од	1805						*	+	Од
339	села Ивановки (Курлянской)	Усекновенская	Хр	1807						*	+	Хр
340	города Николаева	Всех Святых, кл	Хр	1807							+	Хр
341	села Благодатного	Михайловская	Бб	1808							+	Бб•
342	села Петриковки (Петровка, Заводовка)	Петропавловская	Од	1808						*	+	Ан
343	села Ряснополя (Гжищкого)	Петропавловская	Од	1808							+	Од
344	села Аджигола	Успенская	Од	1808↑							+	Од
345	колонии Большого Буялыка	Успенская	Од	1808↑						*	+	Од□
346	колонии Малого Буялыка	Предтеченская	Од	1808↑						*	+	Од□
347	села Брашевановки	Покровская	Тр	1808↑							+	Тр
348	колонии Катаржиной	Богородичная	Тр	1808							+	Тр□
349	села Березовки	Михайловская	Бб	1808↓							+	Бб•
350	города Одессы	Троицкая, гр	Од	1808↑						*	+	Од
351	села Девиловки (Витовка)	Троицкая	Бб	1808↑						*	+	Бб
352	села Измайловки (Потоцкой)	Софиевская	Од	1809							+	Од
353	села Нечаевки	Покровская	Од	1809								=
354	села Степановка	Святодуховская	Бб	1809↓							+	Бб
355	села Мойсеевки (Добровольского)	Преображенская	Ан	1809↓							+	Ал
356	села Перешор	Николаевская	Ан	1810							+	Ан
357	села Заградовки (Кочубея)	Адрианонаталевская	Хр	1810							+	Хр
358	села Гуровки (Гурьевка)	Покровская	Бб	1810							+	Хр•
359	села Семеновки	Николаевская	Бб	1810							+	Бб•
360	села Мостового (Боровского)	Николаевская	Ан	1810↑							+	Ан
361	села Куяльника (Нерубайские хутора)	Вознесенская	Од	1810							+	Од
362	слободы Петровой (95)	Покровская	Бб	1810							+	Ал•
363	села Ковалевки (Кириякова)	Михайловская	Од	1811↑					*		+	Од
364	села Варваровки (Голицина)	Михайловская	Од	1811							+	Од
365	села Любашовки (Любинского)	Михайловская	Ал	1811							+	Ан
366	села Николаевки (Жидовское)	Николаевская	Ан	1812↑							+	Ан
367	села Белоусовки	Покровская	Бб	1812							+	Бб•
368	села Верблюжки (80)	Николаевская	Бб	1812							+	Ал•
369	села Новокрасного	Успенская	Бб	1812							+	Бб•
370	села Славяносербки	Лукинская	Од	1813							+	Од
371	села Семеновки (Семеновское)	Николаевская	Бб	1813							+	Бб
372	колонии Кубанки	Троицкая	Од	1814							+	Од□

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

№	поселення	церква	повіт	дата	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	повіт
373	города Одессы	Успенская, ед	Од	1814							+	Од
374	села Батурица	Покровская	Бб	1814							+	Хр◊
375	города Одессы (при больнице)	Рождественская	Од	1814							+	Од
376	села Алексеевки (Кириякова)	Алексеевская	Бб	1814							+	Бб
377	села Барабывки (Барабой, Арнаутское)	Успенская	Од	1814							+	Од [□]
378	села Казанки	Николаевская	Бб	1815							+	Бб•
379	села Новополтавки	Николаевская	Бб	1815							+	Хр•
380	села Ровного	Николаевская	Бб	1816							+	Бб
381	села Понор	Покровская	Ан	1816							+	Ан
382	города Тирасполя	Покровская, ед	Тр	1816↑						*	+	Тр
383	села Новопавловки (Новый Буг)	Богородицкая	Бб	1816							+	Хр•
384	села Сергеевки	Покровская	Бб	1816							+	Бб•
385	села Костромского	Покровская	Хр	1816							+	Хр*
386	села Врадиевки	Параскевиевская	Бб	1816↑						*	+	Ан•
387	слободы Солоной	Николаевская	Бб	1816							+	Бб•
388	села Жеребков (Жеребкова)	Богословская	Ан	1816							+	Ан
389	села Кохановки	Казанская	Тр	1817								=
390	села Васияновки (Возсятское)	Покровская	Бб	1817↑							+	Бб•
391	села Богорождественское	Казанская	Ан	1817							+	Ан
392	села Дальника	Георгиевская	Од	1817↑							+	Од
393	села Татарки	Успенская	Од	1817							+	Од
394	села Федоровки (Чорбы)	Петропавловская	Ал	1817							+	Ал
395	села Антоно-Кодинцовки	Варваринская	Од	1818							+	Од
396	села Кривого Озера (237)	Параскевиевская	Тр	1818								=
397	города Херсона	Богородицкая, ед	Хр	1818							+	Хр
398	города Херсона (Забалковская)	Николаевская	Хр	1819							+	Хр
399	села Точиловки (Точиловое)	Покровская	Ан	1819↑					+	+	+	Ан*
400	села Владимировки	Николаевская	Бб	1819							+	Хр•
401	села Катериновки	Екатерининская	Тр	1819							+	Ан
402	села Ново-Александровки (Березовки)	Николаевская	Од	1820↑							+	Ан
403	города Одессы (на Молдаванке)	Михайловская	Од	1820							+	Од
404	города Одессы	Всех Святых, кл	Од	1820							+	Од
405	слободы Песоцкой (Пески)	Николаевская, нз	Хр	1820↓							*	Хр
406	села Ново-Ивановки	Николаевская	Хр	1820							+	Хр
407	села Братолюбовки	Святодуховская	Ал	1821							+	Ал
408	слободы Златобальской (434)	Вознесенская	Хр	1821							+	Хр
409	села Николаевки (Новониколаевки)	Николаевская	Хр	1821↑						*	+	Хр*
410	села Александровки (Абертасова)	Сергиевская	Бб	1821							+	Бб
411	города Григориополя	Вознесенская	Тр	1821↑						*	+	Тр
412	села Ташлык	Георгиевская	Тр	1821↑						*	+	Тр*
413	села Маяк	Преображенская	Од	1821							+	Од*
414	села Калужского	Покровская	Хр	1821							+	Хр*
415	села Еремеевки	Казанская	Од	1821							+	Од
416	села Гориевки (Гориево)	Успенская	Тр	1821↓							+	Тр
417	местечка Петро-Веровки	Петропавловская	Тр	1821↓							+	Тр
418	села Васильевки (Малигонтова)	Преображенская	Тр	1821↓							+	Тр
419	села Усатовых хуторов	Богородицкая	Од	1821↓							+	Од
420	села Алексеевки (111)	Богословская	Бб	1821								=
421	села Троицкого (Сафоново, Стойковка, Евтихполь)	Троицкая	Хр	1823							+	Хр
422	села Павловки (Туманова)	Петропавловская	Тр	1823							+	Тр

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

№	поселення	церква	повіт	дата	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	повіт
423	села Николаевки (<i>Ганського</i>)	Николаевская	Ан	1823							+	Ан
424	села Вшивого (Новопокровское)	Покровская	Хр	1824							+	Хр*
425	села Александровки (Текелино)	Георгиевская	Ал	1824↑						*	+	Ал
426	села Осиповки (229)	Иосифовская	Тр	1824								=
427	села Покровского (<i>Куриса</i>) (224)	Покровская	Од	1824↑								=
428	села Александро-Дариевки (Кабурга)	Николаевская	Од	1824							+	Од
429	села Семенокосовки (Семикосовка)	Троицкая	Бб	1824							+	Бб
430	села Егоровки (Ферстеровка)	Георгиевская	Од	1825↑							+	Од
431	села Кондратовки	Богословская	Ан	1825							+	Ан
432	посада Новогеоргиевска (Александрия, Крылов) (27)	Воскресенская, ед	Ал	1827↑						*	+	Ал
433	города Одессы (при лицее)	Александроневская	Од	1827							+	Од
434	села Золотой Балки (408)	Вознесенская	Хр	1827								=
435	села Степановки (<i>Шароя</i>)	Михайловская	Ан	1827↑							+	Ан
436	села Каменного Моста	Николаевская	Ан	1828							+	Ан
437	города Одессы (при тюрме)	Александроневская	Од	1828							+	Од
438	города Одессы (женск. монастиря)	Михайловская	Од	1828							+	Од
439	города Одессы (на Молдованке)	Петропавловская, ед	Од	1829							+	Од
440	села Александровки (Чуйково)	Покровская	Тр	1829↑							+	Ан
441	села Мало-Александровки	Михайловская	Хр	1829							+	Хр*
442	села Гниляковой Балки	Покровская	Од	1830							+	Од
443	села Архангельского	Михайловская	Хр	1830							+	Хр*
444	села Трех-Хат (Трихаты)	Екатерининская	Од	1831							+	Од
445	села Демидовки	Нерукотв. Образа	Од	1831							+	Тр
446	села Карловки	Богородицкая	Ан	1832							+	Ан
447	села Барановки	Богородицкая	Од	1832							+	Од
448	села Буличево-Петровского	Покровская	Бб	1833↑					*	*	+	Бб
449	города Одессы (при институте)	Александринская	Од	1834							+	Од
450	села Николаевки (<i>Жуковского</i>)	Благовещенская	Бб	1834							+	Бб
451	села Китросановки (Громоклеи)	Троицкая	Бб	1835							+	Бб
452	города Берислава	Успенская	Хр	1835↑							+	Хр
453	города Николаева	Богородицкая, ед, нз	Хр	1835							+	Хр

Складено за виданням: Хронологико-историческое описание церквей епархии Херсонской и Таврической // ЗООИД, 1848, т. 2, с.140-210. При цьому до відомостей (колонки 2-5) залучено назви поселень і церков, дані стосовно хронології їх закладання та належності до тогочасних повітів Херсонської губернії так, як вони зазначені у виданні, у повній відповідності до якого запроваджена також їх умовна нумерація (виходячи з послідовності розміщення хронологічних даних). У випадку, якщо в одній позиції хронологічного опису згадується також про інші церкви, які діяли у відповідному поселенні, але залишилися не виділеними в окрему позицію, інформація про них подана під відповідним номером з застосуванням літерних позначень (а, б, в і т.д.). При відсутності згадки про дату заснування такої церкви, вона приведена за наявними документами з виділенням курсивом.

Документальні згадки про діючі церкви другої половини XVIII ст. (колонки 6-10) приведено з їх десятилітньою градацією починаючи з 1754 року – часу заснування на території краю поселень Нової Сербії і Слобідського козачого полку. Для XIX ст. (колонки 11-12) такими відправними пунктами обрано 1805 (останній рік перед запровадженням повітової реформи 1806 року) і 1835 роки (саме останнім завершується хронологічний опис Г.Розанова, хоча в поясненнях до історії окремих приходів інформація стосується і більш пізнього періоду). При цьому згадки про діючі церкви, присутні у вищепроведених відомостях 1774, 1784, 1790 і 1798 років (два останні з відповідними примітками умовно віднесено до 1794 і 1805 років) відмічені позначкою (+), всі інші згадки, зазначені в примітках, – позначкою (*). У згадках за 1754 знаком (+) відмічено церкви, що діяли на початок року, знаком (*) – новозакладені та такі, що припинили своє існування і в наступних періодах не згадуються (відповідна позначка зміщена вліво); за 1764 рік – діючі та такі, щодо відкриття яких було порушене відповідне клопотання. Для 1835 року знаком (+) відмічено виключно діючі на цей час церкви, відомості стосовно яких уточнено за документами фонду Херсонської духовної консисторії (ДАОО, ф. 37, оп. 2а, спр. 261-270). Церкви, які до завершення відповідного періоду припинили своє існування, позначені знаком (*). Крім того в

уточнених відомостях про повітову належність відповідних поселень інформація щодо недіючих церков передана курсивом з додатковим позначенням таких, що припинили існування, знаком (-).

Умовні позначення для повітів: Ал – Олександрійський, Ан – Ананіївський, Бб – Бобринецький, Вд – Верхньодніпровський, Ек – Катеринославський, Од – Одеський, Тр – Тираспільський, Хр – Херсонський; для суміжних губерній: Птг – Полтавська, Пдг – Подільська; для військових поселень, що фактично не входили до складу повітів – (•); для церков військового відомства – (◆), для адміралтейських поселень – (◇), для греко-болгарських колоній – (◊), для інших державних поселень, що перебували у підпорядкуванні Палати державного майна – (*).

У випадку принципових відмінностей у назвах поселень, що не зустрічаються у документальних згадках, останні приведені як уточнення (у дужках). Редакційні неточності при передачі назв поселень (для належної ідентифікації) приведені з необхідними виправленнями, що передані курсивом²⁶.

Якщо одна й та ж церква згадується в роботі Г.Розанова кілька разів (при закладенні, перебудові тощо), такі випадки відмічені перехресними посиланнями на номери відповідних позицій у відомості. При цьому документальні згадки стосовно таких церков та їх територіальна належність зазначені один раз (переважно це перша згадка або позиція за хронологічним описом, яка знаходить найбільш повне підтвердження у наявних документальних згадках). Дублюючі позиції відмічено знаком (=) з застосуванням перехресних посилань на номер позиції, яку прийнято за основну. Аналогічним чином, але без перехресних посилань, відмічені також випадки неідентифікованих позицій, що в основному зумовлене невідповідністю назви діючої церкви у даному поселенні (їх реальні найменування відтворені у додатку пропущених або не згаданих церков).

Найбільше ускладнень виникає з ідентифікацією поселень і церков з однаковою назвою²⁷. На практиці, у межах окремих повітів та відповідних духовних правлінь, такі випадки для уникнення зайвої путанини не допускались. Крім того, існувало чітке розмежування на державні і поміщицькі поселення, яке у хронології Г.Розанова виявилось опущеним. В результаті багато слухних приміток виявились поміщеними не завжди під тим поселенням, якого вони хронологічно стосуються.

Так, пояснення щодо слободи Спасівки або Кисляківки Херсонського повіту з Преображенською церквою (№№ 100, 104), виявились вміщеними в позиції, яка стосується села Спасового з Михайлівською церквою (№ 44), що на той час входило до військових поселень і умовно показане в складі Бобринецького повіту.

Подібні невідповідності містять примітки, що супроводжують і деякі інші позиції хронології, зокрема:

щодо села Красного Поля Олександрійського повіту (поз. № 58), де вміщена інформація про поміщика Календу, який значно пізніше заселяв село з такою ж назвою, але в Ананіївському повіті (поз. № 334);

щодо села Миколаївки (поз. № 168), де в 1790 році дійсно з'явилася Миколаївська церква, але це було скоріше село Остроградської-Гаврилової, що відійшло з Олександрійського до Катеринославського (згодом Верхньодніпровського) повіту, а не поміщика Красовського (поз. № 294), де аналогічна церква з'явилася дещо пізніше;

стосовно села Троїцького Одеського повіту (поз. № 283), яке за датою заснування Троїцької церкви чітко співвідноситься з відповідним державним поселенням, але під ним виявилася вміщеною інформація відразу про два приватновласницькі поселення з такою ж назвою і церквою, що належали в тому ж повіті поміщику Кобле (додаткова поз. № 283а) і в сусідньому Ананіївському повіті поміщику Волконському (поз. № 197);

щодо села Олександрівки Тираспільського повіту (поз. № 230), де Покровська церква влаштована начеб-то коштом його жителя В.Малами з допомогою громади села. Судячи з останнього, йдеться насамперед про одноіменне державне поселення, яке на той час перебувало у військовому відомстві. Всі ж Олександрівки на теренах між Бугом і Дністром, де з'явилися церкви лише у ХІХ ст., належали до приватних, для влаштування церков у яких принципове значення мало не бажання громади, а насамперед воля власника;

щодо іншого села Олександрівки (поз. № 259) з Георгіївською церквою у Бобринецькому повіті, останнє тут відоме як Гапсине і ніколи не належало полковниці Варварі Текелієвій, яка дещо пізніше дійсно опікувалася влаштуванням такої ж церкви, але в селі Олександрівка Олександрійського повіту (поз. № 425);

²⁶ Зокрема, до принципових редакційних перекручень, що унеможливають або суттєво ускладнюють ідентифікацію, нами віднесено розбіжності у передачі назв поселень у позиції за №№ 6, що стосується Петроострова (в хронологію Г. Розанова – Петроверовка), 11 – Печкова (Кечковка), 37 – Янова або Яновки (Анновка), 71 – Доніної Кам'янки (Долиева Кам'янка), 79 – Гарагашівки (Гарагановка), 95 – Петрова (Петровка), 96 – Новогригорівки (Новогеоргієвка), 109 – Губівки (Зубовка), 154 – Федорок (Федоровка), 158 – Чечеліївки (Чегелієвка), 196 – Касперівки (Касперо-Николаєвка), 237 – Петринівки (Петриковка), 285 – Живанівка (Живаковка), 301 – Кам'янки (Карлянка), 358 – Гур'ївки (Гуровка), 408 – Златобалського (Златобужское).

Зазнали редакторського втручання також назви сіл Каніжа (Калнишское, № 22), Куколовки (Кукуловка, № 28), Надлака (Надлехск, № 31), Кагарлика (Кагарлиновка, № 108), Копанок (Копани, № 153), Щербанів (Щербаковка, № 315), Семенастого (Семеноастовка, № 371), Возсіятського (Васияновка, № 390), Семикосівки (Семенокосовка, № 429).

²⁷ Зокрема, лише із числа згаданих, хронологія нараховує 10 поселень з назвою Петрівка, Петриківка, Петрове та ще 7, де це ім'я використано у подвійних назвах типу Новопетрівка, Буличево-Петрівка і т.п.; 9 – з назвою Миколаївка, та ще 4, де ця назва присутня; 8 – з назвою Олександрівка та ще 3 з ознаками нова, мала чи велика, 5 – з назвою Іванівка. Мало не кожен повіт мав також своє Покровське чи Троїцьке з однойменними церквами.

щодо села Нечаївки з Покровською церквою (поз. № 353), яке знаходилося в Бобринецькому повіті, але за подібністю назви під ним виявилася вміщена інформація про село Нечаяне Одеського повіту, де до того ж діяла Преображенська церква, інформація про яку у хронології виявилася фактично відсутньою;

щодо села Сергіївка Бобринецького повіту (поз. № 384), яке на той час входило до складу військових поселень, але саме під ним виявилася вміщеною інформація про поміщика Бредяхіна, який дійсно клопотав про влаштування церкви в сільці Сергіївка, але в Херсонському повіті і церкви Миколаївської, причому після отримання дозволу ще у 1806 році (ДАХО, ф. 207, спр. 771).

Даний перелік можна було б продовжити, враховуючи непоодинокі факти здвоєності або роздвоєності інформації стосовно інших позицій, із-за чого в хронології явно бракує відомостей про цілу низку тогочасних церков Херсонської губернії як з давньою, так і з більш пізньою історією, що очевидно малися на увазі, але із-за подібності назв (державне поселення Цибулеве і Цибулівка дворянина Цибульки, Овнянка колишнього сотника Авраменка і Овнянка поміщиці Литвинової тощо) згадані не при тому поселенні або не в той час, яких вони дійсно стосуються. З метою запобігання непорозумінь, подібних до вищеприведених, більшість схожих назв поселень додатково супроводжено інформацією про їх засновників, що зазвичай практикувалося також в тогочасних документах, зокрема – в офіційних списках населених пунктів губерній, виданих у 60-х роках XIX ст. Додано також інформацію про статус поселень (відмічено військові поселення та інші казенні села).

Знаком (*) позначені також назви церков, які не збігаються з офіційно прийнятими і є скоріше одним з варіантів їх довільного означення, що нерідко зустрічалося також в тогочасних документах. Зокрема, Богородицькими могли бути названі як Різдвабогородицькі, так і Покровські, Успенські та Знам'янські церкви; Іоанобогословські – Іоанопредтечівськими, або просто Іоанівськими, Григорівськими називали Георгіївські і навпаки, хоча в дійсності – це імена різних святих. При цьому, щоб не поглиблювати розбіжності, останні додатково приведені курсивом у відповідність до їх офіційних назв. У випадку, коли в хронології назва церкви пропущена, її відтворено курсивом, взятим у дужки. Крім того, через умовні словоскорочення позначені деякі найбільш стійкі типи церков, зокрема: **гр** – грецькі, **ед** – єдиновірські, **ун** – греко-уніатські, **пр** – придільні, **кл** – кладовищні, **пх** – похідні або полкові та соборні церкви (**сб**), які мали відповідний статус на кінець періоду. Додатково позначені також незакладені та новозакладені церкви, що не почали діяти на кінець 1835 року (**нз**). Певний час виділялися також одні з заможних – купецькі церкви, але після надання більшості з них статусу соборних (у містах Єлисаветграді, Херсоні, а згодом також у Миколаєві), локалізації найбільш впливових купецьких громад при єдиновірських церквах, вони поступово втрачають свою специфічну особливість і перестають згадуватися у клірових відомостях.

Цілу низку запитань викликає метод датування, що базується переважно на наявній інформації про діючі церковні будівлі і невимушено відкидає цілі пласти попередньої історії церкви та її приходу. Причому, у випадку зведення другої, а то й третьої дерев'яної церкви, що потребували оновлення мінімум через 30 років, це нерідко стосується досить значних хронологічних періодів. Останнє наглядно простежується на прикладі церков з більш давньою історією, які додатково позначені знаком (↑). В той же час маємо і випадки неперевіреної чи помилкової інформації в результаті редакційних збоїв, коли зазначена дата закладання церкви виходить далеко за межі реалій тогочасної історії краю, що, зокрема, стосується першої за хронологічних переліком Миколаївської церкви міста Новомиргорода²⁸, помилкових відомостей про церкви Малої Виски, Куколівки, Кривого Рогу, Іванківців, Андріївки (Любомирського) та ряду інших, які додатково позначені знаком (↓). Із-за редакційних збоїв залишилися нерозмежованими дати закладання церков у період 1761-1764, 1793-1794, 1821-1822 років, що при застосуванні вищезазначених символів дозволяє зорієнтувати дослідників на більш ранній або пізній час їх закладання, або початок функціонування, зафіксований у наявних документах. В будь-якому випадку, враховуючи схематичність інформації, за якою відсутня конкретизація відповідних подій, з певною достовірністю можна говорити виключно про дату згадки, зміст якої дозволяють розкрити лише відповідні документальні свідчення.

Багато непорозумінь викликає некоректність адміністративного розмежування поселень з церквами за тогочасними повітами. Це до певної міри можна пояснити новизною та необізнаністю з усіма деталями останньої повітової реформи, запровадженої з 1835 року, відсутністю детальних карт тощо. В той же час, як свідчать матеріали хронології, останні правки до неї вносилися фактично до 1846 року, коли питання розмежування повітів було давно вирішеним. Певні відмінності залишалися хіба що у підпорядкуванні церков тогочасним духовним

²⁸ Цікаво, що у відомостях про Соборну Миколаївську церкву міста Новомиргорода до 1835 року незмінно зазначалося, що остання "построена тщанием прихожан, но когда и кем не известно". Згадка про 1752 рік вперше з'являється лише починаючи з відомостей за 1836 рік (ДАОО, ф. 37, оп. 2а, спр. 275, арк. 1; те ж, спр. 279 (дублікат), арк. 1), що вочевидь було пов'язано з часом виходу першого тому Хронологічного огляду історії Новоросійського краю А.Скалковського (Одеса, 1836) з деякими історичними відомостями про Новомиргород, хоча безпосередньо про час закладання кам'яної Миколаївської церкви у них не йшлося. Лише до 1753 року відносяться перші згадки про задуми побудови Новомиргородського Миколаївського монастиря, підв'я якого планувалося розмістити в трьох верстах від шанця. І тільки після відомих перипетій з влаштуванням монастиря з'являється задум щодо кам'яної соборної церкви, початок будівництва якої фіксується в документах 1756 року, завершення – початком 1770-х років (найбільш вірогідно це 1771 рік).

правлінням. Якщо в правобережній частині губернії у зв'язку з утворенням Бобринецького повіту ще з 1837 року були приведені у відповідність також межі територіальних повноважень тогочасних Єлисаветградського і Олександрійського духовних правлінь, то у Забузькій частині губернії навіть після її передачі у підпорядкування новоутвореній Херсонській єпархії це питання залишалося невирішеним фактично до припинення повноважень духовних правлінь на початку 50-х років*. Останнє до певної міри пояснює невідповідності у повітовій належності окремих приходів цієї частині території краю. В той же час для віднесення переважної більшості військових поселень, включаючи відраховані з Катеринославської губернії, до складу Бобринецького повіту, що викликає найбільше запитань у дослідників, досить важко знайти якусь мотивацію. Єдине, що на той час було спільним для цих територіально і відомчо розмежованих адміністративних утворень – це кафедральний Успенський собор міста Єлисаветграда, який ще називали корпусним за місцем перебування протоієрея, першоприсутнього в Єлисаветградському духовному правлінні (саме до його відома входили приходи цивільних поселень Бобринецького повіту) і одночасно виконуючого обов'язки благочинного перших чотирьох кавалерійських округів та резервного корпусу військових поселень. Проте, це жодним чином не зумовлює віднесення військових поселень та їх благочинь до будь-якого з повітів, хоча територіально вони і перебували їх межах.

Але чи не найбільше запитань викликає повнота представлення церков, згаданих у хронології, з яких одні зазначені двічі, а то й тричі, інші, включаючи діючі (як станом на 1835 рік, так і на час публікації роботи), – не згадуються взагалі. Ще більш фрагментарно відображені церкви, які в різний час припинили існування. Не повною є інформація також щодо кладовищних та ряду інших церков. Без належних пояснень до складу церков Херсонської єпархії включені окремі церкви військового відомства. Відомості щодо кола представлених церков, їх типології та загальної кількості відсутні також у передмові до історико-хронологічного опису.

Всього з урахуванням подвійної інформації окремих позицій, виділених літерними позначеннями, в описі представлені хронологічні згадки про 464 церкви. Без подвійних згадок та неідентифікованих або помилкових позицій (позначені прочерком =) їх реальна кількість досягає 429, з яких до недіючих віднесено 33, у тому числі 4 – новозакладені (новоосвячені), до церков військового відомства – 3, до діючих церков, підпорядкованих духовним правлінням тогочасних Катеринославської та Кишинівської єпархій – **393**.

Зазначимо, що всього за відомостями духовних правлінь, розташованих на території Херсонської губернії, станом на кінець 1835 року згадується **434** церкви, у тому числі: до складу діючих церков, підпорядкованих найбільшому на той час Тираспільському духовному правлінню, входило 96 церков та приписний до Успенського собору міста Дубосар карантинний молитовний будинок (ДАОО, ф. 37, оп. 2а, спр. 270); до Одеського благочиння – 55, включаючи Одеський Преображенський собор (облікований окремо), окремо подавалися також відомості про монахів при двох монастирях Одеських предмість (там же, спр. 258, 265); до Єлисаветградського – 69 (там же, спр. 260); до Олександрійського – 32, включаючи дві крюківські церкви та єдиновірську міста Кременчука (там же, спр. 264); до Херсонського – 46 (там же, спр. 262; оп. 3, спр. 463); до благочиння округів військового поселення 2-ї Кирасирської дивізії (посад Нова Прага) – 51, включаючи 4 полкові та 2 кладовищні, що діяли у складі відповідних приходів (там же, спр. 263); до благочиння округів військового поселення 2-ї Уланської дивізії (місто Новомиргород) – 34, включаючи приписну кладовищну (там же, спр. 267); до благочиння округів військового поселення 4-ї і 5-ї легких кавалерійських дивізій (місто Вознесенськ) – 44 (там же, спр. 269); окремо приведені відомості Успенського собору 2-го Резервного кавалерійського корпусу з приписною Петропавлівською кладовищною церквою у військовому місті Єлисаветграді (там же, спр. 261). Діяла також Григорівська церква при Бізюковому монастирі. Крім того, ще мінімум 8 нерухомих церков належали до військового відомства (відомості щодо рухомих або похідних церков регулярних військових формувань, дислокованих на території краю, за неповнотою інформації нами опущені). В цілому у даних хронології Г.Розанова не представлено мінімум 46 діючих церков. Досить значною є також кількість не згаданих церков, які з різних обставин припинили своє існування, змінили назву при закладенні нових і т.п. (детальніше див. у додатку 1).

У цьому плані методологічно більш послідовно історія церковного будівництва у повітах правобережної Катеринославщини станом на кінець XVIII ст. представлена у роботі Феодосія Макаревського, хоча за браком необхідних документів не всі з діючих на той час приходів були відповідним чином описані. Не приведена також загальна кількість діючих церков або приходів за даними духовного правління на кінець аналізованого періоду, що значно ускладнює можливість простежити повноту приведених відомостей.

* Зокрема, приходи першої частини Одеського благочиння, що фактично виконувало функції духовного правління, після розмежування повітів за останньою повітовою реформою з 1835 року територіально входили як до складу Одеського повіту (Покровське, Антонокодинцовка, Слав'яносербка, Малий і Великий Буялики, Кубанка, Баранівка, Новопокровське), так і сусідніх Ананьївського (Петрівка, Новоолександрівка) та Тираспільського (Петровівка, Бузинівка, Демидівка). Очевидно саме на цій підставі деякі з власників останніх ще довгий час називали себе одночасно поміщиками Одеського і Тираспільського повітів (ДАОО, ф. 37, оп. 4, спр. 75, арк. 209)

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

№	Відомості за даними опису Ф.Макаревського		за згадками в документах								повіт
	назва поселення	назва церкви	рік згадки	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	з 1835 року
№	поселення	церква	дата	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	повіт
1	местечка Нового Кодака	Николаевская	1742	+	+	+	+	+	+	+	Ек*
1a	местечка Нового Кодака	Святодуховская	1780				+	+	+		Ек-
1б	местечка Нового Кодака	Михайловская, пр	1793					*	+		Ек-
2	слободы Половицы	Петропавловская, нз	1779				*				Ек-
2a	города Катеринослава	Казанская	1786					+	*		Ек-
2б	города Катеринослава (при губернаторском доме)	Иосифовская	1794					*			Ек-
2в	города Катеринослава (при фабрике)	Покровская	1795						+	+	Ек
2г	города Катеринослава	Успенская	1797						+	+	Ек
2д	города Катеринослава	Святодуховская	1797						*	+	Ек
3	местечка Покровского	Покровская	1734	+	+	+	+	*	+	+	Ек
4	местечка Никитино (Никополь)	Покровская	1777↑		*	*	+	+	+	+	Ек
5	села Романково	Успенская	1755		+	+	+	+	+	+	Ек*
6	села Старый Кодак	Михайловская	1748	+	+	+	+	+	+	+	Ек*
7	село Камянского	Богородицкая	1751	+	+	+	+	+	+	+	Ек*
8	села Карнауховки	Варваринская	1773			+	+	+	*	+	Ек*
9	слободы Волошской	Преображенская	1776				+	+	+	+	Ек*
10	села Петровского (Папчинского)	Петропавловская	1780				+	+	+	+	Ек
11	слободы Письмичевки (Белых)	Трехсвятительская	1782				+	+	+	+	Ек
12	слободы Вышетарасовки (Браницкой)	Александринская	1784				*	+	+	*	Ек-
13	слободы Гологрушевки (Грушевка, Толстого)	Михайловская	1785					+	+	+	Ек
14	слободы Михайловки (Будлянського)	Екатерининская	1778				+	*	+	*	Ек-
15	слободы Лошкаревки	Константиновская	1790					*	+	+	Ек
16	слободы Томаковки	Благовещенская	1791↑					*	+	+	Ек*
16a	слободы Хортицкой (Потемкина)	Николаевская	1785					*	*		Ек-
16б	слободы Любимовки (Скавронской)	Николаевская, нз	1791						+		Ек-
17	слободы Красногригорьевки	Богословская, нз	1795						+		Ек-
18	слободы Ивановки (Симперовича, Киньгрусть)	Анновская	1792					*	+	+	Ек
19	слободы Павловки (Соловьева)	Петропавловская	1797						*	+	Ек
20	села Сурского-Клевцова (Шостака)	Трехсвятительская	1793					*	+	+	Ек
21	слободы Сухачевки	Богословская	1794					*	+	+	Ек*
22	слободы Николаевки (Синельникова)	Николаевская	1794						+	+	Ек
23	села Звонецкого	Преображенская	1795						+	+	Ек*
23a	села Краснополье	Святодуховская	1795						+	+	Ек*
24	села Тритузного	Николаевская	1785					+	+	+	Ек
25	села Тарамского	Покровская	1791↑				*	*	+	+	Ек*
26	слободы Сулицко-Лиманской	Варваринская, нз	1794					*			Ек-
27	слободы Шолоховой	Богословская	1797						+	+	Ек*
28	слободы Лоцманской Камянки	Николаевская	1794↑					*	+	+	Ек*
29	слободы Игнатъевки (Гижичького)	Ильинская	1797						*	+	Ек
30	села Аулы	приход	1797						*		Ек-
31	слободы Диевки	Крестовоздвиженская	1799						*	+	Ек*
32	села Сурско-Литовского (Дубровинское)	Святодуховская	1803						*	+	Ек*
33	слободы Днепровокамнянки	Николаевская	1754	*	+	+	+	+	+	+	Вд*

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

№	поселення	церква	дата	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	повіт
34	слободы Дериевки	Вознесенская	1752	+	+	+	*				Вд-
34a	слободы Дериевки	Крестовоздвиженская	1779				+	+	+	+	Вд*
35	слободы Мишуринога Рога	Симеоновская	1739	+	+	+	+	+	+	+	Вд*
35a	слободы Мишуринога Рога	Преображенская	1757		+	+	+	+	+	+	Вд*
36	слободы Вороновки (Тройницка, Куцеволовка)	Николаевская	1755		+	+	+	*	+	+	Вд*
37	слободы Омельник (Лиховка)	Троицкая	1754	*	+	+	+	+	+	+	Вд*
38	слободы Бородаевки	Покровская	1756	*	+	+	+	+	+	+	Вд*
39	слободы Алферовки	Богословская	1781				+	+	+	+	Вд
40	слободы Сошиновки (Шошиновки)	Казанская	1782				+	+	+	+	Вд
41	местечка Анновки (<i>Безбородька</i>)	Владимирская	1785					+	+	+	Вд
42	слободы Веселые Терны (<i>Зоммера</i>)	Григорьевская	1785↑				*	+			Вд-
42a	слободы Веселые Терны (<i>Шляхтина</i>)	Михайловская	1791					*	+	+	Вд
43	села Зеленого	Петропавловская	1757		+	+	+	+	+	+	Вд•
44	села Желтого	Ананьевская	1786					+	+	+	Вд•
45	слободы Лозоватки	Покровская	1787					+	+	+	Вд*
46	села Гуляй Поля (<i>Корбы</i>)	Николаевская	1791					*	+	+	Вд
47	слободы Никифоровки (Боголюбовка)	Троицкая	1792					*	+	+	Вд
48	слободы Ивановки (<i>Руденка, Ивановское, Александровка</i>)	Предтечинская	1793						+	+	Вд
49	слободы Новогригорьевки (Верхнеднепровск)	Константиновская	1792						+	+	Вд
50	слободы Саксагань	Покровская	1782				+	+	+	+	Вд*
51	села Попельнастого	Богословская	1772			+	+	+	+	+	Вд•
51a	слободы Буянской	Богословская	1755	*	+	*					Вд-
52	слободы Домоткань	Михайловская	1756	*	+	+	+	+	+	+	Вд*
53	села Успенского (Плахтеевка)	Успенская	1744	+	+	+	+	+	+	+	Вд•
54	слободы Артемовки (<i>Оболонского</i>)	Артемовская	1799						*	+	Вд
55	слободы Ильинки (<i>Маламы</i>)	Михайловская	1790						+	+	Вд
56	слободы Байдаковки	Иоаннокрестительская	1789					+	+	+	Вд
57	слободы Бельченковой	Богоявленская	1798						*	*	Вд-
58	слободы Васильевки (<i>Маркова, Борха</i>)	Николаевская	1787				*	+			Вд-

Складено за виданням: Феодосій (Макаревський). Матеріали для историко-статистического описания Екатеринославской епархии. Церкви и приходы прошедшего XVIII столетия. – Екатеринослав, 1880; вип. I, с. 105- 378). Нумерація приходів приведена відповідно до черговості їх розміщення на сторінках видання. У інформації про рік згадки про церкву враховані найбільш ранні посилання на використані у роботі документи. При цьому дати з історико-фольклорних відомостей про поселення, що супроводжують початок опису практично кожного із згаданих приходів, нами опущено, як такі, що не стосуються безпосередньо церковної історії.

Застосовані словоскорочення та інші символічні позначення повністю відповідають вищеописаним у примітках до хронології Г.Розанова. Всього, з урахуванням літерних позначень, відомості включають інформацію про 72 приходи. Крім того, без зазначення дати закладання церков та їх опису у роботі Ф.Макаревського згадуються деякі інші приходи, що діяли на території повітів правобережної Катеринославщини до кінця XVIII ст., зокрема, – Комісарівка, Калужине, Пушкарівка. Матеріали історико-статистичних описів містять відомості як про закладені, такі що припинили існування, так і про деякі незакладені церкви, що дозволяє отримати досить цілісне уявлення про стан церковного будівництва на відповідній території краю. Щодо церков та приходів, не згаданих у роботі Ф.Макаревського та закладених впродовж першої третини XIX ст. (до 1835 року) більш детальна інформація приведена у додатку 2.

За відсутності офіційних відомостей про тогочасний склад діючих приходів з певною достовірністю (виходячи з наявних документальних згадок) можна говорити про 91 церкву, включаючи кладовищну та адміністративно не підвідомчі церкви військових поселень, що діяли станом на 1835 рік на території двох правобережних повітів Катеринославської губернії. З них 62 (з урахуванням кафедрального Преображенського Собору міста Катеринослава) закладено до кінця XVIII ст., 29 – після 1800 року.

Відомості про церкви на території Херсонської губернії станом на 1835 рік,
не згадані у історико-хронологічному описі Гавриїла Розанова

№	назва поселення	назва церкви	рік згадки	періоди згадок							повіт з 1835 року
				1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	
№	поселення	церква	дата	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	повіт
1	села Цыбулева	Покровская	1732	+	+	+	+	+	+	+	Ал•
2	села Войтова	Успенская	1732	*							Ал-
3	при Гарде и Вербовом урочище	Покровская, пх	1742	*	*	*					Бб-
4	села Уховки	Николаевская	1743	*							Ал-
5	села Федорки	Троицкая	1750	*							Ал-
6	Цыбулевской слободы (Розумовского)	Преображенская	1751	*							Ал-
7	Хорватова гусарского полка (при Новомиргороде)	Николаевская, пх	1752	*	*						Бб-
8	Новомиргородского монастыря	Николаевская, нз	1753	*	*						Бб-
9	села Вуковарь	Димитриевская	1758		+	+	+	+	+	*	Ал•-
10	села Уховки (с 1822 – с.Ульяновки)	Преображенская	1759		*	*	*	+	+	*	Ал•-
11	села Уховки	Николаевская, пр	1759			+	+				Ал-
12	Хорватовой слободы (Онофриевки)	Варваринская, нз	1760		*						Ал-
13	слободы Омеловой (156)	Михайловская, пх	1771			*	*				Хр-
14	села Сухого Ташлыка (135)	Димитриевская	1772			+	*				Бб-
15	шанца Павловского (42)	Михайловская, пх	1772			+	*				Бб-
16	села Ольшанки (52)	Николаевская	1772			+	*				Бб-
17	города Елисаветграда (5)	Петропавловская, кл	1772			+	*	+	+	+	Бб•
18	села Лысье Горы	Покровская	1772			+	+	+	+	+	Бб•
19	села Кошницы	Михайловской	1773			*	*	+	+	+	Тр*
20	села Максимовки (Лагери, Бережинского)	Богородицкая	1774			*	+	+	+	*	Ал•-
21	села Аджамки (Новоаджамки) (194)	Покровская, пр	1774			+	+	*			Ал-
22	села Николаевки (Андреевки, Винтулова-Янкова) (101, 262)	Покровская	1774			*	*	*			Бб-
23	села Черного Ташлыка (72)	Михайловская, пх	1776				+	*			Бб-
24	села Дицовки (129)	Воскресенская, пх	1776				*	*			Ал-
25	села Лозоватки (Радойчина)	Николаевская	1776				+	+	+	*	Ал•-
26	села Хмелевого (Текеля) (240)	Богородицкая	1780				*				Бб-
27	села Нерубайки	Стефановская, нз	1780				*				Ал-
28	села Троицкого (162)	Святодуховская	1781				*	*			Бб-
29	села Мигей (Текеля) (152)	Николаевская	1781				*				Бб-
30	села Седневки (225)	Николаевская	1782				*	*			Бб-
31	села Еланного (Яланполя)	Трехсвятительская	1783			*	*				Бб-
32	села Софиевки (Гейкина)	Софиевская	1783				*	+	+	+	Ал
33	селения Глинной (411)	Дмитриевская	1783					+	*		Тр-
34	слободы Золотой Балки (408)	Васильевская, нз	1783				*				Хр-
35	местечка Дмитровки (128)	Константиновская, пр	1784				+	*	+		Ал•-
36	города Крылова (26)	Троицкая, кл	1784				+	*	*	*	Ал•-
37	села Касперо-Николаевки	Николаевская	1784				*	*	*	+	Хр
38	местечка Дмитровки (128)	Николаевская, кл	1785					+	+	+	Ал•
39	слободы Полковниковой (Любомирского) (247)	Преображенская, нз	1785					*			Бб-
40	села Константиновки (278)	Константиновская	1786					*			Бб-
41	села Гончарского (Водяное)	Богословская	1786					*	+	*	Ал•-
42	Елисаветградского предместья Ковалевки	Покровская	1787					*	+	+	Бб

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

№	поселення	церква	дата	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	повіт
43	села Вершаца	Николаевская, кл	1787					*	*		Ал-
44	села Владимировки (<i>Баратовой</i>)	Николаевская	1789					*	+	+	Бб
45	села Любомирки (247)	Николаевская	1789					*			Бб-
46	станицы Соколы (163, 186)	Вознесенская, нз	1790					*			Бб-
47	села Цыбулево	Троицкая, кл	1790					*			Бб-
48	села Богоявленского (Николаевско-го морского госпиталя)	Захариевская, пх	1790					*	*	*	Хрφ-
49	селения Чорной (411)	Михайловская	1790					+			Тр-
50	села Илии (<i>Катаржи</i>)	Ильинская	1790					+	+	+	Тр
51	села Теи (223)	Михайловская	1791					+	*		Тр-
52	села Гольм	Богородичная	1791					*	+	+	Ан*
53	села Богоявленского	Богоявленская	1791					*	+	+	Хрφ
54	села Цибулевки (<i>Цибульки</i>)	Михайловская	1792					*	*	+	Ал
55	села Косы (<i>Душиной</i>)	Димитровская	1792					+	+	+	Ан
56	слободы Волановой	Николаевская, нз	1793					*			Од-
57	Стародубовского кирасирского полка (Новый Стародуб) (7)	Успенская, пх	1794↓							+	Ал•
58	села Покровки (<i>Скорича</i>)	Покровская	1794					*	*	+	Бб
59	села Хмелевого (<i>Акацатова</i>) (240)	Александроневская	1794					+	+	*	Бб-
60	села Ташина (245)	Троицкая	1794					*			Од-
61	слободы Покровской (<i>Кутузова, Катериновка</i>) (391)	Богородичная, нз	1794					+			Ан-
62	города Кременчука	Богородичная, ед	1795						*	+	Птг
63	Тираспольской крепости	Андреевская	1795						*	+	Тр♦
64	села Токмазеи	Николаевская	1795↑						*		Тр-
65	села Кохановки	Ияковлевская	1795						+	+	Ан
66	села Романовки (Романкова балка)	Мариинская	1795						+		Ан-
67	города Одессы (при крепости)	Александроневская, нз	1795						*		Од-
68	сала Флоры (203)	Покровская	1796						*		Ан-
69	села Янополя (288)	Богородицкая	1797						*		Бб-
70	села Иванопетровского	Покровская	1797						*	+	Хр
71	села Новопавловки	Богословская	1798						*	+	Ан
72	села Исаевки	Казанская	1798						*	+	Ан
73	села Николаевки (<i>Ганского</i>) (423)	Троицкая	1798						*	*	Ан-
74	села Покровки (<i>Милашевича</i>)	Покровской	1798						*	+	Ан
75	села Гордоватки	Покровская	1799						*	*	Хр-
76	станицы Белоусовки (367)	Ильинская, нз	1799					*			Бб-
77	слободы Барабойской (<i>Шостака</i>)	Преображенская, нз	1799					*			Од-
78	села Вершаца (64)	Предтечинская, кл	1800						*	+	Ал•
79	города Херсона (морск. госпиталя)	Николаевская	1801						*	*	Хр-
80	селения Глинной (411)	Вознесенская	1801						*	*	Тр-
81	села Романковой балки	Покровская	1801						*	+	Ан
82	города Херсона (323)	Преображенская, пр	1806							+	Хр
83	села Привольного (292)	Покровская	1807							*	Хр-
84	села Краснополь (334)	Михайловская	1807							*	Ан-
85	села Любомирки (321)	Троицкая	1808							+	Хр
86	села Еланец (Гнилой Еланец)	Богородичная	1809							+	Бб•
87	села Сергеевки (<i>Бредихина</i>)	Казанская	1809							*	Хр-
88	села Нечаевки (353)	Михайловская	1809							*	Бб-
89	села Софійського (<i>Перетца</i>)	Николаевская	1810							*	Хр-
90	села Нечаевки (353)	Покровская	1810							+	Бб
91	колонии Кубанки (372)	Иоанновская	1810							*	Од-
92	села Ивановки (<i>Сабадашевой</i>)	Богородицкая, нз	1810							*	Ал-
93	села Богородичного (<i>Бухольцевой</i>)	Казанская	1811							*	Хр-

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

№	поселення	церква	дата	1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835	повіт
94	села Тимофеевки (<i>Бутовича</i>)	Благовещенской	1811							*	Бб-
95	колонии Парканы	Михайловская	1811							+	Тр ^о
96	села Нечаянного (<i>Козлова</i>) (353)	Преображенской	1811							+	Од
97	села Малеевки	Троицкая	1814							+	Хр ^о
98	местечка Крюкова (97)	Воздвиженская, ед	1816							+	ПтГ
99	села Снегиревки	Николаевская, ун	1816↑							*	Хр*
100	города Херсона (воен. госпиталя)	Казанская	1816							+	Хр [♦]
101	города Николаева (морск. госпиталя)	Захария и Елизаветы	1817							+	Хр [♦]
102	предмestья Одессы (при монастыре)	Успенская	1818							+	Од
103	города Дубосар (при карантине)	Преображенская	1818							+	Тр
104	села Понятовки	Иосифовская	1818							+	Тр
105	села Новопокровского (<i>Сахарова</i>)	Покровской	1818							+	Од
106	села Александра Дара	Николаевская	1819							+	Хр
107	села Агафьевки (<i>Зорина</i>)	Трех Святителей, нз	1819							*	Од-
108	города Одессы	Сретенская, нз	1820							*	Од-
109	села Звенигородки	Вознесенская, нз	1822							*	Ал
110	села Явкино	Успенская, ун	1823↑							*	Хр*
111	села Глинского (34)	Успенская, кл	1824							+	Ал ^о
112	Кирасирского принца Альберта Прусского полка (Новая Прага) (4)	Георгиевская, пх	1825							+	Ал ^о
113	Кирасирского Великой княг. Елены Павловны полка (Новгородка) (78)	Вознесенская, пх	1825							+	Ал ^о
114	села Новопетровского (<i>Савицкого</i>)	Вознесенская	1825							+	Тр
115	села Заселье	Николаевская, ун	1826↑							*	Хр*
116	города Николаева (при остроге)	Алексеевская	1828							+	Хр [♦]
117	города Херсона (при тюрме)	Николаевская	1830							+	Хр [♦]
118	села Ясиноватки	Вознесенская, нз	1833							*	Ал
119	Орденского кирасирского полка (Новогеоргиевск) (26)	Георгиевская, пх	1834↑							+	Ал ^о

Примітка: складено за використаними документальними згадками, що містять додаткову інформацію про склад церков на території краю. Через підкреслення подано дату закладання церкви, залучену з Опису храмів армії і флоту 1913 року Г.А. Цитовича. Відомості про приходи та церкви без їх назви за неповнотою інформації опущено. При повторній згадці деяких поселень (в основному при зміні назви церкви) додані перехресні посилання на їх порядковий номер у відомостях з хронології Г.Розанова.

Додаток 2

Відомості про церкви правобережної Катеринославщини, не представлені у матеріалах історико-статистичного опису Катеринославської єпархії XVIII ст. Феодосія Макаревського та закладені до 1835 року

№	назва поселення	назва церкви	рік згадки	періоди згадок							повіт	
				1754	1764	1774	1784	1794	1805	1835		
1	слободы Бутовки	Богословская	1749	*								Вд-
2	при ставке компанейских полков в урочище Жолтеньком Комисаровской округи	Покровская, пх	1754	*	*	*						Вд-
3	села Калужино	Успенская	1754	*	+	+	*	+	+	+		Вд*
4	села Пушкаревки	Николаевская	1755		+	*	+	+	+	+		Вд*
5	слободы Ивановки (<i>Политики</i>)	Предтечинская	1778				*					Вд-
6	села Саксагань (50)	Богословская	1780				*	*				Вд-
7	села Комисаровки	Николаевская	1781				+	+	+	+		Вд ^о

Поселення Херсонської губернії і правобережної Катеринославщини

8	слободы Макогоновки (Адобашевка, Красный Кут)	Крестовоздвиженская	1784					+	+	+	+	Вд
9	города Екатеринослава	Преображенская, сб	1787↓						+		+	Ек
10	села Николаевки (Остроградской-Гавриловой)	Николаевская	1790						+	+	+	Вд
11	села Княжих Байраков (Шаровки)	Павловская	1793↓						*	*	*	Вд-
12	города Екатеринослава	Воскресенская, кл	1795↓							*	+	Ек
13	села Хорошево (Леонтовича)	Константиновская	1796							+	+	Вд
14	города Екатеринослава	Васильевская, кл., нз	1798							+		Ек-
15	села Солоненького (Хорвата)	Иосифовская, нз	1798							+		Ек-
16	села Федоровки (Сиверсовой)	Михайловская, нз	1798							+		Ек-
17	города Екатеринослава	Троицкая, пр	1801							*	+	Ек
18	села Беленькое (Миклашевского) (166)	Николаевская	1802							*	+	Ек
19	села Солоненького (Неверовского)	Петропавловская	1803							*	+	Ек
20	слободы Нововасильевки (Орды)	Васильевская	1803							*	+	Вд
21	села Комисаровки	Успенская	1804							*	+	Вд•
22	села Софиевки	Николаевская	1804							*	+	Вд*
23	села Семеновки (Мироненкова)	Вознесенская	1804							*	+	Вд
24	села Красногригорьевки (17)	Преображенская	1804							*	+	Ек*
25	села Троицкого (Багатая Троица)	Покровская	1808								+	Вд
26	села Марьяновки (Ланга)	Богородичная	1811								+	Вд
27	села Александровки (Кудашова, Манвелова)	Казанская	1811								+	Вд
28	села Богодаровки (Булацеля, Гангеблова)	Троицкая	1812								+	Вд
29	села Вольные хутора	Вознесенская	1816								+	Вд*
30	села Аулы (30)	Троицкая	1816								+	Ек*
31	села Чумаки	Николаевская	1817								+	Ек*
32	села Васильевки (Энгельгарда)	Преображенская	1820								+	Вд
33	села Вышетарасовского (12)	Воздвиженская	1822								+	Ек
34	села Сулицко-Лиманского (26)	Богородицкая	1822								+	Ек
35	села Михайловки (Вольные хутора)	Петропавловская	1822								+	Ек*
36	города Екатеринослава (при тюрьме)	Богородицкая	1824								+	Ек
37	села Михайловки (Мавроеновки, Брискорн)	Сретенская	1824								+	Ек
38	села Криничеватого (Кринички)	Благовещенская	1827								+	Ек*
39	села Николаевки (Гегели) (57)	Николаевская	1827								+	Ек
40	села Марьевки (Раздеришина)	Покровская	1827								+	Вд
41	села Новопавловки (Лысой Горы)	Николаевская	1828								+	Ек*
42	города Екатеринослава (при гимназии)	Александроневская	1830								+	Ек
43	города Екатеринослава (при больнице)	Богородицкая	1834								+	Ек
44	села Адамовки	Троицкая	1834								+	Вд
45	села Новогригорьевки (Солдатские хутора)	Николаевская	1835								+	Вд*

Примітка: складено за використаними документальними згадками, що містять додаткову інформацію про склад церков на території краю (без відомостей про церкви, назва яких не зазначена). Через підкреслення подано дати закладання церков, залучені з Довідника Катеринославської єпархії 1913 року. При повторній згадці деяких поселень (в основному при зміні назви церкви) додані перехресні посилання на їх порядковий номер у відомостях за матеріалами історико-статистичного опису Ф.Макаревського.

Відсилка на церкви Запоріжжя у попередніх розділах.

Крім власне січової, Покровської церкви*, яка після воєнних подій 30-х років отримала благословіння Київського митрополита за повторним зверненням Коша лише у лютому 1742 року (ЦДІАК України, ф. 127, оп. 1020, спр. 575), 5 інших правобережних церков, що входили до Старокодацької хрестової наміснії, утвореної наприкінці 1761 року,** розміщувались:

у Новому Кодаку, де Святомиколаївська церква з дозволу Київського митрополита була освячена у 1743 році, хоча її початок, як і вибір першосвященником Іоана Терпили відносяться до часу атаманства у 1742 році кошового Семена Єремійовича (ЦДІАК України, ф. 127, оп. 1020, спр. 736, арк. 1-3);

у Старому Кодаку, де Святомихайлівську церкву було закладено за грамотою, виданою у 1748 році (там же, спр. 1170, арк. 481 зв.);

у Кам'янському, де Різдвянобогородицька церква з приходом у слободі Романковій була закладена у 1751 році (там же, спр. 1820, арк. 66-76);

у Романковому, де власна Святоуспенська церква за проханням громади та священника Андрія Білостоцького, які перейшли з задніпрської слободи Войтової, закладена у 1755 році (там же, спр. 2746, арк. 14);

у Карнаухівці, де Святоварваринська церква була закладена у 1773 році (там же, ф. 229, оп. 1, спр. 321, арк. 135-136, грамота на закладання).

---

* У відомості П.Текелія не згадані похідні церкви, які на той час також перебували у віданні начальника січових церков. Зокрема, за відомостями Києво-Межигірського монастиря 1774 року такі церкви на початку війни знаходилися в урочищах Вербовому при Інгулі (Покровська) і Омеловому (Петропавлівська). Була також Покровська церква при Микитиному перевозі, яку вищезгадані відомості не відносили до рухомих (ЦДІАК України, ф. 132, оп. 2, спр. 41, арк. 17). З них перша, відома з 1742 року за місцем літньої дислокації як Гардова, при ліквідації Січі була забрана в сусідній Катерининський шанець. Щодо Петропавлівської церкви інших згадок не маємо. Тому не виключено, що йдеться лише про відповідним чином обладнану похідну ікону, яку з 1771 року замінила новозбудована Михайлівська похідна церква (ЦДІАК України, ф. 127, оп. 1020, спр. 4140). В той же час очевидно саме з пам'яттю про більш давню Петропавлівську ікону певним чином пов'язана назва пізніше влаштованої в Омеловій слободі Петропавлівської церкви (після переведення похідної Михайлівської до Херсону). Церква у Микитиному, влаштована за пропозицією посланця Комерц-колегії Д.Лодигіна в середині 60-х років, вже у 1766 році зазнала пошкоджень від пожежі і лише у травні 1775 року від Коша надійшло звернення про освячення її нової будівлі, яке залишилося нерезалізованим у зв'язку з ліквідацією Січі. Зокрема, у Реєстрі невіршених справ, відправлених у 1776 році з Київської духовної консисторії до новоутвореної Слав'янської і Херсонської єпархії, збереглася лише згадка про "Дело о освящении Старокодацкой наместнии Никитинской Покровской церкви" за 9 липня 1775 року (там же, спр. 4566, арк. 72 зв.). В офіційних відомостях новоутвореного Слав'янського (Новокодацького) духовного правління про нову Микитинську церкву, як і про Михайлівську церкву села Омелового, згадується вже на початку 1777 року (див. Феодосій Макаревський. Вказ. праця, 1880, с. 20).

** Перша наміснича грамота була видана новокодацькому священнику Андрію Стефанову 17 жовтня 1761 року (ЦДІАК України, ф. 229, оп. 1, спр. 112, арк. 37). Після затвердження у 1767 році намісником самарчицького священника Григорія Порохні (ІР НБУВ, ф.V, спр. 61, арк. 164 і зв.), правління Старокодацької наміснії було переведено з Нового Кодака до м. Самарчика або Новоселиці, де і перебувало на час ліквідації Запорозької Січі.